
Lannert Judit, Vágó Irén, Kőrösné Mikis Márta

A felnőttek digitális írás- és idegennyelv-tudása

Kutatási zárótanulmány

Budapest, 2006

Sorozatszerkesztő: Lada László
Szerkesztette: Kerékgyártó László

Közreműködők:
Vágó Irén,
Kőrösné Mikis Márta

Kiadja: Nemzeti Felnőttképzési Intézet
Felelős kiadó: Zachár László igazgató

A kutatást a Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium támogatta
a Munkaerő-piaci Alap felnőttképzési célú keretéből

I. A felnőttek digitális írás- és idegennyelv-tudása	5
I.1. A felnőttek idegennyelv-tudása és számítógép-használati szokásai a legfrissebb adatok tükrében.....	5
I.1.1. A lakosság idegennyelv-tudása	5
I.1.2. A felnőtt lakosság digitális írástudása	10
I.2. Nemzetközi helyzetkép a felnőttek digitális írás- és idegennyelv-tudásáról.....	12
I.2.1. A felnőtt lakosság digitális írástudása nemzetközi kitekintésben	12
I.2.2. A magyarok idegennyelv-tudása nemzetközi kitekintésben.....	16
I.3. A felnőttek tanulása, a tanulás problémái	18
I.4. Az oktatás színvonala, az oktatási rendszer működése	19
I.5. A felnőttképzési lehetőségek kompenzáló hatása a közoktatási rendszerben keletkező hátrányok csökkentésére.....	20
I.6. A magyarországi munkahelyek nem ösztönzik eléggé a tanulást.....	22
I.7. A felnőttek tanulását ösztönző tényezők.....	26
II. Kezdeményezések, jó hagyományok és stratégiák	31
II.1. A számítógépes illetve idegennyelv-tudást elismerő bizonyítványok	31
II.1.1. ECDL.....	31
II.1.2. EPICT	31
II.1.3. Az állami nyelvvizsga rendszer	32
II.2. Biztató fejlemények az informatika terén.....	33
II.2.1. Közösségi hozzáférési pontok.....	33
II.2.2. Elektronikus közigazgatás.....	34
II.2.3. Digitális középiskola	34
II.2.4. eEsély program	34
II.2.5. Sulinet.....	35
II.2.6. Teleház.....	36
II.3. Kezdeményezések az idegen nyelv tanulásának területén.....	36
II.3.1. Változások a nyelvtanulás terén az iskolákban	36
II.3.2. Iskolarendszeren kívüli nyelvvoktatás – nyelviskolák.....	37
II.3.3. Nemzetközi csereprogramok	39
III. Az IKT és az idegennyelv-tudás növelésének szinergikus módjai	41
IV. Javaslatok a hazai digitális írástudás és idegennyelv-tudás fejlesztéséhez szükséges eszköztár gazdagítására.....	45
IV.1. Szinergikus és általános elemek.....	46
IV.1.1. Európai példák	46
IV.1.2. Szinergikus lehetőségek Magyarországon	47
IV.2. Az IKT tudás fejlesztését szolgáló ajánlások.....	53

Tartalomjegyzék

IV.3. Az idegennyelv-tudás fejlesztését szolgáló ajánlások	54
IV.4. A felnőttképzés jogi szabályozásával kapcsolatos észrevételek és policy javaslatok.....	57
IV.4.1. Policy javaslatok:	57
Mellékletek	59
M.1. Vágó Irén: Nyelvtanulási utak.....	59
M.1.1. Nyelvi kínálat az iskolai oktatás 1-9. évfolyamán	59
M.1.2. A nyelvtanulási út hossza, a nyelvtanulásra fordított tanévek száma a középfokú intézmények első évfolyamára járó tanulóknál	61
M.1.3. Nyelvtanulás szempontjából hátrányos helyzetű csoportok.....	63
M.1.4. A nyelvtanulás hatékonyságát csökkentő tényezők az általános iskolákban	64
M.1.5. A nyelvtanulás hatékonyságát csökkentő tényezők a középfokra lépésnél.....	65
M.1.6. Nyelvválasztás	66
M.1.7. Az idegennyelv tanulással kapcsolatos tervek	67
M.1.8. Iskolán kívüli nyelvtanulás.....	68
M.1.9. A nyelvismeret, nem tanulási jellegű bővítésének forrásai, eszközei	70
M.2. Imre Anna: Nyelvtudás, nyelvtanulás a fiatalok körében	71
M.2.1. Nyelvtudás a fiatalok körében 2000-ben	71
M.2.2. Nyelvismeret, nyelvvizsgák.....	74
M.2.3. Iskolarendszereken kívüli tanulás: tanfolyami oktatás	76
M.3. Balázs Éva: Idegennyelv-ismeret az európai országokban.....	78
M.4. Schmidt Andrea: A lakosság idegen nyelv ismerete és internet használata	83
M.4.1. Idegen nyelv.....	84

I.

A felnőttek digitális írás- és idegennyelv-tudása

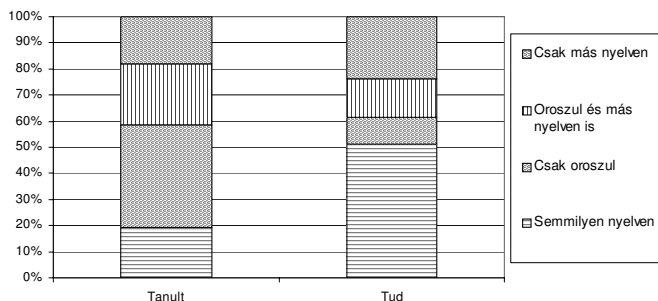
A digitális írástudás megszerzésének alapvető feltétele az információs és kommunikációs technikához (IKT-hoz) való hozzáférés biztosítása. Akinek van alkalmja és képes is használni a digitális eszközöket, jelentős társadalmi előnyt élvez azokkal szemben, akik számára mindez nem elérhető. A társadalom megosztódik a digitális technika szempontjából. A digitális megosztottság (digital divide) fogalmát a szakirodalom a 80-as évek közepe óta használja az új technikához (elsősorban a világhálóhoz) való hozzáférésben jelentkező társadalmi különbségek jellemzésére.

Egy adott ország digitális és nyelvtudásbeli megosztottságának sokféle oka lehet: az iskolázottság, a jövedelmi viszonyok, a foglalkoztatási mutatók, a lakóhely jellege, az etnikum, az eltérő korcsoportok, a nemek különbözősége mind-mind befolyásoló tényező. Még a korszerű technikát birtoklók esetében is fennállnak használatbeli, tartalmi eltérések. Az idegennyelv-tudás terén is megfigyelhetők ilyen különbségek, pedig itt még inkább felértékelődik a tanulási alapkészségek megléte, hiszen önmagában a nyelvi képzés biztosítása még nem biztosítja a magas szintű nyelvtudást, mint ahogy azt a legfrissebb adatok is bizonyítják.

I.1. A felnőttek idegennyelv-tudása és számítógép-használati szokásai a legfrissebb adatok tükrében

I.1.1. A lakosság idegennyelv-tudása

Egy 2005 novemberében végzett közvélemény-kutatás (OKI, Oktatásügyi közvélemény-kutatás, 2005) adatai szerint miközben a magyar lakosságnak csak egyötöde nem tanult nyelvet, mégis közel fele nem tud saját bevallása szerint semmilyen nyelven (lásd 1. ábra).

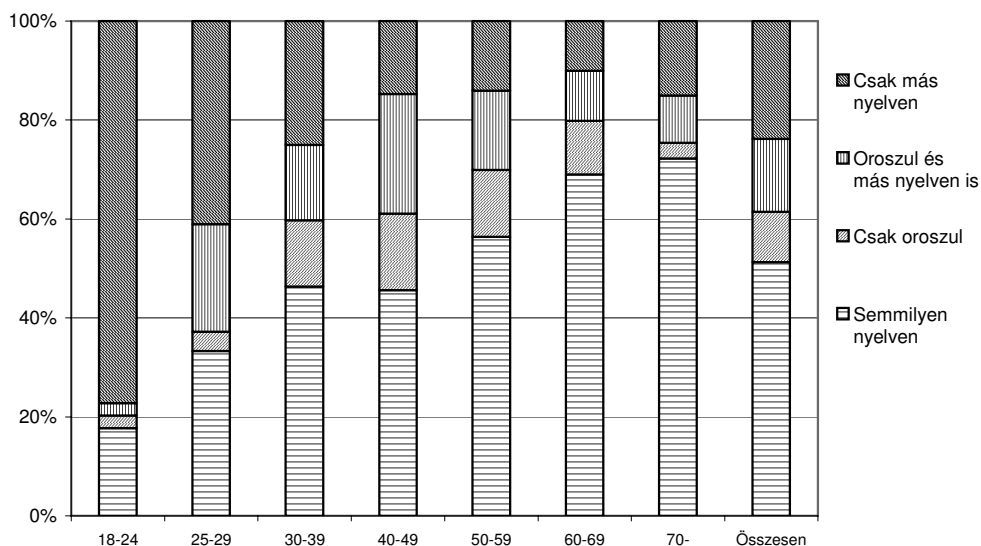

1.ábra

A felnőttek idegennyelv tanulása és tudása, 2005 (%)

Forrás: Oktatásügyi közvéleménykutatás, Gallup-OKI, 2005

A nyelvtudás típusa az életkorral a már „megszokott” összefüggést mutatja. A legfiatalabb korosztály nagyobb arányban beszél csak más nyelven, a 25 és 30 közöttiek esetében oroszul és más nyelven illetve csak más nyelven tudók is lényegesen magasabb arányt képviselnek, míg 30 és 50 között az arány fokozatosan áttevéődik az orosz és más nyelvről az orosz nyelvre, amely 50 felett már felülreprezentált, és ugyancsak igaz az is, hogy az idősebb korosztály az, aki kevésbé tud bármilyen nyelvet (lásd 2. ábra).

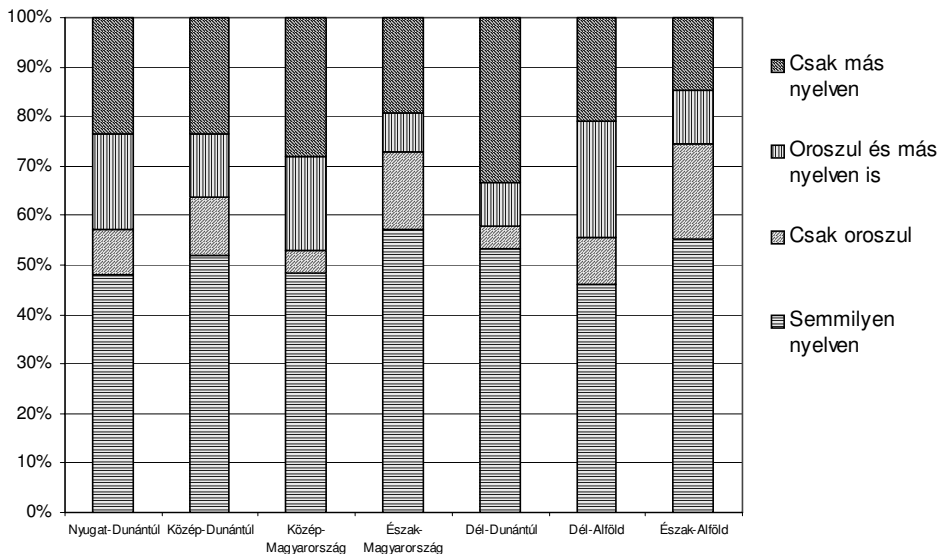

2. ábra

A felnőttek nyelvtudása az életkor függvényében, 2005 (%)

Forrás: Oktatásügyi közvéleménykutatás, Gallup-OKI, 2005

Az iskolai végzettség ezzel összefüggésben is a már ismert kapcsolatot mutatja: minél magasabb a válaszadó iskolai végzettsége, annál valószínűbb, hogy tud idegen nyelven, illetve hogy az oroszon kívül más idegen nyelven is képes kommunikálni. A település típus esetében némi eltérést figyelhetünk meg az előzőekhez képest: a fővárosban és a megyei jogú városokban nagyobb a nyelvet tudók aránya, az egyéb városok esetében a csak oroszul tudók, illetve a csak más nyelven tudók képviselnek nagyobb arányt, míg a községekben élők ebből a szempontból kifejezett hátrányban vannak. A regionális különbségek elemzésénél fontos azt megjegyezni, hogy nincs olyan régió, ahol látványosan magasabb lenne az átlagosnál a nyelvet egyáltalán nem tudók aránya. A Közép-magyarországi régióban a már említett fővárosi hatásnak köszönhetően magasabb az oroszul és más nyelvet is tudók és a csak más nyelven tudók aránya, Dél-Dunántúlon a csak más nyelvet tudók felülreprezentáltak, míg az északi régiókban (Észak-Magyarországon és Észak-Alföldön) a csak oroszul tudók aránya magasabb (lásd 3. ábra).

3. ábra

A felnőtt lakosság idegennyelv-tudása régiók szerint, 2005 (%)

Forrás: Oktatásügyi közvéleménykutatás, Gallup-OKI, 2005

Az idegennyelv-tudását a megkérdezetteknek az iskolai osztályzatokhoz hasonló ötfokú skála segítségével kellett értékelniük. Az 1. táblázat jól mutatja a nyelvtudásbeli bizonytalanságot, a válaszadók egyetlen nyelv esetében sem minősítették magukat közepes vagy annál jobb nyelvtudónak (1. táblázat).

Nyelv	Átlag
orosz	2,17
német	2,96
angol	2,85
francia	1,70
spanyol	1,29
egyéb	2,44

1. táblázat

A felnőtt lakosság idegennyelvtudása ötfokú skálát alkalmazva, különböző nyelvenként, 2005

Forrás: Oktatásügyi közvéleménykutatás, Gallup-OKI, 2005

A felnőttkori nyelvtanulásról ugyanakkor az állapítható meg, hogy a magyar felnőtt lakosság elenyésző számban tanul valamilyen formában nyelvet: 4,2 százalék az aki szervezett nyelvtanuláson vesz részt, és további mindössze 4,9 százalék azoknak az aránya, akik autodidakta módon nyelvet tanulnak.

A fiatalok nyelvtudása (Ifjúság adatbázis)

2000-ben a fiatalok kb. fele mondta magáról, hogy beszél valamilyen idegen nyelven. Egy négy évvel későbbi hasonló vizsgálat átlagosan 20%-os növekedést mutat a nyelvet beszélő fiatalok arányában, a növekedés különösen a 19-24 évesek körében volt jelentős, a legidősebb korcsoport esetében a legszerényebb (lásd 2. táblázat).

	2000	2004
15-18 évesek	63,4	77,7
19-24 évesek	52,2	66,4
25-29 évesek	35,8	45,3
Átlag	48,9	61,1

2. táblázat

Idegen nyelven beszélők aránya korcsoportok szerint (%)

Forrás: Ifjúság adatbázis, 2000 és 2003

A nyelvvizsga előfordulása már jóval szerényebbnek mondható a kérdezett fiatalok körében, csak átlagosan a fiatalok átlagosan közel egytizedét jellemzi: középfokú nyelvvizsgáig jutott el a fiatalok 9,4%-a, felsőfokúig 2,7%-a. Az életkor ebben is számottevő tényező: a legidősebb korcsoportban 8,2% az alap- vagy középfokú nyelvvizsgával rendelkezők aránya, a 19-24 évesek körében már 12,3% (lásd 3. táblázat).

	Középfokú nyelvvizsga				Felsőfokú nyelvvizsga			
	15-18	19-24	25-29	Összes	15-18	19-24	25-29	Összes
Nincs	94,6	87,6	91,6	90,6	99,6	97,0	96,4	97,3
1	4,9	10,7	6,9	8,1	0,4	2,7	3,1	2,3
2	0,5	1,6	1,3	1,3	-	0,3	0,5	0,3
3	-	-	0,2	0,1	-	0,1	0,1	0,1
Együtt	100	100	100	100	100	100	100	100

3. táblázat

A közép- és felsőfokú nyelvvizsgával rendelkezők aránya korcsoportok szerint, 2000 (%)

Forrás: Ifjúság adatbázis, 2000

A beszédkészséget és a nyelvvizsga létét együtt, s nyelvenként vizsgálva jelentős különbségek rajzolódnak ki az egyes tanulói csoportok és az egyes nyelvek között. Mindhárom vizsgált csoportban számottevő a nyelvvizsgával nem rendelkező, de nyelvet (saját állításuk szerint) beszélő fiatalok aránya. A szakközépiskolások körében az a nyelv egyforma valószínűséggel lehet a német vagy az angol, a gimnazisták esetében

az angolul tudók aránya jóval meghaladja a németül tudókét, igaz, ez a különbség nem tükröződik a nyelvvizsgákban. A felsőfokú tanulmányokig jutók körében szintén az angolul tudók vannak többen, esetükben különbséget a középiskolai végzettséggel rendelkezőkhöz viszonyítva az jelent, hogy ugrásszerűen megnőtt körükben a nyelvvizsgálóval rendelkezők aránya (lásd 4. táblázat).

	Szakközépiskola			Gimnázium			Felsőfok		
	Angol	Német	Egyéb	Angol	Német	Egyéb	Angol	Német	Egyéb
Beszéli	26,7	26,9	7,5	37,7	29,0	12,3	29,5	22,3	14,9
Alapfok	3,6	2,5	4,8	4,0	6,2	16,7	8,3	7,7	12,4
Középfok	1,5	1,3	0,5	5,4	4,5	0,7	19,8	11,2	5,0
Felsőfok	0,1	0,4	-	0,6	0,8	0,2	5,0	4,7	1,6
Anyanyelvi szinten	-	0,2	0,3	-	0,1	-	0,4	0,3	0,7

4. táblázat

Idegennyelv-tudás szintje egyes nyelvek és elért iskolai szint szerint, 2000 (%)

Forrás: Ifjúság adatbázis, 2000

Az idegennyelv-tudás terjedése és a nyelvvizsgák növekvő száma azonban a kérdezés időpontjából és a kérdezettek életkorából adódóan feltehetően még nagymértékben az iskolán kívül szerzett tanulás eredménye, ezért megvizsgáltuk az iskolán kívüli, nem formális tanulási lehetőségeken belül a nyelvoktatásban való részvétel adatait is az adatbázisban.

Iskolarendszeren kívüli tanfolyami oktatásban való részvételről a kérdezett fiatalok 37%-a számolt be. A kérdezett fiatalokat két tanfolyami oktatásról kérdezték meg az adatfelvétel során, első tanfolyamot 36,7%, második tanfolyamot már csak 7,2% említett. A tanfolyam jellegét vizsgálva azt tapasztaljuk, hogy az első tanfolyam a válaszolók kb. felénél a gépjárművezető tanfolyam volt, egyharmaduk esetében szakmai jellegű tanfolyam, közel 10% a számítógépes tanfolyamon résztvevők, és 5% a nyelvtanfolyamon résztvevők aránya (lásd 5. táblázat). A második tanfolyam már egészen más megoszlást mutat: itt a szakmai jellegű tanfolyamok aránya jó meg, de a számítógépes és nyelvi tanfolyami oktatás is előtérbe kerül. A két tanfolyam közötti különbséget minden bizonnyal az életkor magyarázza: a gépjárművezetői engedély megszerzése gyakran még a 20 éves kort megelőzően megtörténik, a szakmai jellegű tanfolyamon való részvétel már a munkával, elhelyezkedéssel kapcsolatosan válik szükségessé, s ehhez kapcsolódhat a másik két terület, a nyelvi és számítástechnikai ismeretek megszerzése is.

	1. tanfolyam N=2947	2. tanfolyam N=572
Gépjárművezetői	49,7	21,4
Szakmai jellegű tanfolyam együtt	31,8	46,8
Számítógépes	9,1	14,4
Nyelvtanfolyam	5,4	12,3
Egyéb	4,5	5,1
Együtt	100	100

5. táblázat

Tanfolyami oktatásban résztvevők a tanfolyam jellege szerint, 2000 (%)

Forrás: Ifjúság adatbázis, 2000

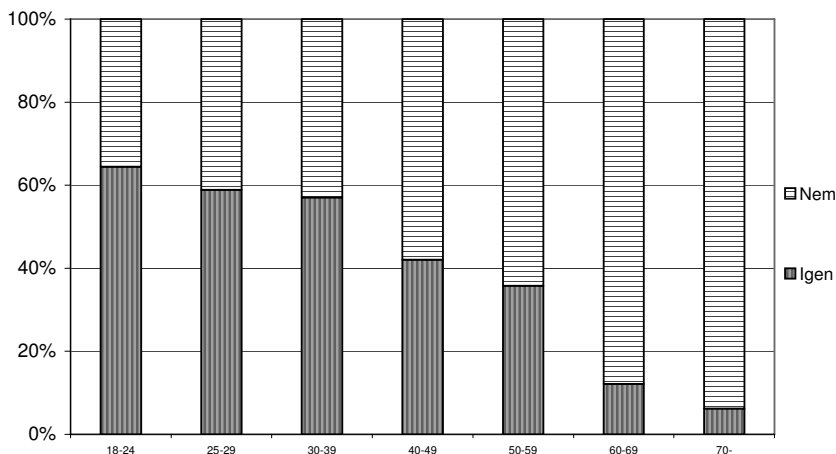
A tanfolyami oktatásban való részvétel legegységelműbben az elért iskolázottsággal függ össze: míg a diplomával rendelkezők fele beszámolt ilyen jellegű tanulásról, addig az általános iskolai végzettséggel rendelkezőknak csak 18%-a esetében fordul elő valamilyen tanfolyam.

1.1.2. A felnőtt lakosság digitális írástudása

A legfrissebb közvéleménykutatási adatok szerint a magyar felnőtt lakosság 37,7 százaléka használ számítógépet. A számítógépet használók általában rendszeresen használják a gépet, közel 70,8 százalékuk vallotta ezt, további közel 30 százalék néha-néha ül a gép elé. A számítógépet használók csak 46,6 százalékának van otthon internet hozzáférése, 63,1 százalékuk a munkahelyén rendelkezik ezzel, barátnál, ismerősnél közel harmaduk tudna internetezni, teleházat mindössze 12,2 százalék használhatna, egyéb helyen 12,9 százalékuknak van internetezési lehetősége. Az internetezési gyakoriságot tekintve a skála két végpontján találunk nagyobb arányt: a számítógépet használók közel 20 százaléka soha nem használja az internetet, ezzel szemben a rendszeresen, minden nap internetezők aránya közel 30 százalék és a hetente néhányszor internethez ülők is közel 20 százalékot képviselnek. Minél fiatalabb, illetve minél magasabb végzettségű valaki, annál inkább használja a számítógépet (lásd 4. ábra).

A számítógép használók Budapesten fordulnak elő a leggyakrabban, a települési lejtő ebben az esetben is megmutatkozik. Közép-Magyarország magas aránya mellett a Nyugat-Dunántúlon és a dél-alföldi régióban használják az átlagosnál valamivel nagyobb arányban a számítógépet. Az otthoni internet hozzáférés szintén a „fővárosi” régióban jellemzőbb, kifejezetten hátrányosnak tekinthető ebben a tekintetben a dél-alföldi és az észak-magyarországi régió, ahol magas az otthoni internet hozzáféréssel nem rendelkezők aránya. Ez a hátrány a munkahelyi internet hozzáférések esetében is megjelenik. A munkahelyi internet esetében a dél-dunántúli régió pozitív

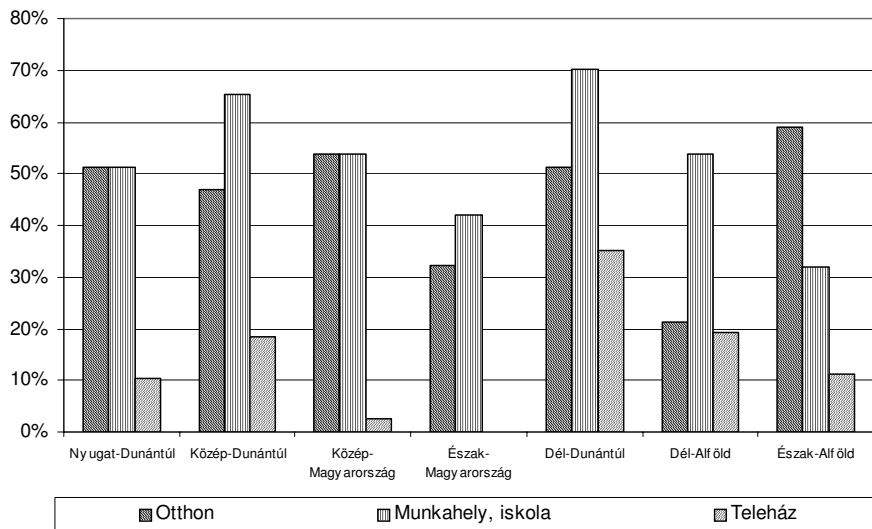
példának tűnhet, mivel itt az átlagosnál magasabb az internettel rendelkezők aránya. A teleházakat igénybe vehető aránya Közép-Dunántúlon, Dél-Dunántúlon és Dél-Alföldön magasabb az átlagnál, ezzel szemben az észak-magyarországi régióból egyetlen ember sem akadt a mintában, aki tudna arról, hogy lehetséges lenne teleházban internetezni (lásd 5. ábra).

4. ábra

A felnőtt lakosság számítógép használati szokása, 2005 (%)

Forrás: Oktatásügyi közvéleménykutatás, Gallup-OKI, 2005

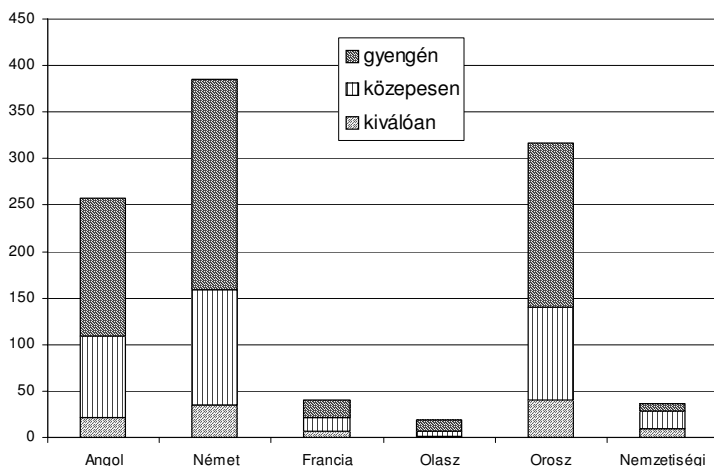
5. ábra

Az Internethez hozzáférők aránya helyszín (munkahely, otthon vagy teleház) és régió szerint, 2005 (%)

Forrás: Oktatásügyi közvéleménykutatás, Gallup-OKI, 2005

Érdekes lehet ezeket az adatokat összehasonlítani a felsőfokot végzettek egy speciális csoportjával, az iskolaigazgatókkal. A körükben 2005 tavaszán végzett egy vizsgálatot az OKI. Az iskolaigazgatókat felmérő ezen legfrissebb adatok szerint ez a réteg nagyobb arányban beszél nyelvet (66%), mint a lakosság egésze, ugyanakkor itt is riasztó, hogy a nyelvtudás milyensége hagy maga után kívánnivalót. Kiválóan csak mintegy 10 % beszél az adott idegen nyelvet, kivétel csak a nemzetiségi nyelvet beszélők (lásd 6. ábra).

Az informatika terén az iskolaigazgatók 86%-a használ gépet. Az életkor csökkenésével az Internet használata egyre gyakoribb, érdekes módon a 45 év alattiak esetében szinte általános, vagyis a kedvezőtlen körülmények (község, kis iskola) sem befolyásolják hátrányosan azt. Ugyanakkor a főiskolai végzettséggel rendelkezők kevésbé használják a netet. Ennél a rétegnél a netet nem használók esetében a motivációt nem annyira az adókedvezmény, mint inkább a használatának kötelező módja segíthetné (mint pl. az adatszolgáltatás neten át történő kötelező formája, ügyintézési szoftverek bevezetése az iskolában, egovernment működése).

6. ábra

A magyarországi iskolaigazgatók nyelvtudásának szintje saját bevallásuk szerint bizonyos nyelvek esetén, 2005 (%)

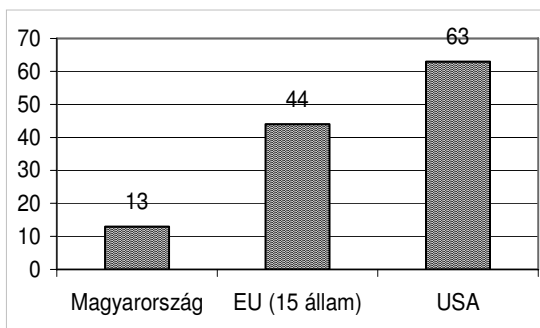
Forrás: Iskolai eredményesség vizsgálat, OKI, 2005

I.2. Nemzetközi helyzetkép a felnőttek digitális írás- és idegennyelv-tudásáról

I.2.1. A felnőtt lakosság digitális írástudása nemzetközi kitekintésben

Általánosságban megállapítható, hogy az otthoni számítógépek száma és az internet-csatlakozás is fokozatosan növekedett az elmúlt években, ugyanakkor még jelentős

elmaradást mutat a technikailag fejlett EU- országokhoz képest, az USA ellátottságának pedig mindössze ötödét teszi ki. EU-csatlakozásunk óta ez az arány alapvetően nem javult (lásd 7. ábra)

7. ábra

Otthoni Internet-hozzáféréssel rendelkezők aránya hazánkban, az EU-ban és az Egyesült Államokban, 2003 (%)

Forrás: Rét, 2004

Ugyanakkor a hazai internetezés nagyobb arányban történik szélessávú kapcsolattal (köszönve a sok új, „friss” csatlakozásnak), mint külföldön, mivel itt megmaradt a vezetékes telefonok keskenysávú dominanciája, alig emelkedett a szélessávú kapcsolat (Persze ennek az is az oka, hogy a telefonálási költségek rendkívül alacsonyak a magyar telefonköltségekhez képest.).

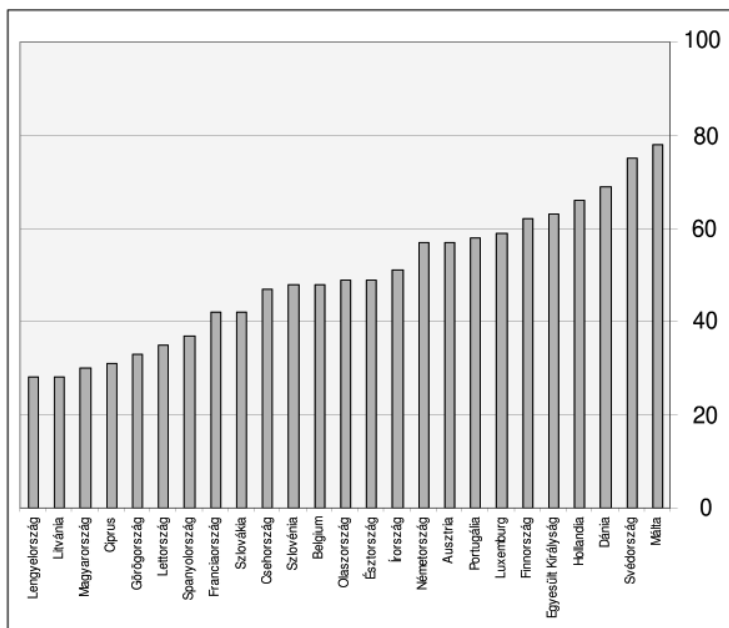
Az EU-csatlakozás idején, 2004. május végén, a Magyar Infokommunikációs Jelentés lakossági adatfelvételének időpontjában a közel 3,9 millió magyar háztartás 34 százaléka, azaz körülbelül 1,3 millió háztartás rendelkezett működő asztali vagy hordozható személyi számítógéppel. A 2003-as év hasonló időszakában mért adatokhoz képest ez mintegy 300 ezres gyarapodás. Bár 2005-re már a háztartások 41 %-ában van személyi számítógép, a növekedés – a kormány szintű erőfeszítések ellenére (pl. adókedvezmény) – az elvárt alatt maradt. A gépvásárlást erősen befolyásoló tényező a jövedelem is: míg az összesen 75-100 ezer forintból gazdálkodók körében csak minden ötödik helyen találunk számítógépet, addig a 150 ezer forintot meghaladó összjövedelemmel bírók kétharmada tart otthon PC-t. Mindezek mellett számít a családfő iskolai végzettsége is, az érettségénél alacsonyabb képzettségűeknél a PC-elterjedtség átlagon aluli, míg a diplomával rendelkezők közel háromnegyedénél találunk számítógépet.

Melyek a magyar háztartások Internetezést akadályozó tényezői? Az otthoni internetezésnek természetesen a megfelelő PC-háttér hiánya is az okozója. Azokban az otthonokban azonban, ahol rendelkezésre áll a számítógép, a 2004-ben megkérdezett családfők legnagyobb része (44 %) az internetezéshez kapcsolódó költségeket is

megjelölte a visszatartó okok között. A legfőbb akadályok rangsorában a második az egyéb helyen (munkahely, iskola, nyilvános hozzáférési pont) is elérhető kapcsolat áll (19 %), míg az igény hiánya a harmadik helyen szerepel 16 %-kal.

Az Internet-ellátottságot településtípus szerint vizsgálva látható a főváros és a nagyvárosok dominanciája. A településtípus szerinti vizsgálat rávilágít arra, hogy a községek jelentős lemaradása nem csökkent. (6. ábra) Regionális bontás szerint az adatokból kitűnik, hogy többé-kevésbé valamennyi országrészben javultak a mutatók, de a főváros vezető szerepét egyelőre egyik sem fenyegeti. A budapesti otthonok jóval az országos átlag feletti hányadában, nagyjából egyharmadában találunk Internetkapcsolatot, ami az összes internetező háztartás 36 százalékát teszi ki, és az elmúlt egy évben itt volt a legnagyobb a növekedés mértéke. A vidéki országrészekben – a központi régióba tartozó Pest megye kivételével – az átlagos érték alatti az ellátottság, de míg Északnyugat- és Délnyugat-Magyarország 16 százalékos mutatóval megközelíti azt, addig északkeleten 13, a délkeleti régióban pedig mindössze 8 százalékra tehető a világhálót elérő háztartások aránya.

Az otthoni internetezés hiányát nagymértékben pótolja az a tény, hogy a lakosság nagy része – érdeklődés esetén – a munkahelyén, illetve másutt hozzáfér a világhálóhoz. Ezért 2005-ben még mindig vezet a lakáson kívüli internetezés. Ugyanakkor még mindig hátul kullogunk az Unióban az Internet használatot illetően (lásd 8. ábra)

8. ábra

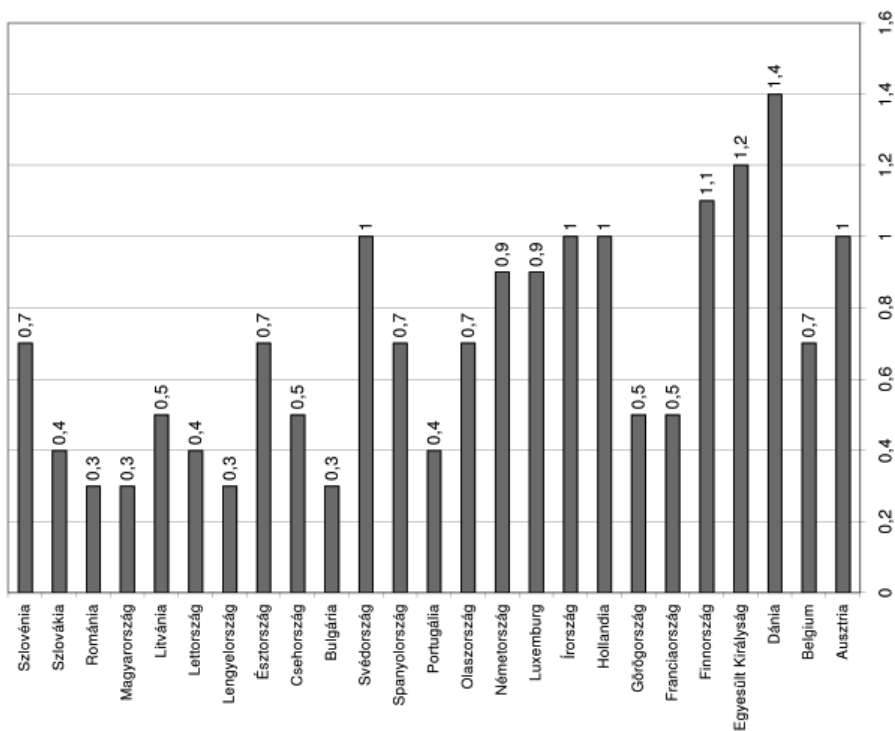
Internet-használat az Európai Unióban (Forrás: www.internetworldstat.com)

Az egyszerű hozzáférésbeli hátrányok mellett maga a digitális írástudás is alacsony szintű, a különböző számítógép- és internethasználati képességekben való magbiztoság hiányos. Ez is egy fontos tényező, ami a térség nem-internetezőit visszatarthatja a világháló használatától.

A SIBIS kutatása többféleképpen is vizsgálta a digitális írástudás mértékét az európai országokban. Ennek „definiálására” négy mutatót javasolt, amelyek az internetezők alábbi készségeit mérik:

- az információkeresés,
- az információ forrásának azonosítása,
- a letöltés és installálás,
- az on-line kommunikáció.

Ezek alapján egy olyan, 0-tól 3-ig terjedő skálát állítottak össze a kutatók, ahol a nulla a digitális írástudás legalacsonyabb szintjét, azaz hiányát jelenti, míg a 3-as a minden alkalmazást magas szinten végzőket értékeli. A kapott indexek alapján született a 9. ábra.

9. ábra

A digitális írástudás indexei az EU 15 tagállamában és a közép-kelet-európai országokban

Forrás: Bognár-Galács, 2004

1.2.2. A magyarok idegennyelv-tudása nemzetközi kitekintésben

Az EUROBAROMETER vizsgálatának első publikált eredményei¹ alapján, a lakosság átlagosan fele képes az anyanyelvén kívül legalább egy másik nyelven társalgási szinten beszélni. E nyelvtudás javuló tendenciát mutat a 3 évvel korábban végzett hasonló vizsgálat eredményeihez képest, ahol az érték 47% volt. Ahogyan a korábbi vizsgálatban, 2005-ben is jelentősek az átlag mögött az országok közötti eltérések. A két szélső esetet kiemelve, Luxemburgban a megkérdezettek 99%-a, míg a magyarok 29%-a válaszolt úgy, hogy képes olyan beszélgetésben aktívan részt venni, amely nem az anyanyelvén történik (lásd 6. táblázat). Ez annak ellenére is rendkívül lesújtó képet mutat hazánkról, ha kézenfekvő és jogos is e különbség mögött a két országok nyelvi-kulturális háttérének tényezőjére gondolni. A magyar arány a Kelet-közép-európai régión belül is a legalacsonyabb, s a még nem is csatlakozott országok között is csupán a török azonos ezzel. Vigaszt azt sem nyújthat, hogy a világnyelv angol hazája, Anglia megkérdezettjeinek is átlagosan csak 30%-a válaszolt igennel a fent idézett kérdésre.

Ország	Igen válasz országos átlaga, %
Luxemburg	99
Lettország	93
Hollandia	91
Litvánia	90
Szlovénia	89
Dánia	88
Svédország	88
Észtország	87
Belgium	71
Szlovákia	69
Finnország	66
Németország	62
Csehország	60
EU 25 tagállam	50
Görögország	49
Lengyelország	49
Franciaország	45
Írország	41
Spanyolország	36
Olaszország	36
Portugália	36
Anglia	30
Magyarország	29
Horvátország*	71
Bulgária*	45
Románia*	41

(*nem EU tagállamok)

6. táblázat

A megkérdezettek „igen” válaszainak átlag szerinti sorrendje néhány európai országban arra a kérdésre, hogy a megkérdezett képes-e részt venni egy, az anyanyelvétől eltérő nyelven zajló beszélgetésben (%)

Forrás: Europeans and languages. EUROBAROMETER, 2005.

1 Europeans and languages. www.eu.int/comm/public_opinion/archives/ebs/ebs_237.pdf

A magyar lakosság kommunikációképes nyelvtudása is elmarad az európai átlagtól (lásd 7. és 8. táblázatok). Ez arra is felhívják a figyelmet, hogy Magyarországon az idegennyelv-ismeret hiánya nem csupán a munkaerő-piaci (re)integráció, tehát a gazdasági versenyképesség, hanem az európai térségbe történő társadalmi integrációnak is korlátját is jelenti sokak számára. Ha a 8. táblázatban szereplő 3 csoportban csak az 55 éveseknél fiatalabbakat vesszük tekintetbe, s a náluk idősebbeket ne, még akkor is csaknem 30 ezer főről van szó.

EU 25 együtt		Magyarország	
Korcsoport (év)	Nyelvismerettel bírók %-a	Korcsoport (év)	Nyelvismerettel bírók %-a
25-39	58	30-39	9,5
40-54	47	40-49	7,4
55-	35	50-59	6,6
		60-	4,7

7. táblázat

A kommunikációképes idegennyelv-tudással rendelkezők átlagos aránya az Európai Unió országokban és Magyarországon néhány korcsoportban (%)²

Forrás: Europeans and languages. EUROBAROMETER, 2005. (1-2. Oszlop); Társadalmi helyzetkép, 2003. KSH, 2004. (3-4. Oszlop).

EU 25 együtt		Magyarország	
Gazdasági aktivitás jellege	Nyelvismerettel bírók %-a	Gazdasági aktivitás jellege	Nyelvismerettel bírók %-a
munkanélküli	47	munkanélküli	2,9
nyugdíjas	33	nyugdíjas	4,5
háztartásbeli	36	egyéb inaktív, eltartott	6,5

8. táblázat

A kommunikációképes idegennyelv-tudással rendelkezők átlagos aránya az Európai Unió országokban és Magyarországon a gazdaságilag nem aktív csoportokban (%)³

Forrás: Europeans and languages. EUROBAROMETER, 2005. (1-2. Oszlop); Társadalmi helyzetkép, 2003. KSH, 2004. (3-4. Oszlop).

2 A két adatsor két, eltérő időszakban (EU: 2005; Magyarország: 2003) és eltérő módszertannal készült adatsort tartalmaz. A két adatsor eltérő korcsoportos bontást alkalmaz. A legfiatalabb korcsoportok összehasonlításától eltekintettünk.

3 A két adatsor két, eltérő időszakban (EU: 2005; Magyarország: 2003) és eltérő módszertannal készült adatsort tartalmaz. Az összehasonlítás nem lehetséges a foglalkoztatottak körében.

1.3. A felnőttek tanulása, a tanulás problémái

A tanulásban való sikeres részvétel alapvetően befolyásolja az egyén későbbi anyagi, szellemi, lelki és testi jólétét, ugyanis minél képzetesebb valaki, annál inkább valószínű, hogy élete során összességében jól keres és egészségesebben is él, mint az átlag. Ugyanakkor a közösség szempontjából is érvényes összefüggés az, hogy minél magasabb a lakosság átlagos képzettségi szintje, és minél jobban áthatja a mindennapi életet a tanulás, annál inkább megvan az esély arra, hogy az állampolgárok csoportjai együtt működjenek és ezáltal átlépjék a társadalomban tapasztalható törésvonalakat.

Az Európai Unió egyik legfontosabb célkitűzése az élethosszig tartó tanulás elősegítése, amelynek háttérében az unió versenyképességének javítása áll. Ehhez alapvetően fontosak lennének az olyan modern készségek és tudások, mint a digitális írástudás és idegennyelv-tudás. Ennek nemzetközi összehasonlításban is alacsony szintje viszont arra utal, hogy a tanulás és tanítás minőségével, a tanulásban való részvétellel is alapvetően bajok lehetnek.

A tanulási tevékenységben való szuboptimális részvétel okai sokrétűek lehetnek:

- Lehetséges, hogy az adott szolgáltatások nem hozzáférhetők, nem épülnek eléggé egymásra, a továbbhaladás, továbblépés korlátozott. Ilyen hozzáférési, illetve továbbhaladási problémát jelez, ha nincs a közelben megfelelő szolgáltatás, vagy az drága, vagy nem elég jó minőségű, vagy ha az iskolába való belépés és az abban való továbbhaladás korlátozott. Az iskolai kudarcok a felnőttkorban is kevésbé teszik vonzóvá a tanulási tevékenységet, a tanulási rutin hiánya pedig gyakran szülhet később is kudarcokat.
- Lehetséges, hogy a tanulás, illetve a tanítás kultúrája nem megfelelő, nem eléggé ösztönöz a tanulási tevékenység egész életen át tartó intenzív gyakorlására. Ha olyan közegben tanul az illető, ahol a családi és baráti normák nem preferálják a tanulást, ha a pedagógus vagy képző nem megfelelő módszereket alkalmaz és unalmas, ha az illetőnek nincsenek megfelelő módszerei a hatékony tanulásra, akkor ezek mind a tanulás és tanítás kultúrájának nem megfelelő szintjére utalnak.
- Lehetséges, hogy a nem megfelelő és nem eléggé hatékony tanulási utakat az okozza, hogy nincs elég információja az egyénnek a lehetőségeiről, és így rendre rossz döntéseket, vagy legalábbis szuboptimális döntéseket hoz. Amennyiben nincsenek korrekt visszajelzései saját teljesítményéről, ha nincsenek információi a szolgáltatások jellegéről, minőségéről, akkor ezek mind korlátozzák az egyént a jó döntések meghozatalában.
- Nagyon lényeges és részben az előzőekből is következik, hogy kellő motiváció nélkül az egyének nem tesznek erőfeszítéseket. A tanulás terén ez a motiváció lehet az érdeklődés (és akkor ez összefügg a tanulási és tanítási kultúrával is),

de motiváló az is, ha a megszerzett tudás és az abba fektetett erőfeszítés megtérül jobb fizetés, jobb munkahely vagy presztízs formájában. Így amennyiben az adott képzés nem kötődik sem az egyén életvilágához, sem pedig a munkaerőpiac szélesebben vett világához, akkor az a képzés nem elég vonzó, és az egyének nem motiváltak az abban való részvételben.

I.4. Az oktatás színvonala, az oktatási rendszer működése

A nemzetközi kutatások tapasztalatai arra hívják fel a figyelmet, hogy habár az iskolai végzettség-struktúra korrelál az írni-olvasni tudás színvonalával, de ez a kapcsolat nem függvényyszerű. Általában igaz, hogy az alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkező embereknek rosszabb a szövegértésük, de előfordul néhány fejlett országban (skandináv országok), hogy az alacsony iskolázottságúak olvasási és szövegértési teljesítménye is magas színvonalú. Ezért az országok közötti összehasonlításnál csupáncsak az iskolázottsági mutatók figyelembevétele akár félrevezető is lehet.

Az 1999-ben hazánkban is lefolytatott ún. Felnőtt írásbeliség vizsgálat (SIALS) volt az első figyelmeztető jel arra, hogy habár a végzettség struktúrárt tekintve nem vagyunk lemaradva az Európai Uniótól, de a papír mögött megbúvó tudást tekintve bizony igen. A prózai szöveg megértésénél a magyar lakosság egyharmada csak a legalsó szintet érte el, miközben a legfelső szintet elérők aránya csupán 2,6% volt. Ez utóbbi arány a skandináv országokban 20-30% között mozgott.

Mind a 2000-es, mind a 2003-as PISA-vizsgálat⁴ eredményei alapján a magyar 15 évesek teljesítménye a mért három kompetenciaterületen, az olvasásban, a matematikai és a természettudományos műveltségben a várakozásoktól elmarad. 2003-ban is a 15 éves populáció egyötöde (20,5%, 2000-ben 22,6%) teljesített a legalsó szinten és alatta, ami tulajdonképpen a funkcionális analfabétizmus szintjét jelenti. Ezek a gyerekek 15 éves korukig sem szerezték meg azokat az alapvető kompetenciákat (amire egyébként joguk is lenne, és ami kötelességük is), ami elengedhetetlenül szükséges ahhoz, hogy meg tudjanak kapaszkodni a munkaerőpiacon. Ezek a fiatalok ezen képességek híján a későbbi felnőttképzésben sem valószínű, hogy sikeresen tudnának részt venni, és nagy valószínűséggel informális tanuláruk is igen alacsony hatékonyságú lehet.

Bizonyos számítások szerint (Köllő, 2004) a magyar oktatási rendszer nemcsak az oktatási rendszer alsó szintjén, hanem az oktatási hierarchia bármely pontján

4 Az ún. PISA (Programme for International Student Assessment) vizsgálat háromévente méri fel 32 ország 15 éves tanulóinak a szövegértési, matematikai és természettudományi készségeit. Ennek első köre 2000-ben zajlott, ahol az eredmények a skandináv és angolszász országok előnyét mutatták. A vizsgálat legnagyobb meglepetése a németek rosszabb szereplése volt. A PISA felmérés nem annyira az iskolai tudást, mint annak gyakorlati alkalmazására való képességet mérte, így gyökeresen eltért a korábbi nemzetközi tanulói teljesítményvizsgálatok módszereitől. Az ún. PISA sokkot átért országokban előfordult, hogy a szakmai közeg egy része megkérdőjelezte a vizsgálat érvényességét.

rosszabbul működik, mint a nemzetközi standard: a megfigyelt országok átlagánál kevésbé képes elsajátítani a jobb teljesítményekhez szükséges készségeket. Így noha igaz az, hogy az alacsony iskolázottságú magyar a hazai átlaghoz képest tudásban nem rosszabb, mint az Európai Unióban élő alacsony iskolázottságú egyén az ottani átlagos tudású egyénhez képest, mégis elképzelhető, hogy a magyarországi *abszolút szintek alacsony volta* miatt az aluliskolázottak tudása nem éri el azt a küszöbértéket, amit egy modern gazdaság ma a foglalkoztatható munkaerőtől megkövetel.

1.5. A felnőttképzési lehetőségek kompenzáló hatása a közoktatási rendszerben keletkező hátrányok csökkentésére

A KSH-nak a felnőttek tanulási tevékenységére irányuló felmérése 2003-ban azt mutatja, hogy összességében kevesebb, mint 1 600 ezer fő, a 15–74 éves népesség alig több mint egyötöde vett részt valamilyen oktatásban, képzésben a megkérdezést megelőző egy évben. Iskolarendszerű oktatásban a felnőtt népesség átlagosan 13%-a, iskolarendszeren kívüli képzésben (is) 4,5%-a tanult. *A tanulási kedv a fiatalabbaknál jóval nagyobb, mint az idősebbeknél:* amíg a 25–34 évesek a 8%-a vett részt valamilyen iskolarendszerű képzésben a 2003. évi felmérést megelőző 12 hónapban, addig a 35–44 éveseknél csak 2,3%-os volt ez az arány, az ennél idősebbeknél pedig még a 0,5%-ot is alig érte el (lásd 9. táblázat). Az iskolarendszeren kívüli tanulási formákat illetően valamelyest kisebbek az életkori különbségek.

Korcsoport	Iskolarendszerű képzés	Iskolarendszeren kívüli képzés	Informális tanulás	Összesen
15–24	64,0	6,5	13,0	69,2
25–34	8,0	7,2	8,0	19,5
35–44	2,3	6,3	6,7	13,0
45–54	0,5	3,7	5,4	8,4
55–64	0,1	1,4	3,9	4,5
65–74	0,0	0,2	2,1	2,2
Átlag	13,1	4,5	6,8	20,5

9. táblázat

A képzésben részt vevők aránya a 15–74 évesek között korcsoport szerint, 2003 (%)
 Forrás: Munkaerő Felmérés ad hoc modulja az élethosszig tartó tanulásról, 2003, KSH

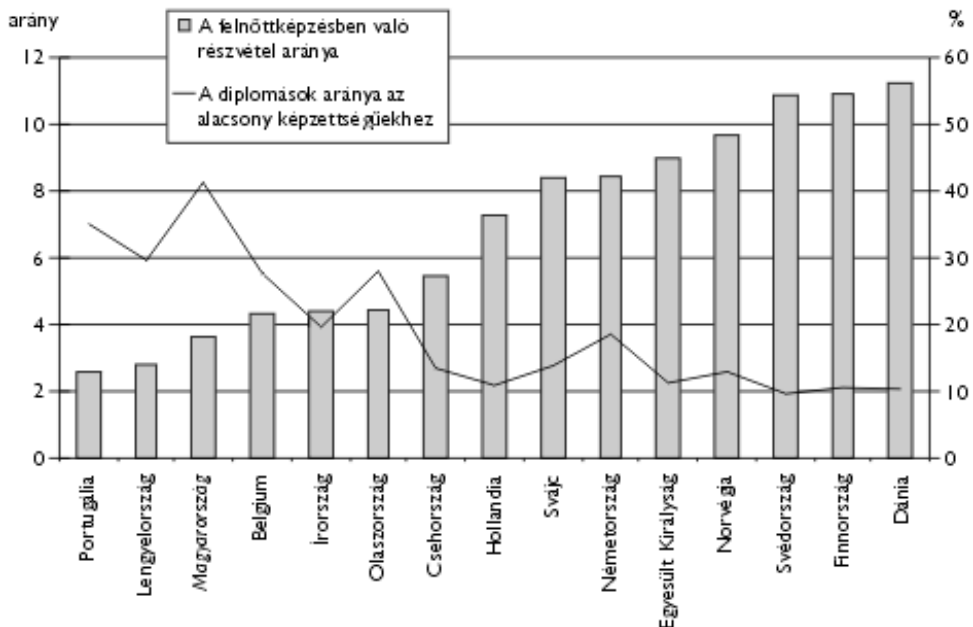
Ahogy a korábbi felmérések is bizonyították, a felnőttképzésben való részvételi hajlandóság (és lehetőség) több tényező együttes és egymást befolyásoló hatásának függvénye. A nem, az életkor, az iskolai végzettség, a gazdasági aktivitás és a lakóhely alapvetően meghatározzák az egyének képzésben való részvételét. Valószínűsíthető, hogy lényeges meghatározó szerepe van ezen túlmenően a jövedelmi viszonyoknak, az iskolai végzettség megszerzési módjának (nappali/egyéb), a családi állapotnak, a háztartás típusának is.

Az iskolarendszeren kívüli képzésekben való részvételi hajlandóság (és lehetőség) az iskolai végzettséggel egyenes arányban növekszik: a legfeljebb általános iskolai végzettségűeknek mindössze 2%-a tanult ilyen formában (is), az érettségizetteknek viszont már 7, a diplomásoknak több mint 9%-a. Magyarországon a felnőtt írásbeliség (SIALS, 1999) vizsgálat eredményei alapján a 25–64 évesek 18%-a tanult valamilyen formában, viszont hazánkban nyolcszor nagyobb arányban vesznek részt valamilyen képzésben a diplomások, mint az alacsony végzettségűek, ami az európai országok közt a legnagyobb távolságra utal az iskolázottak és kevésbé iskolázottak továbbtanulási lehetőségeit illetően (lásd 10. ábra). Ez arra figyelmeztet, hogy a közoktatásban meglévő egyenlőtlenségek a felnőttképzésben tovább élnek.

A tanulási, képzési hajlandóságot lényegesen befolyásoló tényező a gazdasági aktivitás is. A tanulókat nem számítva a vizsgált népességen belül a *foglalkoztatottak körében a legmagasabb a képzésben részt vevők hányada (16%), míg a munkanélküliek körében ez az arány 2,5 százalékponttal alacsonyabb.* A nyugdíjasok és egyéb inaktívak tanulási hajlandósága jóval elmarad az aktív rétegekéétől. Mindez azt mutatja – összhangban egyéb képzési felmérésekkel –, hogy a felnőttképzést ösztönző intézkedések nem, vagy nem elég hatékonyan jutnak el a megcélzott csoportokhoz, elsősorban a munkanélküliekhez.

A képzésben való részvételi arányokban jelentős eltérések tapasztalhatók a megkérdezettek lakóhelye szerint is, az átlagosnál csaknem 10 százalékponttal magasabb a tanulók aránya (30%) a közép-dunántúli régióban. 20-21%-os részvételt regisztráltak három területen: Közép-Magyarország, Dél-Dunántúl és Észak-Alföld térségeiben. A vizsgált szempontból leszakadó három régió (Dél-Alföld, Észak-Magyarország és némi meglepetésre Nyugat-Dunántúl) 18%-os hajlandósága alig több mint a fele a vezető megyékének.

Ugyanezt a térbeli elrendeződést mutatja a tanulók képzési formák szerinti megoszlása is. A közép-dunántúli régióban a résztvevők többsége az *önálló tanulást* és a kevésbé szervezett iskolarendszeren kívüli oktatási formákat választotta. Az alacsonyabb részvételi hányad jellemezte területeken viszont egyértelműen a szervezett keretek között folyó iskolarendszerű képzések a preferáltak.

10. ábra

Részvétel a felnőttképzésben (%), és ezen belül a diplomások aránya az alacsony képzettségűekhez viszonyítva, a 25–64 éves népesség körében, különböző években
(Forrás: Education at a Glance, 2002)

I.6. A magyarországi munkahelyek nem ösztönzik eléggé a tanulást

Egy felmérés szerint (*A munkahelyi...*, 2002) Magyarországon a foglalkoztatottak 21,3%-a vett részt 1999-ben munkahelyi képzésben. Az egy főre eső képzési órák száma 37, azaz az adott évben egy heti munkaidőnek felelt meg. *A képzésre fordított költség – amely független a vállalat méretétől – az összes bérköltség 1%-át sem éri el.* Ez az összeg alacsonynak tekinthető, miután a képzési költségek a bérköltség fél százalékáig levonhatók a szakképzési hozzájárulásból.

A vállalkozások képzési politikájára utal, hogy milyen mértékben támogatják a dolgozók képzésben való részvételét. A Munkaerő-felméréshez kapcsolódó vizsgálat arra utal, hogy a résztvevők kevesebb, mint egynegyede kapott jelentősebb munkaidőkedvezményt, holott 83%-uk dolgozott tanulmányai alatt (*lásd 10a. táblázat*)

A képzés időrendje	Férfi	Nő	Együtt
Nem dolgozott	18,8	15,9	17,2
Dolgozott, és a képzés munkaidőn kívül volt	42,5	48,7	45,8
Dolgozott, és a képzés többnyire munkaidőn kívül volt	8,6	8,5	8,6
Dolgozott, és a képzés fele-fele arányban volt munkaidőben és munkaidőn kívül	5,5	5,4	5,4
Dolgozott, és a képzés többnyire munkaidőben volt	12,5	9,5	10,9
Dolgozott, és a képzés kizárólag munkaidőben volt	12,1	12,0	12,1
Összesen	100,0	100,0	100,0

10a. táblázat

Az iskolarendszeren kívüli képzésben* részt vevő foglalkoztatottak megoszlása
a képzés időrendje és nemek szerint (%)

Forrás: Munkaerő Felmérés ad hoc modulja az élet.hosszig tartó tanulásról, 2003, KSH

* Ha több képzésben is részt vett, az időben legkésőbbi

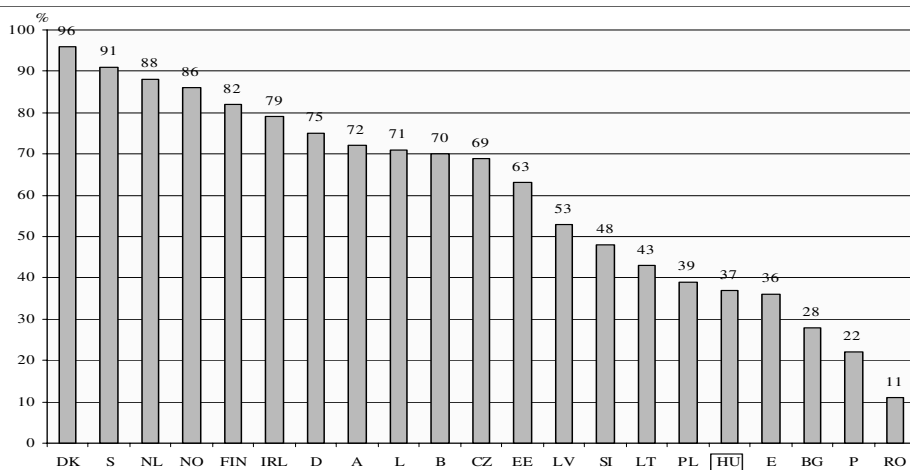
A jelenleg foglalkoztatottak több mint fele (55%) a munkája mellett, munkaidőn kívül (vagy többnyire azon kívül) vett részt a képzéseken, 17%-uk a képzés ideje alatt éppen nem dolgozott, és alig negyed részük nyilatkozott úgy, hogy az oktatás idejére jelentős munkaidő kedvezményt kapott. E tekintetben a nemek között nem voltak jelentős különbségek, a férfiak esetében a munkahelyek kicsit jobban támogatták a többnyire munkaidőben történő (leginkább a nem hagyományos típusú, munkaszituációs) képzéseket. Valószínű, hogy a munkáltatók a hozzájárulás mértékének növelésével képesek lennének ösztönözni dolgozóik folyamatos tanulásba való nagyobb arányú bekapcsolódását, hiszen a finanszírozás mellett a tanulás mértékét jelentősen befolyásolja, hogy – amennyiben munka mellett történik – részesül-e az érintett munkaidő kedvezményben.

A klasszikus elmélet szerint a humán tőke két részből tevődik össze: az iskolai végzettségből, a különböző formákban megszerezhető szakképzettségből illetve a munkavégzés folyamán összeszedett munkatapasztalatokból, speciális szakmai tudásokból. Ez utóbbi gyarapításának magától értetődő módja a munkahelyi képzéseken, tanfolyamokon való részvétel. Ebből következően, az iskolarendszeren kívüli felnőttoktatás legjelentősebb szereplői közé tartoznak maguk a munkaadók is.

A felnőttképzés önálló alrendszerének tekinthető a munkahelyi képzés, amely funkciója, finanszírozása révén különíthető el a felnőttképzés más formáitól, de számbavételére is más módszerek alkalmasak.

Egy 1999-es nemzetközi felmérés (*Continuing Vocational Training Survey*) szerint a frissen csatlakozott és a tagjelölt országokban átlagosan a működő vállalatok/vállalkozások mintegy 40%-a biztosított valamilyen képzési lehetőséget munkatársainak. Ez az arány Csehországban volt a legmagasabb (itt a vállalkozások csaknem 70%-a szervezett az

alkalmazottjainak tanfolyamot, illetve járatta őket külső kurzusokra) és Romániában a legalacsonyabb: 11%. Magyarországon a vállalkozások 37%-a támogatta valamilyen mértékben munkavállalói képzését (lásd 11. ábra). Figyelemre méltó különbségek vannak a most csatlakozott és a már uniós tagországokban működő vállalatok képzési magatartásában: az utóbbiaknál jóval magasabb azon szervezetek aránya, amelyek különböző képzések keretében „ruháznak be” alkalmazottaik humán tőkéjébe, és a „továbbképző” munkahelyek hányada az országok többségében emelkedett is a kilencvenes években. Ez azt jelzi, hogy az Európai Unióban a felnőttképzés egyre jelentősebb terepévé válik a munkahelyi oktatás, és ez még a később csatlakozott országokra is igaz, ahol abszolút értelemben véve a vállalkozások meglehetősen kis hányada foglalkozik munkatársai továbbképzésével.

11. ábra

A képzést biztosító vállalkozások aránya, 1999

Forrás: Continuing Vocational Training Survey

A felmérés azt is megmutatta, hogy jelentős eltérések tapasztalhatók a szakképzést támogató vállalkozások nemzetgazdasági ágazonkénti megoszlásában is. A szakmai oktatás lehetőségével a legnagyobb arányban élő vállalatok a pénzügyi és ezzel kapcsolatos szolgáltatások, a posta és távközlés területén voltak találhatók, valamint a közművállalatoknál (villamosenergia-, gáz-, gőz- vízellátás). Az ide sorolt szervezetek 68-79%-a nyújtott valamilyen formában képzést. Az átlagtól lényegesen elmaradó gazdasági ágazatok közé a vendéglátás tartozik (ennek a legalacsonyabb a mutatója, 21%), illetve a textilipar, ruhaipar, bőripar, valamint a feldolgozó és egyéb feldolgozóipar (22-23%).

Az ágazonkénti eltérések egyik lehetséges oka feltehetően az, hogy a továbbképzés iránti igények különbözőek. A legnagyobb arányban oktatást nyújtó vállalkozások az olyan szektorokból kerültek ki, melyek gyors ütemű technológiai és szervezeti változá-

sokon mentek keresztül az utóbbi években, ezért a meglévő alkalmazottak képzésére és átképzésére is itt van a legnagyobb szükség. Más iparágakban a változtatás kényszere talán kevésbé érzékelhető, és ezért elegendőnek bizonyul, ha döntően csak a már megszerzett ismeretekre hagyatkoznak.

Az iskolarendszeren kívüli képzés iránti igény növekedése ellenére, s annak ellenére, hogy az iskolák által kínált képzések iránti igény (mint láttuk korábban) nem túl jelentős az összeshez képest), a felnőtt lakosság csaknem 40%-a a tanulásnak nem ezt, hanem az iskolához kötött formáját választaná (lásd 10b. táblázat). Minden bizonnyal az iskolarendszeren kívül képző intézmények, illetve az egész rendszer iránti bizalom hiánya tükröződik ebben, hiszen ezek az elképzelések nem egyeznek meg sem az iskolarendszer kínálatával (a szakmai és/vagy a nyelvi képzési kínálat elsősorban nem itt jelenik meg), s a tanulás elképzelt intenzitása (heti 1-23 alkalom, alkalmanként 1-2 óra) is iskolarendszeren kívüli megoldást sugall. Más oldalról nézve viszont ez azt jelenti, hogy az iskolarendszer olyan bizalmi tőkével rendelkezik, amelyet nem használ ki. (Ezzel csak a tényt szögeztük le, nem állítjuk, hogy a felnőttek számára indított nyelvi ill. a szakmai képzést az iskolarendszeren belül kellene megvalósítani, illetve ezt kellene támogatni.)

Státusz-csoport	Nincs válasz	Iskolarendszerű oktatásban			Tanfolyamon	Távoktatásban	Egyéb formában	Összesen
		nappali	esti	levelező				
Összesen	,2%	10,6%	12,9%	15,1%	53,1%	7,0%	1,1%	100,0%

10b. táblázat

Milyen rendszerben tanulna legszívesebben

Forrás: Györgyi, 2003.

„A ránehezedő társadalmi elvárásoknak ez a szféra nehezen tud megfelelni, mivel az oktatás szinte mindig részdőben folyik, a tanulók nagy része munka mellett, másik részé eltartotként vesz részt benne, s a tanárok többsége is részfoglalkozásúként oktat ezekben a képzési formákban. A 2001-ben elfogadott felnőttképzési törvény a felnőttképzés szerepét már kiszélesíti, és nem pusztán korrekciós, hanem – kitágítva annak terepét – az ún. élethosszig tartó tanulást szolgáló funkciót is szán neki.” (Jelentés, 2003)

Az iskolarendszeren kívüli tanulás finanszírozási rendszere ma már sok csatornán keresztül történik, de hiányzik egy koherens, az egyén érdekeit figyelembe vevő, számára választási lehetőségeket biztosító rendszer. Az állami költségvetésből, a munkaerő-piaci alapból, illetve a szakképzési hozzájárulási kötelezettség terhére elszámolható felnőttképzési források különböző rétegeket érnek el, egyes rétegek azonban kimaradnak a támogatási rendszerből, anélkül, hogy ennek elfogadható indoka lenne. Ennek következménye, hogy a rendszer egyaránt, hiányos, illetve pazarló, s ez az egyén szintjén is megjelenik: a rendszer olyan képzések finanszírozását is teljes mértékben

átvállalja, amely mögött fizetőképes kereslet is áll, mások képzésében pedig egyáltalán nem vesz részt. Elsősorban azok a rétegek maradnak ki a támogatási rendszerből, amelyek saját munkaerő-piaci pozíciójukon igyekeznek javítani, anélkül, hogy ez munkaadójuk közvetlen érdeke lenne, s krízishelyzetben sincsenek (nem munkanélküliek), illetve tanulásuk nem általános iskolai vagy középiskolai végzettség megszerzésére irányul. Számukra az adójóváírás rendszere jelent némi segítséget, de ez inkább kezdeti lehetőséget jelent, mintsem érdemi megoldást. Jellemző pazarlása ennek a rendszernek, hogy a munkanélkülistől veszélyeztetettek nem jogosultak (általában) képzési támogatásra, munkanélküliként viszont igen, fölöslegesen felvállalva ezzel a munkanélküliséggel kapcsolatos ellátásokat is.

1.7. A felnőttek tanulását ösztönző tényezők

A felnőttkori tanulás jelentős gátja lehet, hogy az alapfokú oktatásból kikerülő jelentős része nincs felkészítve a további tanulásra. A kilencvenes évtized végére a szakiskolákba – és itt a kereskedelmi képzésre kevésbé, de a mezőgazdasági és ipari szakmák majdnem teljes körére gondolunk – döntően tanulási kudarcos, motiválatlan, további életükre perspektívával nem rendelkező fiatalok kerültek. Ez korábban nem volt így. A növekvő bukási és lemorzsolódási arány ebben a képzésben főleg annak köszönhető, hogy egyre nagyobb hányadban vannak a hagyományos pedagógiai rutinnal képezhetetlenek a rendszerben. Ezzel összefüggésben szükségszerűen felpuhult a kimenet is. A szakmunkásvizsga szűrő, minőségbiztosító funkciója korábban is alacsony volt, és a tanulói előképzettséggel párhuzamosan tovább csökkent. A szakmunkás-bizonyítvány most kevesebbet ígér a munkaadó számára, mint pár évvel ezelőtt. Ugyanakkor a szakmunkáshiány csökkentését szolgáló első lépések – a szakiskolai fejlesztési program meghirdetése, a szakmunkás-utánpótlás nagy tartalékát képező, a rendszerből korán kihulló és inaktivitásba menekülő rétegek (re)integrálására való törekvés – megtörténtek.

Ma Magyarországon egy *masszív réteg (tágabban értelmezve egy évfáratnak a 25%-a, de mindenképpen a 10%-a) komoly tanulási gondokkal küzd, és az általános iskola végére jutva is híján van a továbbtanuláshoz szükséges olvasási és számolási készségeknek. Ezt igazolja a PISA vizsgálat is, valamint az 1999-es ún. Felnőtt írásbeliség vizsgálat (SIALS). Ez utóbbi azt jelezte, hogy annak ellenére, hogy az iskolai végzettség tekintetében nincs lemaradásunk az Európai Uniótól, de a mögöttes tudást tekintve igen. S éppen azon a területen (szövegértés), amely a későbbi tanulmányok gátja lehet.*

Az élethosszig tartó tanulás alapfeltétele a megfelelő tanulási kultúra. Nem elég az intézményrendszer kínálata, a finanszírozási rendszer kialakítása, a tanulást lehetővé tevő egyéb támogatási rendszer megteremtése, hanem az is szükséges, hogy az egyén élni tudjon ezekkel a lehetőségekkel, s képes legyen a számára szükséges ismereteket elsajátítani. Ehhez az kell, hogy vagy az iskoláztatása során, vagy – végső esetben – a későbbiekben erre felkészítsék, illetve – felnőttként – ehhez

is támogatást kapjon. A jelenlegi adatok alapján biztosan állítható, hogy a lakosság jelentős része nincs megfelelően felkészítve erre. Az alapkompenciákról az idegen nyelvi és az informatikai készségek területén is jelentős a lemaradás.

Komoly gondot okoz ezen kívül, hogy a diákok nem tanulnak meg tanulni, mert az iskolai oktatás elavult mintákat követ, a felnőttképzés pedig lemásolja ezeket a mintákat. Nemcsak a tanulási kultúra nem felel meg a kívánalmaknak, de – ezzel összefüggésben – a tanítási kultúra sem. A tanárképzésben hiányoznak azok a programok, amelyek a leszakadó, tanulási és magatartás problémákkal küzdő fiatalok megsegítésére vonatkozó kompetenciák kialakítását segítenék. Fokozottabban jelentkezik ez a probléma a felnőttképzésben, különösen az iskolarendszeren kívüli felnőttképzésben, amelyben a formális előírások kevésbé szigorúak. (Az Országos Felnőttképzési Tanács megállapításai alapján).

A „tanuló szervezetek”-kel kapcsolatban felhalmozott tapasztalatok körébe tartoznak új menedzsment- és tanulási megközelítések. Számos társaság strukturális változtatásokat hajtott végre, és kisebb, autonóm munkacsoportokkal dolgozik. *A tanulás így a munkafolyamatba ágyazva történik, probléma-megoldó környezetben.* Ezt a tanulást egészítik ki formális oktatással. A HRD (Human Resource Development) a dolgozók közvetlen képzésétől a tanulási folyamatok katalizálása felé mozdult el: segít a tapasztalatok összegyűjtésében, és egy vállalati tudástőke létrehozásában, fejlesztésében.

Bár adataink nincsenek arról, hogy a középiskolai felnőttképzési kínálat az igényeket milyen mértékben fedí le, a különböző empirikus felmérések nem utalnak arra, hogy az intézményrendszer összességében ne tudná a megjelenő keresletet kielégíteni. *A lakosság körében 2002-ben folytatott felmérés is azt jelzi, hogy nem annyira az iskolai végzettséget biztosító képzések, mint inkább a szakmai és nyelvi kompetenciák fejlesztését igénylő képzések iránt van kereslet (Györgyi, 2003).*

A felnőttkori, a magasabb iskolai végzettséget biztosító – iskolarendszerben történő – tanulás iránti igényt a szakmai képzés iránti igénynél erőteljesebben sújtja, hogy ez sokkal inkább egyéni érdek, mintsem munkaadói, ezért a munkavállalók alig számíthatnak munkaadójuk támogatására. Lévé a képzés ingyenes, itt elsősorban a munkaidő-kedvezmény hiánya vethető fel, ami az egyik legfontosabb, tanulás előtt álló akadályozó tényező (Györgyi, 2003). A munkaidő-kedvezmény garantálása mindemellett csak részleges eredményt hozhatna, tekintettel arra, hogy az alacsony végzettségűek körében a munkanélküliség jelentős, s a munkanélküliség jelentős mértékben párosul a szürke gazdaságban végzett munkával.

A felnőttképzésben való magasabb arányú részvételt több tényező is akadályozza, s ezek az okok társadalmi rétegektől függően eltérnek. Az alacsony végzettségű rétegek számára a tanulás sok esetben nem az életstratégia szerves része, hanem csak a köz-

vetlen elhelyezkedést szolgálja. Amennyiben ez nem várható a tanulás befejeztével, nagyon nehezen vehető rá a tanulásra. Többek között ez is az oka annak, hogy ha tanulnak, akkor zömmel betanító képzésben, vagy a munkaügyi központok által támogatott képzéseken vesznek részt. Tanulásukat akadályozza, hogy munkanélküliként, gyakran vállalnak fekete munkát, ami kötöttséget jelent számukra, ugyanakkor a tanulókhöz semmilyen kedvezmény nem társul. Helyzetüket ugyanakkor megkönnyítheti, hogy kezd kialakulni a tanulásukat támogató rendszer, s így tanulmányaikat – függetlenül attól, hogy mely szektorban tanulnak – nem kell maguknak finanszírozniuk. A képzési kínálat viszont – részben éppen az alacsony kereslet miatt – alapvetően nem ennek a rétegnek szól, vagyis térben és időben korlátozott lehetőségek állnak rendelkezésükre.

A középrétegek⁵ esetében a tanulás gátját alapvetően annak költségei jelentik. A tanulmányi kínálat általában megfelelő számukra, de tanulmányaikat sok esetben maguknak kell finanszírozniuk, mert nem számíthatnak munkaadójuk támogatására. Komoly problémát jelent emellett a tanulásra fordítható idő hiánya is. A férfiak esetében a munkahelyi, a nők esetében a családi kötelezettségek jelentenek komolyabb akadályokat. Ennek ellenére sokkal nagyobb a részvételük a képzésben, mint a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezőké, de a nagyobb energiabefektetést igénylő képzésekre (pl. nyelvtanulásra, holott ennek szükségességét nagyon is jól látják) már ritkán kerül sor.

A vezető beosztásban dolgozó, felsőfokú végzettséggel rendelkező felnőttek számára az időhiány szintén komoly gond, de ez a réteg komoly támogatást kap tanulmányaihoz a munkaadóitól, ami arra utal, hogy a munkaadók elvárják tőlük, hogy rendszeresen képezzék magukat tovább. Ugyanez mondható el a szakmunkások egy szűk csoportjáról is. (Györgyi, 2002)

A tanulási utak, tanulási lehetőségek szétapróztak, nem épülnek eléggé egymásra. Ennek egyik oka az, hogy az elkülönülésben érdekelt rétegek amennyire tudják, ha nem is mindig tudatosan, de fenntartják ezt az állapotot. Másrészt az intézményrendszer egyszerűbb és átláthatóbbá tétele valószínűleg nincs érdekében sok olyan szolgáltatónak, ahol a nyújtott szolgáltatás nem magas színvonalú. Az iskolai rangsorok és a kórházakról nemrég, bár nevesítés nélkül, közzétett listák mutatják, hogy Magyarországon is egyre intenzívebb az igény, hogy a közszolgáltatások színvonala javuljon, és nő a felismerés, hogy ehhez korrekt információk kellenek, mert csak így tud kialakulni az a tudatos fogyasztói réteg, aki már nem csak árérzékeny, de ár-érték érzékeny is lesz a döntéseiben.

Az egyének többsége számára nem világos, hogy melyek a fontos döntési pontok, hogy milyen lehetőségek közt választhat. A szociológiai kutatások kimutatták, hogy a

5 Ez alatt a középfokú végzettséggel rendelkezőket és a munkaerőpiacról nem kiszorult rétegeket értjük elsősorban, de a felsőfokú végzettséggel rendelkező, nem vezető munkakörökben résztvevők is hasonlóan jellemezhetők.

továbbtanulási döntéseknél, pályaválasztásnál nagy szerepe van az informális csatornáknak. Így azok, akiknek környezete sok információval rendelkezik a képzési és munkahelyi lehetőségekről, vagyis kötődnek a tanulás és munka világához, azok általában megalapozottabban tudnak dönteni. Az ilyen kapcsolatrendszerrel nem rendelkezők viszont (képzetlenek, falusiak, munkanélküliek) többszörösen is hátrányba kerülnek újfent.

Ma Magyarországon sok információ áll a döntés előtt álló százezrek rendelkezésére, számos szakember dolgozik a területen, de az információhoz való hozzáférés esetleges, és ennek világos szervezeti és információs keretei nem alakultak ki. A helyzetet leginkább az jellemzi, hogy egyes életkorokra és szakfeladatokra szerveződött intézmények és ebben járatos szakemberek vannak jelen, de egymástól eltérő szellemben, olykor eltérő érdekekkel azonosulva végzik munkájukat (Györgyi, 2002a). Az egységes korszerű tanácsadói szemlélet elősegítése minden szervezetnél, valamint az egész tanácsadói rendszer egységes nemzeti stratégia kereteibe helyezése és átláthatóságának biztosítása talán azért sem kezdődött még el, mert tipikusan két tárca együttműködését igényli: az oktatás és a munkaügy illetékessége egyaránt megkérdőjelezhetetlen (Jelentés, 2003).

Míg az iskolarendszerű képzés kínálta lehetőségek között viszonylag könnyen tájékozódhat az egyén (legalábbis a főbb paramétereket tekintve, s lényegesen kevésbé az adott tanulmányok befejezése utáni lehetőségekről), ugyanez nem mondható el a felnőttkori tanulásról. *A tanulási lehetőségeket szisztematikusan nem gyűjti semmilyen intézmény, ezért az egyénnek több csatorna révén kell kiválasztania a számára megfelelő képzést.*

A képzési kínálat egy része megjelenik a munkaügyi központok listáin, de ezek a képzések csak a kínálat töredékét jelentik. Az egyéb képzések különböző honlapok, internetes keresők segítségével kutathatók fel, nem mindig naprakészen. A fő problémát az jelenti, hogy e lehetőségek használata elsősorban az alacsony képzettségűek körében még messze nem általános, s a közösségi használatra alkalmas infrastruktúra lassan kiépül (e-pontok, teleházak, stb.), de a hálón megjelenő információk értelmezéséhez szükséges humán infrastruktúra még hiányos.

Általános probléma, hogy a primér információk még úgy-ahogy összegyűjthetők, de *hiányzik egy karriertanácsadói rendszer, amely nem csak a tanulási lehetőségek kínálatával, a részvétel formális feltételeivel foglalkozik, hanem tanulmányok sikeres elvégzéséhez szükséges kompetenciákról, ezek megszerzésének lehetőségeiről, a továbblépésről, az elhelyezkedési esélyekről is támogatást nyújtana. Ezek a lehetőségek részben a releváns információk hiánya (a végzettség értékéről, a munkaerőpiac igényeiről nincsenek az egyén számára is értelmezhető felmérések), részben az ilyen intézményrendszer hiánya miatt nem állnak rendelkezésre.*

II.

Kezdeményezések, jó hagyományok és stratégiák

II.1. A számítógépes illetve idegennyelv-tudást elismerő bizonyítványok

II.1.1. ECDL

Az ECDL (European Computer Driving Licence) az Európai Unió által támogatott, egységes európai számítógép-használói jogosítvány, mely kortól függetlenül nyújtani, illetve igazolni igyekszik a felhasználói ismereteket. Megszerzéséhez 1 elméleti és 6 gyakorlati vizsgát kell letenni. A vizsgák letételére a regisztrációtól számítva 3 év áll a hallgatók rendelkezésére. Az Európai Unió és az **ECDL Alapítvány** tervei szerint 2005-ig minden európai országban elismertté válik az ECDL bizonyítvány. Magyarország képviselőjében a **Neumann János Számítógép-tudományi Társaság** (www.njszt.hu) 1997. júniusában 13. országgént csatlakozott a mozgalomhoz. Ma már 140 országban, 36 nyelven érhető el az ECDL. A vizsgáztatás Magyarországon 1997. decemberében kezdődött meg a Neumann János Számítógép-tudományi Társaság által akkreditált vizsgaközpontokban, melyek száma mára 395, ebből 210 középiskola és 47 felsőoktatási intézmény. A statisztika szerint 2004 közepéig világszerte összesen több mint 5,6 millió fő kezdte meg, ill. teljesítette az ECDL vizsgákat. Magyarországon 2005. szeptemberéig a vizsgaközpontoknak kiadott vizsgakártyák száma is több, mint 210 ezer, 112 ezren pedig már a bizonyítványt is megszerezték.

Az ECDL-vizsgát tevők adatait vizsgálva érdekes összefüggéseket találunk. Például míg az informatikusok túlnyomó többsége férfi, az ECDL rendszerben bizonyítványt szerzettek jelentős hányada (63,42 %-a) nő. Ugyancsak érdekes, hogy a vizsgázók 81,64 %-a vidéki lakos, közülük mégis sokan jönnek a fővárosba vizsgázni: Budapesten az összes vizsgázó 59,2 %-a számol be tudásáról az akkreditált központokban.

II.1.2. EPICT

A rendszeres pedagógiai IKT-használat problémájának megoldásában újdonságot jelent az általános számítástechnikai ismeretekre épülő, már röviden bemutatott ECDL-vizsga helyett megjelent EPICT (European Pedagogical ICT Licence = Európai Pedagógus IKT Jogosítvány).⁶ A dán központú és Európában elterjedt, Magyarországon 2005. szeptemberében pilot-kurzussal elindult továbbképzés specialitása, hogy kimondottan gyakorló pedagógusoknak szól, azaz a legkisebbeket nevelő óvodapedagógustól a felsőfokú oktatóig mindenkire vonatkozik. 4 kötelező és 12-ből 4 szaba-

6 EPICT – Európai Pedagógus IKT Jogosítvány kurzusa, ld. <http://edutech.elte.hu/epict/>. A hazai szervező az ELTE TTK Multimédiapedagógiai és Oktatástechnológiai Központja, valamint az Informatika-Számítástechnika Tanárok Egyesülete (www.isze.hu)

don választható modulja (mind a tananyagok, mind a gyakorló példák) a mindennapi, iskolai IKT-használat „élő” példáira építenek. A tanulás formája is újszerű: e-learning rendszerben, képzett facilitátorok közreműködésével történik. A kurzust sikeresen elvégzők nemzetközi tanúsítványt (EPICT diplomát) kapnak.

A 4 kötelező és 4 szabadon választható modulban olyan, IKT-használatra épülő, önálló vizsgamunkát kell készíteniük a pedagógusoknak, amely saját oktatási-nevelési gyakorlatukhoz illeszthető, hasznosítható, és másutt is alkalmazható (pl. tantárgyi tematika, prezentáció, óravázlat, osztálykirándulás-tervezet, képanyag, multimédiás tananyagelem, learning object, ...). Minden modul ajánl feladatot a kicsiket tanítóknak épűgy, mint a középiskolások szaktanárainak.

Az EPICT már látható népszerűségéből kiindulva (a pilot-kurzusok „tűljelentkezéssel” indultak!) – megfontolandó lenne más szakmákra is speciális IKT-tudásű, könnyebben hasznosítható tartalmű akkreditált kurzusokat indítani (pl. szociális munkások, egészségűgyi dolgozók, jogászok, gazdasági ügyintézőssel foglalkozók, kisvállalkozók, médiaszakemberek, közművelődési munkatársak, stb...).

II.1.3. Az állami nyelvvisa rendszer

A nyelvvisa számának dinamikus növekedési lendűlete (lásd 11. táblázat) az emelt szintű érettségi nyelvvisa egyenértékűségének megteremtésével, illetve a meglevű nyelvvisa érettségiként történű beszámíthatóságának lezárulásával némiképp visszaeshet; de a nyelvvisa után kapható – ebben a tanévben még a tavalyihoz hasonló – maximum 20 felvételi pontként történű elismerése, a felsűfokű tanulmányokra aspiráló középiskolások körében továbbra is jelentűs motivációt jelent majd.

Korcsoportok	Alapfok	Közűpfok	Felsűfok	Összesen
14-19	54.276	214.728	16.027	285.031
20-24	60.300	120.630	13.036	193.966
25-29	32.814	57.727	6.095	96.636
30-34	16.610	20.317	2.194	39.121
35-39	10.422	10.497	1.015	21.934
40-44	5.283	5.096	612	10.991
45-49	4.072	3.498	427	7.997
50-54	2.299	1.787	259	4.345
55-59	682	498	105	1.285
60-	84	79	27	190
Egyéb	2.560	3.728	147	6.435
Összesen	189.402	438.585	39.944	667.931

11. táblázat

Az állami nyelvvisát tevűk számának alakulása, korcsoportonként és nyelvvisaszintenként 2000-2005-ig (Forrás: Nyelvi Akkreditációs Központ (Nyak), 2006)

A táblázat világosan mutatja, hogy az érettségire és felvételre készülő 14-19 évesek, valamint a jelenleg nappali felsőoktatásban tanuló (20-24), illetve munka mellett felsőoktatási tanulmányokat folytató 25-29 évesek a legaktívabb és legsikeresebb nyelv-vizsgázói csoportok, utóbbi két korcsoportot nyilvánvalóan az motiválja, hogy nyelv-vizsga nélkül nem szerezhetnek diplomát.

A 30 év felettiek már csupán 13%-át teszik ki a vizsgázóknak, de az egész életen át történő tanulás mellett az egész életen át folyó vizsgázásnak is vannak hívei, példa rá az 55, 60 éves korban vizsgázók elismerést érdemlő aránya (lásd 12. táblázat).

Korcsoportok	Angol	Német	Francia	Eszperantó
14-19	167.697	102.232	4.645	126
20-24	116.695	59.061	4.231	4.312
25-29	62.258	20.500	2.099	4.538
30-34	24.621	7.263	526	2.968
35-39	13.727	4.274	234	1.650
40-44	6.956	2.440	137	484
45-49	4.851	1.981	121	323
50-54	2.607	1.182	89	121
55-59	805	328	36	12
60-	106	49	2	1
egyéb	5.069	1.359	4	1
Összesen	405.392	200.669	12.124	14.536

12. táblázat

Az állami nyelvvizsgát tevők számának alakulása, korcsoportonként és nyelvenként 2000-2005-ig

Forrás: Nyelvi Akkreditációs Központ (Nyak), 2006

II.2. Biztató fejlemények az informatika terén

II.2.1. Közösségi hozzáférési pontok

E célok elérése elsősorban az E-esély pontok és IT-mentori rendszer kiépítésén keresztül valósulhat meg; azaz olyan közösségi hozzáférési pontok hálózatának kialakítását, ahol nem csak az IKT eszközök speciális használatának igényei elégíthetők ki, hanem a kiemelt célcsoportokat és a segítségül hívható infokommunikációs technológiát is jól ismerő IT mentor (szociális munkás és egyúttal informatikus) szakember is elérhetővé válik.

A speciális mentori hálózatot a MITS (Magyar Információs Társadalom Stratégia) az esélyegyenlőségi stratégia „humán” infrastruktúrájának nevezi. Olyan speciális informatikai-szociális képesítésű szakemberek hálózatát jelenti, akik az informatikai szempontból hátrányos helyzetű rétegek számára „közvetíteni” képesek az informatikai műveltség, minőségi tartalom, távmunka lehetőségeit. Szükség esetén oktatóként

vesznek részt a digitális írástudás elsajátításában, kezelési támogatást adnak az elektronikus tartalmak és szolgáltatások igénybevételehez a megfelelő ismerettel nem rendelkezők kiszolgálása érdekében. A közösségi elérési helyek infrastruktúráját távmunkahelyként is biztosítani lehetne. A MITS az információs társadalom fejlesztésével összefüggő feladatokat piaci alapon képzei megoldani (MITS, 2004)

II.2.2. Elektronikus közigazgatás

Bár az elektronikus tartalom és szolgáltatások esetében megindult a közigazgatási szolgáltatások fejlesztése, de az EU-15 országok átlagától még nagy a lemaradás. A kormányzati online jelenlét gyenge, az online elérhető alapvető közzolgáltatások aránya az EU-15 átlagának harmada (15%).

Az IKT széleskörű elterjedésében meghatározó szerepet játszik a kereslet generálása, így az IKT alkalmazása a közzolgáltatások területén (ld. II. NFT program). Ennek keretében tovább kell folytatni az elektronikus közigazgatás mind szélesebb körű elterjesztését, ezen belül az elektronikus központi közigazgatás és alrendszereinek, a leggyakrabban használt közzolgáltatások, valamint a helyi elektronikus közigazgatás kiépítését. Mindezen felül kiemelt figyelmet érdemel az IKT elterjesztése az egyes szakpolitikákban, azok hatékonyságának növelése érdekében, pl.: e-környezetvédelem, e-egészségügy, digitális kulturális és szakmai archívumok, e-közlekedés, az intelligens közlekedési rendszerek és szolgáltatások alkalmazása.

II.2.3. Digitális középiskola

Az IHM 2003 szeptemberében Északkelet-Magyarországon indította el a Digitális Középiskola program pilot projektjét roma származású, érettségivel nem rendelkező felnőttek számára. Jelenleg a két évfolyamon összesen mintegy 350 roma felnőtt hallgató tanul. A programra első lépcsőben roma kisebbségi önkormányzatok képviselői jelentkezhetnek az érintett Borsod-Abaúj-Zemplén megyéből. A képzés a hagyományos levelező gimnáziumi képzést egészíti ki és teszi hatékonyabbá az informatika és az eLearning eszközeivel. A képzés nagymértékben javíthatja a roma önkormányzatok működésének eredményességét, hosszabb távon pedig hozzájárul a romák képzettség terén tapasztalható hátrányának csökkentéséhez. A programba jelentkezők online oktatási módszer segítségével végezhetik el a középiskolát, valamint a számítógép kezelésével kapcsolatos szakvizsgát tehetnek. 2006-ig a Minisztérium a program országos kibővítését tervezi.

II.2.4. eEsély program

Az IHM működésének első pályázati sorozatából a közösségi hozzáférések létesítését támogatta az **eEsély** nevű program IHM-ITP-3 jelű pályázata, melynek keretében közösségi Internet-elérési pontok létrehozására nyerhettek el támogatást az önkor-

mányzatok, könyvtárak, közösségi házak illetve non-profit szervezetek. A pályázat eredményeként 250 nonprofit szervezet, könyvtár, illetve művelődési ház - melyek többsége 5000 főnél kisebb településen működik - nyert el 3-10 darab számítógépet és internet-hozzáférést és biztosítja a közösségi internet-hozzáférési pontok üzemeltetését. További, több mint 500, jórészt 1000 főnél kisebb település önkormányzata nyert szintén ezen pályázat keretében 1-3 darab asztali számítógépet és internet-hozzáférést. A pályázat folytatásának tekinthető az **eMagyarország** Program, amelynek keretében 2005-ben csaknem 2800 közösségi internet-hozzáférési hely létesül Magyarországon.

A közösségi elérés biztosítása mellett a minisztérium célja, hogy azokon a területeken is kiépüljön a szélessávú internetszolgáltatás, ahol piaci okok miatt eddig nem valósult meg. Ezt a célt több eszköz is szolgálta: a szélessávú fejlesztéseket a 2003. évtől kezdve adókedvezmény segíti; 2003-ban magyar forrásból, 2004-ben uniós forrásból került kiírásra olyan pályázat, amely résztámogatást biztosított a fejlesztésekhez; a Közháló Program keretében pedig 2006-ig többek között valamennyi magyar település önkormányzata szélessávú internetkapcsolathoz jut.

II.2.5. Sulinet

Magyarország a Sulinet-programmal az újítk, a kezdeményezők közé tartozik, még akkor is, ha az eredmények kevésbé látványosak. Az otthoni számítógépek száma a 2002. évihez képest megduplázódott, és sokan éltek az adókedvezményes vásárlással is. A **Sulinet-Expressz** program indulásakor, 2003-ban először csak a pedagógusok, a tanulók, és iskoláskorú gyermekekkel rendelkező szülők részesültek adókedvezményekben IKT-eszközök vásárlásakor, majd ez a kör 2004-ben mindenkire kiterjedt 4 m Ft éves bruttó jövedelem alatt. 2005. november 8-tól viszont csökkent az adókedvezménnyel vásárolható termékek köre, amely kimondottan PC, illetve laptop vásárlására korlátozódott. Ezzel elsősorban azt a „**nagy ugrást**” kívánják elősegíteni, hogy a digitális megosztottság csökkentésére ne a már PC-vel rendelkezőkhöz jusson az újabb kedvezmény, hiszen ők az elmúlt években bővíthették, fejleszthették eszközparkjukat, újabb perifériákat vásárolhattak. A jelenlegi program éppen a teljesen új gépek vásárlására ösztönöz, azaz arra, hogy az eddigi „nem használók”-ból legyenek PC-birtokosok.

A Sulinet-program alapvetően nem szociális támogatás, hanem termelési beruházási támogatás, amely az otthoni digitális írásbeliség infrastruktúrájának kiépítését szolgálja. Ugyanúgy, mint az a lehetőség, hogy a munkaadók 50 ezer Forintig adhatnak adómentes támogatást IKT-eszközök vásárlására, illetve a dolgozók otthoni Internet-használatát költségként számolhatják el. A program nemcsak a lakossági számítógép-ellátottság javításában játszott szerepet, hanem abban is, hogy a hazai informatikai ipar talpon maradhasson, a szürke- és feketeimport visszaszoruljon.

A digitális tartalomfejlesztést tekintve 2006-ban összesen több tízezer tanóra anyaggal bővül a Sulinet Digitális Tudásbázis. NFT-forrásokból külföldi anyagokat is beszereznek és adaptálnak, 2007-2010-ben pedig a digitális tartalom fogadására való felkészítés jegyében 60 ezer osztályterem kétharmadát szerelik fel számítógéppel, projektorral, interaktív táblával.

II.2.6. Teleház

A Teleház egy multifunkcionális informatikai kommunikációs szolgáltatási centrum, amelynek profilja a kis közösségek életéhez igazodik, más szóval telekommunikációs szolgáltató közösségi ház. A teleházak irodai és számítástechnikai infrastruktúrával, szervezési szakértelemmel, sokrétű kommunikációs lehetőségekkel állnak rendelkezésére az adott közösség és környékének fejlődését szolgálva. A teleházaknak a közösségeken belül olyan közvetlenül alkalmazható szolgáltatásokat kell nyújtaniuk, amelyek kielégítik a helyi igényeket, és bárki által elérhetőek. (Teleházak honlapja: <http://www.telehaz.hu>)

A magyarországi teleházak az aktív civil kezdeményezések erőteljes mozgalmának eredményeként alakultak ki. Jelenleg több mint 500 teleház működik az országban. Számuk (535) az elmúlt évek során folyamatosan duplázódott, és a kormányzat jelenlegi támogatásait is figyelembe véve, elképzelhető, hogy továbbra is növekvő tendenciát fog mutatni. De vajon milyen szerepet játszhatnak a teleházak a gazdaság fejlődésében, szervezetében, szolgáltatásaiban, a kis és nagy régiók kapcsolataiban, az újonnan megjelenő e-business, távmunka lehetőségeiben és mivel tölthetik be ezeket a feladatokat? A válasz sokkal bonyolultabb annál, hogy egyetlen tanulmányban ki lehessen fejteni, azonban úgy véljük, hogy a teleházak kulcsszerepet játszhatnak a régiók fejlesztésében már azzal is, hogy elérhetőséget biztosítanak távoktatási lehetőségekhez.

II.3. Kezdeményezések az idegen nyelv tanulásának területén

II.3.1. Változások a nyelvtanulás terén az iskolákban

Az új oktatási kormányzat 2003-ban nagyszabású, két kulcselemmel rendelkező idegennyelv-oktatás fejlesztési programot hirdetett meg. A fejlesztési koncepció legszélesebb hatókörű eleme a Világ - Nyelv pályázati csomag, mely a meghirdetett tevékenységek révén a nyelvvoktatás minden szintjét támogatja. Célja, hogy elősegítse hazánk felzárkózását az idegen nyelveket beszélő európai országok sorába, vagyis minden, az iskolapadot elhagyó fiatal rendelkezzen legalább egy idegen nyelv középszintű és egy másik nyelv alapszintű ismeretével, legyen képes nyelvtudását fenntartani, továbbfejleszteni és más idegen nyelveken is megtanulni. A Világ – Nyelv Program elsősorban a nyelvvoktatás hiányosságainak felszámolását és problémáinak megoldását hivatott elősegíteni. Támogatásának előterében a közoktatás áll, mint az ismeretszerzés első és legfontosabb színtere az állampolgárok életében, emellett azonban a felső- és a felnőttoktatásban megvalósuló nyelvvoktatás fejlesztéséhez is hozzájárul.

A fejlesztési koncepció másik kulcseleme a nyelvi előkészítő évfolyamok indítása, de komoly pénzeket fordít a kormányzat idegennyelv-oktatási pedagógiai programcsomagok fejlesztésére az NFT és a szakképzés fejlesztési program keretében is. Bár nem szűk szakmapolitikai kérdés, mégis említést érdemel, hogy a pedagógusok 50%-os béremelésével gyakorlatilag megoldódott a rendszerváltás óta krónikusnak tekinthető nyelvtanár hiány.

II.3.2. Iskolarendszeren kívüli nyelvoktatás – nyelviskolák

Magyarországon – óvatos becslés szerint is – több mint ezer nyelviskola, nyelvtúdió, nyelvtanító vállalkozás működik. A szürke és fekete munka zónájában tevékenykedők nagyságrendjéről legfeljebb találgatások látnak napvilágot. Csak annyi bizonyos, hogy meglehetősen sok ember él a teljesen ellenőrizetlen és ellenőrizhetetlen magánórák adásából. Az iskolarendszeren kívüli nyelvoktatás javítása érdekében egy állami intézkedés és egy civil szervezet tett – egyelőre inkább csak az iskolák legjavát érintő – kezdeményezéseket az ezredfordulón.

A Nyelviskolák Szakmai Egyesületét (NYESZE) 1992-ben a korszerű, magas színvonalú, minőségi nyelvoktatásért tenni akaró nyelviskolák és oktatási szakemberek hozták létre. A szervezetnek jelenleg 70 tagiskolája van, országos lefedettségük meglehetősen foghíjas, csak 27 településen (lásd: 1. térkép) vannak jelen, mert nyelviskoláik többsége kizárólag Budapesten fogad tanítványokat.

1. térkép

A Nyelviskolák Szakmai Egyesületéhez tartozó nyelviskolák telephelyei

Forrás: www.nyelviskolak.hu

A NYESZE a nyelviskolák tevékenységének értékelésére részletes szakmai minősítési rendszert dolgozott ki az ezredforduló után. A „Minősítési Kézikönyv”, amely mind angol, mind német nyelven hozzáférhető a tagiskolák számára, tartalmazza a minősítés kritériumait és eljárásrendjét, valamint a 98 szempontból álló objektív értékelési rendszert. A lényegében (intézményi) akkreditációs procedúra alapján Minősített és Ajánlott Nyelviskola címet lehet elnyerni. A cím odaítéléséről a Független Minősítő Bizottság (FMB), mely a szakmában elismertséget szerzett olyan tagokból áll, akik a tagiskolák egyikével sem állnak jogviszonyban és széleskörű inspektori gyakorlattal rendelkeznek. A NYESZE rendszeres külső szakmai felügyelettel ellenőrzi, hogy a minősített nyelviskolákban magas színvonalú oktatás folyjon, képzett tanárokkal, hatékony módszerekkel, korszerű technikai felszereltséggel kultúrált körülmények között. A minősített iskolák folyamatosan szolgáltatnak adatokat tanfolyamaikról, melyeknek valóságát és pontosságát a NYESZE szintén ellenőrzi. Feltehetően a szigorú minőségbiztosításnak tulajdonítható, hogy csupán 14 nyelviskola minősített, közülük mindössze 3 vidéki.

Az állami kezdeményezés az iskolában és azon kívül szerzett idegennyelv-tudás külső elismerésében, a nyelvvizsgáztatás rendszerében hozott jelentős változásokat. A 2000. évtől megszűnt az Idegennyelvi Továbbképző Központ (ITK „Rigó utca”) vizsgáztatási monopóliuma, s ettől az időponttól kezdve csak akkreditációs eljárásan átesett nyelviskolák adhatnak ki, államilag elismert nyelvvizsga bizonyítványt. A korábbi kétnyelvű vizsgák mellett lehetőség nyílt egynyelvű vizsgák szervezésére is. Az akkreditáció azonban bonyolult meglehetősen munka és pénzigényes eljárás. Az előbbiek miatt meglehetősen sok bírálat érte az új szabályozást, mert Európában sehol sincs ilyen rendszer; az eljárás költségessége miatt pedig a döntéshozók is komolyan féltek attól, hogy például a kevesek által tanult nyelvek esetében nem lesznek kellő számban vizsgahelyek. A várakozások azonban nem igazolódtak, maga az ITK igen sok nyelvből akkreditáltatta magát ORIGÓ néven, s jelenleg már 28 akkreditált vizsgarendszer működik (igaz ezek közül a Pitmann vizsgáztatási jogát 2005 októberében egy évre felfüggesztették), elég jó területi lefedettséggel. A vizsgarendszerek többségét – a keresletnek megfelelően – angol és német nyelvre akkreditálták, de a nyelvvizsgahelyek között meglepően magas arányban szerepelnek szaknyelvi vizsgáztatást is vagy csak azt folytató nyelviskolák. (Forrás: www.nyak.hu).

A nyelviskolák sokkal nagyobb körét érinti a felnőttképzési helyként és programként történő akkreditáció, amelynek megszerzése feljogosítja akkreditált nyelvtanfolyamok résztvevőit, a tanfolyami díj 30%-ának, maximum 60 000Ft-nak a befizetett szája-ból történő visszaigénylésére⁷. A Nemzeti Felnőttképzési Intézet honlapján (www.nfi.hu) jelenleg 91 akkreditált nyelvtanítói intézmény és mintegy 514 akkreditált program (az utóbbi magas számát a nyelvenkénti, ezen belül az általános és a szaknyelvenkénti külön akkreditáció eredményezi) található. Ennek az akkreditációnak a sajátossága: rendkívül sok intézményi dokumentum elkészítésének megkövetelése, köztük az intézmé-

7 1995. évi CXVII. Törvény a személyi jövedelemadóról (továbbiakban Szja. törvény) 36/A.§ (1)

nyi minőségirányítási rendszer kidolgozása és dokumentálása⁸. A tanulók (fogyasztók) érdekének védelmében az intézmény akkreditációnak elengedhetetlen feltétele vevőszolgálat működtetése, az elérhetőség, illetve panaszkezelési szabályzat megléte és a kivizsgált panaszos ügyek dokumentálása.

A nyelvoktatási tevékenységet folytató cégek telephelyének infrastruktúrájával kapcsolatos elvárások nem túl szigorúak. Telephelyenként 1 telefon, fax, számítógép, illetve csoportsobánként egy hangfelvétel lejátszására alkalmas berendezés, egy TV videó vagy DVD lejátszóval, a résztvevők számának megfelelő szék. Az oktatást végzők képesítési követelményei szintén nem teszik túl magasra a mércét: nyelvtanári végzettség, magas szintű nyelvtudás anyanyelvi vagy KERK⁹ C2, de ezen képesítési követelmények betartása csak a nyelvórák 80%-ában!!! kötelező. A nyelvi csoportok létszámát is toleránsan 16 főben maximálja a rendelet.

A FAT (Felnőttoktatási Akkreditációs Testület) ellenőrizheti az akkreditált intézmények működtetését, különösen akkor, ha a munkaügyi központtól vagy más közigazgatási szervtől az akkreditációs feltételrendszert érintő bejelentést kap, az ellenőrzést azonban 8 nappal az esedékesség előtt be kell jelenteni (rendelet 36.§). A nyelviskolák, kis bt.-k oktatási eredményességét azonban az ellenőrző bizottság nem vizsgálja.

II.3.3. Nemzetközi csereprogramok

A Leonardo program legfontosabb, egész pontosan első számú prioritása, hogy mobilitás pályázatain révén hozzájáruljon a közép- és felsőfokú szakképzésben tanulók (kis részben a már szakmunkásként dolgozók) globális munkaerő-piaci foglalkoztathatóságának fejlesztéséhez, amelyhez természetes módon hozzáértődik a nyelvtudás. A magyar népesség rendkívül dinamikusan fejlődő¹⁰, de nemzetközi összehasonlításban még mindig drámaian alacsony szintű nyelvtudása, a szakmai iskolákban a nyelvtanulási motiváció, és a nyelvismeret hiánya egyértelmű indokolja, hogy 2001-ben a magyar Leonardo Tanácsadó Bizottság a 23 nemzeti prioritás egyikeként az idegennyelv-tudást jelölte meg.

A Leonardo közvetlenül nyelvoktatáshoz (kizárólag szaknyelvoktatáshoz) kapcsolódó programjai ma még elhanyagolható szerepet játszanak szakképzésünk nyelvoktatási problémáinak megoldásában. A centralizált B típusú pályázatok között szereplő szaknyelvi projektben a magyar pályázók nem sok sikerrel szerepelnek (2002-ben egyetlen nyelvi projektünk sem nyert), és a mobilitás pályázatokban 2000-től külön célcsoportként kiemelt szaknyelvoktatók közül is – három év alatt – mindössze 29-en jutottak külföldre (2001-ben például csak egyetlen személy) Leonardo révén.

8 24/2004.(VI. 22.) FMM rendelet az akkreditációs eljárás és követelményrendszer részletes szabályairól.

9 Közös Európai Referenciakeret

10 A teljes népességben az idegen nyelvet beszélők aránya 1990 és 2001 között 110 százalékkal – 9,1-ről 19,2%-ra – nőtt, a beszélt nyelvek aránya pedig 10,2-ről 26,5%-ra emelkedett. Forrás: Népszámlálás 1999, 2001.

A külföldi munkahelyi gyakorlathoz, illetve csereprogramhoz nyújtott Leonardo támogatás kedvezményezettjeinek évenkénti száma azonban a szakmai alapképzésben résztvevők körében megközelíti a fél ezret, azaz a kihelyezések száma vélhetően eléri legalább a küldő intézményre való hatásgyakorláshoz szükséges küszöbértéket.

Egy átfogó vizsgálat tanulsága szerint a pályázó intézmények a projektek céljai között a szakmai tapasztalatszerzés mellett elsősorban a nyelvtudás fejlesztését említik, s úgy ítélik meg, hogy a kiutazó tanulók és a kísérő tanárok nyelvi készségeinek javulása mellett az utazás lehetősége ösztönzést jelent az itthon maradó diákok és a tantestület számára is a nyelvtanuláshoz.

III.

Az IKT és az idegennyelv-tudás növelésének szinergikus módjai

Az IKT és az idegennyelv-tudás színvonalának javítását gyakran együttesen is lehet növelni, ezáltal teremtve jótékony szinergiákat. Azonban még ma is gondot okoz a közoktatási valamint szakképző intézmények hiányos felszereltsége, például az az eszközrendszer, amely akár az idegen nyelvek tanulásához, akár a digitális tudás mindennapi gyakorlásához szükséges. Az IKT alkalmazásának támogatása magában foglalja a hátrányos helyzetű tanulókat nevelő kistérségi iskolák fejlesztését ugyanúgy, mint a pedagógusok IKT oktatási alkalmazói tudásának bővítését, eszközökkel való ellátásukat, valamint a szakmai és szakszolgálatok információs munkájának segítségét. A célprogramok között szerepel az idegennyelvek tanulásának fejlesztése is.

Az OM Informatikai Stratégiája (ld. www.om.hu) konkrétan megfogalmazza az infokommunikációs technológiával támogatott oktatás prioritást élvező feladatait, mégpedig indikátorokat és költségforrást is tervezve. 2004-től folyamatosan megkezdte az iskolarendszeren kívüli informatikai tanfolyamok elvégzésének és a vizsgák letételének támogatását. Feladatai közé tartozik a digitális könyvtárak, információs központok létrehozása és működtetése, amelyek az ügyfelek kiszolgálásán túl az oktatás informatikai fejlesztésében innovációs, módszertani és kompetenciaközpont szerepeket is betöltenek.

A Közháló programhoz tartozik a műholdas adatszórás támogatása, az Internet-elérés kiegészítése, elsősorban a nagy tartalomszolgáltató iskolák, elmaradott térségek és határon túli intézmények számára. Az adókedvezményen alapuló otthoni számítógép-ellátottság és Internet-elérés növelésének folytatása legalább 2006 végéig folytatódik a stratégia szerint, népszerűsítése és fejlesztése is tervezett, kb. 80 ezer új konfiguráció telepítésével évente. Ez a fejlesztés alapja lehet az otthoni távmunka terjedésének is, amely szintén prioritást élvező feladat, beleértve a szoftverfeltételek biztosítását és a távmunkára való felkészítést is. A virtuális mobilitás növekedésével egyben a nyelvtanulás iránti motiváció is emelkedik.

A teleházak „virtuális kiutat” jelenthetnek a fizikai otthonmaradás lehetőségével, mivel „virtuális kitekintést” engednek a megtorpant világból, kapcsolatok létesítésével, információ keresésével, gazdasági lehetőségek kutatásával, az így keletkező virtuális értékek valós értékekké történő beváltása reményében. A teleházak mindenki számára nyitottak, ám a kínált szolgáltatások, a karbantartás formái és költségei a fenntartóknak általában a legnagyobb problémát jelentenek. Teljesen nyilvánvalóan adódik, hogy a teleházak egyik feladatuként terepet kell biztosítaniuk a képességfejlesztéshez. Ám nem a hagyományos iskolai megoldás kell, hogy felmerüljön, és elsősorban nem is a kihelyezett tanfolyami helyszínek terepét kellene biztosítaniuk. A helyi tanfolya-

mok meglehetősen lassú ütemben lennének csak képesek terjeszteni a megoldást megalapozó igéket, és csupán a helyi emberek körében lennének képesek jótékony hatást kifejteni. A távtanulási forma sokkal hatékonyabb és gyorsabb terjedési lehetőséget adna a közösségeknek, az egyes települések között kialakítható kapcsolatok hozzáadott előnyeinek kihasználásával. De az ehhez vezető gyakorlatot és kompetenciákat ki kell tudni alakítani, elfogadni, gördülékenyen gyakorolni, ahhoz, hogy később konkrét távoktatás keretein belül képesítéshez juthassanak és később távmunkához az erre képzettek. Ez egy megoldást jelenthetne direkt módon a fiatalabb korosztály számára és indirekt módon az idősebbek részére is, perspektívát kialakítva a jövőre vonatkozóan.

A fejletlen térségekben a távoktatás ugyanakkor formailag és technikailag nehezen megvalósítható. Az iskolák általában gyengén felszereltek, és a gyerekek csak elvétve rendelkeznek otthon számítógéppel. Így a közösség által vezérelt együttes tanulási forma (akár nyelvtanulás is) jóval realisztikusabb ebben a szituációban, amely az egész közösség tanulásához vezet mind egyéni, mind pedig kollaboratív tanuláson keresztül a számítógépes és anélküli tevékenységek alkalmazásával és a valós kommunikáció hangsúlyozásával. Sőt, mivel a tanulók eléggé fiatalok, érdemes a valós kommunikációra jóval nagyobb súlyt fektetni és csak némely, szükséges „on-line” elemet implementálni.

Habár a legtöbben egyetértenek azzal, hogy az Internet jól ki tudja szolgálni a felnőtt oktatást, meglehetősen erős ellentét van a gyerekeknek szánt virtuális környezetet alkalmazóknak (még akkor is, ha tanulási cézzal történik az). Ugyanakkor kiemelkedő eredményekre is lelhetünk az igazán korai alkalmazásra Cohen munkássága nyomán (Cohen 1987, 2003), ahol egészen kicsi gyerekek is képesek voltak felülkerekedni korlátaikon, és elsajátítani az írott nyelvet, hogy kommunikálhassanak másokkal. Végülis a gyerekek ugyan abban a világban, környezetben és eszközök között nőnek fel, mint szüleik, így meg kell tanulják azok alkalmazását, mégpedig a lehető legtermészetesebb módon. A gyerekek a felnőttek segítségével nélkül is képesek az Interneten keresztül is tanulni, olyan témákat keresve, amelyek a legjobban egybeesnek érdeklődési körükkel, így autonómiát adva nekik, növelve önbizalmukat. Sok esetben, amikor a fiatalabb generáció sajátítja el előbb a technológia folyékony használatát, akkor bizony a gyerekek azok, akik a tudást a szüleiknek tovább adják, hatékony módon, a legtermészetesebb formában. Ugyanakkor nem szabad elfelejteni, hogy a kisebb gyerekek nincsenek egyedül, hiszen a teleházak családi környezetében a kisebb és nagyobb együtt tanul és segíti egymást.

Az ilyen fajta tanulás transzfer hatása két irányban valósulhat meg: a résztvevők elsajátíthatják a távtanulás alapjait, és az így elsajátított tudást a helyi közösség tagjainak tovább adhatják, akik így csatlakozhatnak és megerősíthetik tudásukat. Ugyanakkor a felhasznált tananyagok mind egyéni, mind pedig projektmunkára adnak lehetőséget, ezzel olyan helyzeteket tudnak előidézni, mint amilyenek munkaszituációkban előfordulhatnak, és így a távmunka egyes elemei is megalapozhatóak.

Ahhoz, hogy az IKT mindennapi, hatékony iskolai alkalmazásai elterjedjenek, az eszközfeltételekkel szorosan összefüggő, elodázhatatlan feladat a korszerű tananyagghordozók biztosítása, azaz a tartalomfejlesztés is. Jelenleg 90%-ban hagyományos tankönyvek „uralják” az oktatási célú taneszközök piacát, a CD-ROM-ok és DVD-k kb. 7 %-ban, Internetes tananyagghordozók mindössze 3%-ban állnak a diákok rendelkezésére. A Sulinet Expressz révén a digitális információhordozók is bekerülnek az oktatás fő áramába, felgyorsultak a digitális tananyag-fejlesztési programok, a tartalomfejlesztés (amelyek között kiemelt jelentőségű lehetne a digitalizált nyelvvoktatási program), valamint elindul az e-learning program. A Sulinet Digitális Tudásbázis programjának fejlesztései 2004. őszétől már az iskolák rendelkezésére állnak. Az oktatási miniszter által az oktatási miniszterek dublini konferencián előterjesztett Software Clearing House és az SDT újszerűsége az érdeklődés középpontjába állította hazánkat.

A fiatalok ma már leginkább a multimédiás eszközökön át is fejlesztik nyelvtudásukat. Az OKI egy a tanulók idegen nyelvtanulását felmérő vizsgálatában (Idegennyelv tanulási utak, OKI, 2003) arra a kérdésre, hogy önállóan szerezz-e nyelvi ismereteket, a fiatalok 20%-a nemmel válaszolt, a többiek viszont átlagosan 2-3 forrást is megjelöltek, melynek révén szükségből vagy kedvtelésből bővítik nyelvtudásukat. A lista élén álló zeneszámok a 9 évfolyamos tanulók 53%-ánál támogatják a nyelvtanulást (az angol-nyelv tanulást), a mozifilmek (melyek között több a feliratos) gyakrabban kerülnek említésre, mint a TV (lásd 13. táblázat). Valamelyest váratlan eredmény, hogy a papíralapú információhordozók használata alig marad el a számítógépektől; ugyanis alig 5%-al kevesebben olvasnak idegen nyelvű könyveket, mint ahányan kihasználják az internet nyújtotta lehetőségeket.

Források, eszközök	Fő	(%)
Zenéből	52 610	53,0
Mozifilmekből	40 833	41,1
TV-ből	36 534	36,8
Internetről	26 096	26,3
Könyvből	20 948	21,1
Újságból	17 700	17,8
Egyéb módon	24 288	24,5

13. táblázat

Az önálló nyelvi ismeretszerzés forrásai és eszközei

9. évfolyamos tanulóknál

Forrás: Idegennyelv tanulási utak kutatás, Vágó 2003/04

IV.

Javaslatok a hazai digitális írástudás és idegennyelv-tudás fejlesztéséhez szükséges eszköztár gazdagítására

Magyarország versenyképessége szempontjából alapvető, hogy az ott lakók kompetenciái, készségei magas színvonalúak legyenek. Különösen kiemelkedő jelentőségűek a modern kompetenciák – mint az idegennyelv-tudás és digitális írástudás – fejlesztése, amelyek elősegítik, hogy Magyarország egyre inkább bekerüljön Európa és a világ véráramlatába. Ugyanakkor az adatok azt mutatják, hogy mind az olyan alapvető készségek terén, mint a matematika vagy szövegértés (PISA), mind a nyelvtudás, vagy digitális írástudás területén óriási lemaradásaink vannak nemcsak Európától, hanem a környező régióktól is. Bár biztató jelként fogható fel, hogy a fiatalabb korosztályok körében már igen dinamikusan növekszik a nyelvet beszélők és számítógépet biztosan használók aránya, a nyelvtudás illetve a számítógép-használat pillanatnyi színvonala azonban ennek ellenére még sok kívánnivalót hagy maga után. Az, hogy ezeken a területeken elmaradunk az európai átlagtól, egyrészt a magyar közoktatás elégtelen működésének tudható be, másrészt a már meglévő tudások is hamar elkopnak, elavulnak, és ha nincs mód vagy érdekeltség azok megújítására, színvonaluk óhatatlanul romlik. A lakosság alacsony aktivitási szintje semmiképpen nem tesz jót az alap- és modern készségek szinten tartásához. Gyakran hiányoznak a terek és lehetőségek, ahol ezeket a tudásokat meg lehetne szerezni, vagy fel lehetne frissíteni. A közoktatásban elszenvedett tanulási kudarcok nem kedveznek a felnőttkori tanulási kedvnek, az idegen-nyelv tanulás illetve IKT tudás elsajátítása ugyanakkor igen költség- és időigényes. A felnőttkori tanulást ösztökélni szándékozó intézkedések nem mindig köztudottak, az információk nem mindenki számára elérhetőek, vagy csak bizonyos iskolázottsági szint felett foghatók fel. Gyakran a kedvezmények sem tudják fedezni a tanulással kapcsolatos költségeket (utazás, kieső munkabér), ami, ha a képzés nem segít hozzá munkahely megszerzéséhez vagy magasabb bérhez, szintén visszavetheti a tanulási kedvet.

Jól látható, hogy a felnőttek tanulása összetett probléma, amelynek hatékony megoldása azt igényli, hogy kihasználjuk a szinergiákat. A szinergiák megteremthetők több kompetenciaterület között, így az IKT használat és idegen-nyelv tanulás összeköthető. Szinergia teremthető az iskolai és nem iskolai terek között a már meglévő kezdeményezések és európai kezdeményezések összefésülésével. Nem utolsósorban megteremthető a szinergia a különböző érdekelt tárcák közötti együttműködésben is. Az alábbiakban javaslatot teszünk a szinergikus jellegű intézkedésekre, valamint a digitális írástudás, és az idegennyelv-tudás szintjének emelését célzó eszközökre.

IV.1. Szinergikus és általános elemek

IV.1.1. Európai példák

IV.1.1.1. Többcélú nyitott tanulási központok

A világban történő változások gyorsasága az európai gazdaság és társadalom gyors átalakítását követeli meg, mert az új gazdaság rendkívüli lehetőségeivel Európa csak abban az esetben lesz képes élni, ha gyorsabban lép be a digitális korbba. Az EU dokumentumok szerint ennek elősegítésére az alábbi célkitűzések mielőbbi megvalósítására van szükség:

- Lehetőséget kell teremteni arra, hogy minden polgár, lakás, iskola, vállalat és közszolgálati intézmény - csatlakozva az Internethez - belépjen a digitális korszakba
- Ki kell alakítani a digitális alapműveltséget egész Európára kiterjedően, és támogatni kell egy olyan vállalkozói kultúra elterjedését, amely képes új ideák létrehozására, kész azok megvalósításának finanszírozására.
- Biztosítani kell a folyamatok társadalmi beágyazódását és elfogadását a bizalom és a szociális felelősségérzet alapján.

Az európai stratégiai célok és követelmények szerint az oktatási intézményeknek fokozatosan többcélú helyi, nyitott tanulási központokká kellene átalakulni. Ez magában foglalja valamennyi iskola Internetre kapcsolását, és alkalmassá tételét arra, hogy megfelelő módszereket találjanak a mainál jóval szélesebb körű célcsoportok megszólítására, és a többi oktatási intézménnyel, valamint képzési helyekkel, kutatóhelyekkel és vállalatokkal új típusú, kölcsönösen előnyös tanulási partnerkapcsolatok kialakítására.

IV.1.1.2. Tanulói számlák

A felnőttek egy életen át tartó tanulását ösztönzik a különböző tanulói számlák. Az egyéni tanulói számlák (ILAs), és főleg az egyéni fejlesztési számlák (IDAs) esetében különösen igaz, hogy az alkalmazott policy eszköz nem ágazati, hanem az élethosszig tartó tanulást ösztönző, több ágazat stratégiai együttműködését igénylő eszköz. Az IDA mögött álló filozófia szerint a szegénységből való kilépéshez nem megfelelő út a fogyasztás, illetve a többletmunka vállalása (önmagában). Megtakarításra és felhalmozásra van szükség, és a gazdasági főáramokhoz való csatlakozásra (pl. a banki szolgáltatások igénybe vételére). A számla 19 éves kortól nyitható, az összeg egy részét a magánszemély, más részét pedig egyéb partner, többnyire az állam állja. Az ILA hasonlóan működik, de itt a középpontban az oktatási szolgáltatásokhoz való hozzáférés áll. A rendelkezésre álló támogatást széles körűen, állami jegyzékben szereplő kurzusokhoz, vizsgadíjak kifizetéséhez, tanulási segédanyagok vásárlásához használhatják fel.

IV.1.1.3. A finn tapasztalat

Mind a PISA eredményeket illetően, mind a digitális írástudás és nyelvtudás szintjét illetően Finnország hatalmas javulást produkált az elmúlt 15 évben. Miben áll a finn csoda? Átvehető-e másutt is? – teszik fel a kérdéseket. Köztudott, hogy országuk szélsőséges klímától szenved és igen szerény természeti adottságokkal, forrásokkal rendelkezik. Csupán egyetlen lehetőségük volt a felzárkózásra, a lehető leggyorsabb fejlesztés az új technológiák területén. 1990-ben kezdték meg a tudásalapú gazdaság erőteljes fejlesztését. Ma már nemcsak az IKT-beruházásokban és alkalmazásokban járnak élen, hanem a környezetvédelemben, az ipari technológiában, az ipartudomány együttműködésében éppúgy, mint a kutatás-fejlesztés támogatásában, a diákok olvasási és matematikai képességeiben, a mérnökképzésben és természettudományos oktatásban. (Ugyanakkor az utolsók a korrupcióban és a feketegazdaságban.) 2001-ben még „csak” a finn háztartások 59%-a rendelkezett számítógéppel, és 43%-uk Internet-eléréssel. A digitális megosztottság oka a telekommunikációs infrastruktúra hiánya volt. A gyors fejlesztés eredményeként – amelyben nemcsak az eszközök, hanem tudásbeli hiányok is voltak -, meghozták a várt eredményt: sikerült felzárkóztatni a szegregált csoportokat. Köztük a kisjövedelmű, idős embereket, az alacsony iskolai végzettségűeket, a munkanélkülieket, a bevándorlókat. A megelőzően IKT-tudással nem rendelkező több ezer fős társadalmi csoportok – a helyi fenntartók támogatásával - oktatási intézményekben, nyilvános Internetező-helyeken érhatték el a számukra az OSKU-projekt során létrehozott portált, Internet-rendszert, tananyagokat. Az 1990-ben meghirdetett tudás alapú gazdaság és társadalom tehát 15 év alatt minden területen sikereket hozott. A másutt történő adaptációhoz mintául szolgálhat a finn példa, a társadalom tudatos és nagymértékű fejlesztése az új technológiákra építve.

Az európai példákra alapozva Magyarországon is törekedni kellene a nyitott tanulási központok létrehozására, a tanulói számlák bevezetésére (amely elsősorban az IKT és nyelvtanulás területére fókuszálna), valamint a fenntartók helyzetbe hozásával és motiválásával a helyi közösségekre szabott megoldások kidolgozására.

IV.1.2. Szinergikus lehetőségek Magyarországon

IV.1.2.1. Ágazatközi kooperáció erősítése

Különösen fontos lenne az életen át tartó tanulás szempontjából is igen fontos kulcskompetenciák szempontjából, hogy az azokra ható eszközök ne oltás ki egymást a koordinálatlan ágazati érdekek hálójában. Igen fontos lenne ezen a területen az ágazatköziség folyamatos és üzemszerű működésének megteremtése. Erre jó lehetőséget teremt az NFT2 előkészítése, illetve az azokban kialakuló Operatív Programok menedzselése, amelyek prioritásaiból valószínűleg többre is rímél az IKT használat és idegennyelv-tudás javításának szándéka. Egy több tárca szakértőiből (FFM, OM, IKM,

esetleg MKÖM) az LLL stratégiához is illeszkedő IKT és idegennyelv-tudás területét felölelő állandó bizottság esetleg elősegítheti, hogy a különböző eszközök értelmesen egymáshoz kapcsolva hatékonyabbak legyenek.

IV.1.2.2. Információáramlás segítése

Az egyéni karrierutak tervezését meg kell könnyíteni. Ahhoz, hogy tervezhető és minél inkább felesleges kacsaringóktól mentes legyen egy tanulási út, a rendszer adta lehetőségeknek egymásra épülőnek és egymáshoz kapcsolódónak kell lennie. E rendszer működéséhez viszont az alábbi feltételeknek kellene teljesülnie: az oktatási és képzési intézmények, a felsőoktatási intézmények illetve a munkaerő-piac közötti információ-áramlás és együttműködés feltételeinek biztosítása egy-egy térségben, régióban, így téve lehetővé azt, hogy releváns információk jussanak el a tanulókhoz, hallgatókhoz a munkaerő-piaci lehetőségekről

IV.1.2.3. A képzés színvonalának emelése

Az idegennyelv-tudás alacsony szintjének egyik komoly oka a magyar oktatás alacsony színvonala. Így a közoktatás színvonalának emelését megcélzó intézkedések közvetve támogatják az idegennyelv-tudás színvonalának emelését is. A magyar oktatási rendszert fel kell vértézni standard mérőeszközökkel, és azokat rendszeresen, folyamatosan és nagy nyilvánosság mellett működtetni kell. A DIFER csomag, alapvizsga, kompetenciamérés és érettségi mellé szükséges lenne az általános iskola zárószakaszában is egy kötelező országos évente lefolytatott külső mérés. Ugyanilyen standardokat ki lehet dolgozni az IKT és idegen-nyelv tanításra is, a képzések akkreditációját (a nem iskolai jellegűeket is) szigorítani (ne lehessen pl. nyelvet tanítani, vagy számítógépes ismereteket oktatni az arra megfelelő végzettség nélkül), és folyamatosan monitorozni kellene. A munkaügyi központokat kötelezni kellene arra, hogy csak az ilyen akkreditált képző cégekkel szerződjenek.

IV.1.2.4. Módszertani megújulás segítése, kutatások támogatása

A legfontosabb képesség, amellyel a harmadik évezred polgárának rendelkezniük kell: az önálló ismeretszerzés képessége. A diákoknak nem a „tananyagot”, hanem a tanulást és a tanultak alkotó felhasználásának képességét kell átadnunk. Az IKT iskolai elterjesztésének szorgalmazói úgy vélik, a képzés csak nyerhet a számítógépes környezetre tervezett interaktív tananyagokkal, az Interneten közvetített, naprakész adatbázisokkal.

Az EU országokban az oktatási költségvetés 3–4%-át fordítják az infrastruktúra kialakítására és a taneszköz-fejlesztésre, s ugyanekkora összeget szánnak a tanárok képzésére és átképzésére. Magyarország sem fordít ezekre a területekre arányában kevesebb pénzt, de a felhasználás hatékonyságát javítani kellene a stratégiák, fejlesztések, akcióprogramok, pályázatok, projektek összehangolásával.

Az oktatási szakértők különösen sürgető feladatnak tartják a tanárok szerepváltozása következtében a pedagógusképzés gyökeres megújítását. Az új képzési formák és helyszínek közül kiemelt szerepet szántak az iskolai és közösségi könyvtáraknak, múzeumoknak és az interaktív televíziónak. Elemzésükben bemutatták, hogy a tanulói hálózatokhoz számítógéppel kapcsolódó otthon és munkahely, mint teljes értékű tanulási környezet új esélyeket adott az élethosszig tartó tanulás programjainak is.

Az IKT az oktatásban nemcsak egy új taneszköz, hanem olyan új szemléletmód is, amely igen változatos módszertani kultúrát foglal magában. Legyen bármilyen fejlett is egy oktatási intézmény hardver- és szoftverállománya, ha nincs didaktikailag és szakmailag felkészült és motivált (!) pedagógus, akkor az IKT alkalmazása nem kerül be az iskola mindennapjaiba. Ilyen gondokkal küzdenek az EU-tagállamok eszközzel jól ellátott iskolái is, hiszen az évtizedes, megszokott tanítási-tanulási módszerek változása egyenlőre igen lassú.

Minden felsőfokú pedagógusképző intézmény alap-tantárgyai között átgondolt, egységes koncepció alapján jó lenne bevezetni egy olyan tantárgyat, stúdiumot, amely kimondottan az IKT támogatott tanulásra-tanításra készíti fel a jelölteket. (Természetesen ugyanígy elvárt, hogy minden diplomás alapvető IKT-tudással rendelkezzen, akár a nyelvvizsgához hasonlóan a diploma feltételeként.) Elengedhetetlenül fontos a hazai továbbképzések kiszélesítése is, amely az akkreditált képzések bővítésén túl a „legjobb tapasztalatok” átadását segítő bemutató órák, foglalkozások helyi szervezésével és lebonyolításával működhetne.

Az OKI PTK 2002-es tantárgyi obszervációs felmérésében a pedagógusok által igényelt legvonzóbb továbbképzési mód éppen a bemutató órák látogatása volt – minden egyes tantárgyban. A középiskolai érettségizető informatika tanárok reprezentatív kérdőíves megkeresése is erős igényeket mutatott speciális, szakmai-módszertani továbbképzések iránt. A középiskolai informatika tanárok zöme a *„Számítógép használata a tanórán”* típusú továbbképzést választaná, illetve javasolná kollegáinak. Az említett „élenjáró” iskolák és tanárok fontos szerepet tölthetnének be az ilyen jellegű továbbképzésekben, illetve mentori-szaktanácsadói feladatot is elláthatnának szűkebb környezetükben. A képzéseknek, illetve továbbképzéseknek nemcsak minden szak tanárára, hanem az óvodapedagógusokra, tanítókra, gyógypedagógusokra, könyvtáros-tanárokra, felnőttoktatást végzőkre is ki kell terjednie. Megnövekszik a könyvtári informatikusok, oktatási informatikusok és az oktatástechnikusok iskolai szerepe. Sürgetően rendezendő az iskolai rendszergazda státusza is.

A tanárok túlnyomó többsége részt vett már valamilyen informatikai alapokat nyújtó tanfolyamon, és szaporodik az IKT szaktárgyi alkalmazását segítő képzések száma is. Elmondható azonban, hogy még az innovatív tanárok körében is nagy a módszertani tanácsstalanság, és az IKT alkalmazása ritkán megy túl az önálló gyakorlás és a prezentáció szintjén. Annak ellenére, hogy az utóbbi években az oktatáspolitikai prioritása volt az

informatikai eszközellátottság javítása, és igen intenzív tananyagfejlesztés is folyt, a kooperatív tanulás lehetőségeit és a digitális kommunikáció előnyeit kevésbé használják ki.

Talán érdemes lenne – szintén ágazatközi alapon – egy olyan módszertani központ felállítása, ahol az IKT és nyelvtanítás újszerű, felnőttek számára is érvényes és esetleg összekapcsolható módszereit fejlesztenék ki, illetve folytatnának komoly pedagógiai kutatásokat, és adhatnának szakmai segítséget a helyi önkormányzatoknak, iskoláknak, teleházaknak, képzőközpontoknak, munkaügyi központoknak. Ez egyben azt is jelentené, hogy az ezen a területen folyó kutatásokat támogatni kellene.

IV.1.2.5. Kompetencia alapú megközelítés erősítése, a tartalmak és módszerek személyre szabása

A közoktatás terén

Az alacsony iskolázottságú (fiatal) felnőttek számára az alapfokú oktatásban olyan kompetencia alapú tantervet kell kidolgozni, amely a hagyományos tantárgyi szerkezet helyett kompetencia alapú (kompetenciákat biztosító) programra épül. Ennek meghatározó része az ún. kommunikációs kompetenciákat biztosító program lehetne, amely az IKT, az idegen nyelv és általában a kommunikációs (interperszonális, tömegkommunikációs stb.) modulokat tartalmazná. A program célja a hétköznapi és munkafolyamatokban történő „használhatóság” biztosítása lenne.

A középfokú oktatásban tanuló felnőttek számára az érettségi „alapszintjén” a kötelező tantárgyakon túl (irodalom, matematika, történelem) a kulcskompetenciáknak a mérését kellene (IKT, idegen nyelvi kompetencia) kimeneti elemként erősíteni, mert a munkavállalás szempontjából ennek lenne igazából értelme. (Aki „emelt szintű” érettségit szeretne tenni, az meg kellene, hogy feleljen mindazoknak a követelményeknek, amely ezen a téren elő van írva.).

A középfokú érettségit nyújtó képzésre épülő, de azon mégis túlmutató szakmai képzés esetében az IKT és idegen nyelvi kompetenciák további erősítése (újabb szint meghatározása) kívánatos.

Az érettségit nem nyújtó szakiskolai képzés esetén (ahol nagyon magas arányban vannak jelen túlkoros, a tankötelezettséget sokszor meghaladó tanulók), a hagyományos közismereti tárgyak körének (tartalmának) szűkítése mellett a munkavállalást elősegítő, nagyon gyakorlatias IKT és idegen nyelvi kompetenciákat biztosító programok kialakítása szükséges

Az IKT és az idegen nyelvek esetében olyan tanítást és tanulást támogató módszertani programcsomagok (taneszközök, szoftverek stb.) kidolgozása látszik szükségesnek, amelyek a különféle típusú munkarendeket (nappali, esti, levelező, távoktatás, e-learning-típusú /interaktív/ programok stb.) alkalmazó intézmények számára egyaránt használha-

tóak, ugyanakkor lehetővé teszik a tanórai illetve az otthoni (egyéni) tanulási tevékenységek a jelenleginél erőteljesebb (és hatékonyabb) összekapcsolását, alkalmazását.

Az „akkreditált” tanulók számára létre kell hozni tanulást támogató „zöld vonalakat”, amelyek a konkrét segítségtől kezdve a tanulás hatékonyságát erősítő stratégiák kialakításáig (non-stop - on-line) támogatásban részesítenék a felnőtt tanulókat.

A felnőtt tanulók képzését vállaló közoktatási intézmények számára a programok működtetéséhez szükséges forrásokat a módszertani és szakmai támogatások kötelező igénybe vétele nélkül nem lehet biztosítani.

Az iskolarendszeren kívüli képzésekben

Szakmai programokat IKT és idegen nyelvi „minimum” -kompetenciákat biztosító modulok nélkül felnőttek számára nem lehet szervezni. Kulcselem ebben az esetben az „előzetes tudás/nem tudás” felmérése és a program ehhez történő illesztése.

A képzéseket szervező intézmények, vállalkozások, magánszemélyek stb. akkreditációjának kulcseleme, hogy a szóban forgó kompetenciákat és az ehhez szükséges infrastruktúrát tudják/nem tudják biztosítani.

Megjegyzés: Az 50 év felettiek esetében iskolarendszerben és azon kívül mindezekről, az eddig bevált gyakorlat alapján el lehet tekinteni. (Kivétel: ha az érintett önmaga szeretne ezekben részt venni.)

IV.1.2.6. Foglalkozáscsoportokra kidolgozott IKT jogosítvány az EPICT alapján

A rendszeres pedagógiai IKT-használat problémájának megoldásában újdonságot jelent az általános számítástechnikai ismeretekre épülő, már röviden bemutatott ECDL-vizsga helyett megjelent EPICT (European Pedagogical ICT Licence = Európai Pedagógus IKT Jogosítvány).¹¹ A dán központú és Európában elterjedt, Magyarországon 2005. szeptemberében pilot-kurzussal elindult továbbképzés specialitása, hogy kimondottan gyakorló pedagógusoknak szól, azaz a legkisebbeket nevelő óvodapedagógustól a felsőfokú oktatóig mindenkire vonatkozik. 4 kötelező és 12-ből 4 szabadon választható modulja (mind a tananyagok, mind a gyakorló példák) a mindennapi, iskolai IKT-használat „élő” példáira építenek. A tanulás formája is újszerű: e-learning rendszerben, képzett facilitátorok közreműködésével történik. A kurzust sikeresen elvégzők nemzetközi tanúsítványt (EPICT diplomát) kapnak. A 4 kötelező és 4 szabadon választható modulban olyan, IKT-használatra épülő, önálló vizsgamunkát kell készíteniük a pedagógusoknak, amely saját oktatási-nevelési gyakorlatukhoz illeszthető, hasznosítható, és másutt is alkalmazható (pl. tantárgyi tematika, prezentáció, óravázlat, osztálykirán-

11 EPICT – Európai Pedagógus IKT Jogosítvány kurzusa, ld. <http://edutech.elte.hu/epict/>. A hazai szervező az ELTE TTK Multimédiapedagógiai és Oktatástechnológiai Központja, valamint az Informatika-Számítástechnika Tanárok Egyesülete (www.isze.hu)

dulás-tervezet, képanyag, multimédiás tananyagelem, learning object, ...). Minden modul ajánl feladatot a kicsiket tanítóknak éppúgy, mint a középiskolások szaktanárainak. Az EPICT már látható népszerűségéből kiindulva (a pilot-kurzusok „túljelentkezéssel” indultak!) – megfontolandó lenn más szakmákra is speciális IKT-tudású, könnyebben hasznosítható tartalmú akkreditált kurzusokat indítani (pl. nyelvtanár, szociális munkások, egészségügyi dolgozók, jogászok, gazdasági ügyintézővel foglalkozók, kisvállalkozók, médiaszakemberek, közművelődési munkatársak, stb...).

IV.1.2.7. Helyi közösségekre szabott megoldások segítése

A kisebb településeken meglévő hátrányok felszámolására szolgálna a Teleház program. Ugyanakkor éppen a leghátrányosabb régiókban nem fejt ki jótékony hatását, nem ismerik az emberek ezt a lehetőséget. Éppen ezért a helyi önkormányzatot támogatni kellene abban, hogy valódi közösségi nyitott tanulási tereket hozzon létre. Ez lehet ÁMK, iskola, vagy teleház. A lényeg az, hogy a helyi szellemi potenciál kihasználásával (pl. az iskolai nyelvtanár, illetve informatikus, vagy valamelyik az informatikához affin pedagógus többletdíjazásával), megteremtsék a közösség számára a digitális információkhoz jutást illetve a nyelvtanulást. Sok helyen a számítógéptermekek nem elérhetőek, mert nincs, aki felügyelné azokat, vagy segítene a gépek használatában. A hardver és szoftver után a humán erőforrást is meg kell teremteni ehhez. A helyi érdekeltségek feltérképezése is segíthet egy ilyen projekt hatékony létrejöttében (pl. agrárinformációk elérése, partner településekkel való kommunikáció, stb.). Ugyanitt a nemzedékek közötti szinergikus kapcsolatokat is ki lehetne aknázni, ha a gyerekek, szülők és nagyszülők számára egyaránt vonzó helyé válna egy ilyen központ.

IV.1.2.8. Az újszerű információhordozók és tartalmak felhasználása a területek közötti szinergiák megteremtésére

A fiatalok idegen nyelv tanulásának egyik legnépszerűbb módja az interneten való böngészés, vagy az MP3 formátumban letöltött zenék szövegének bebefűzése. A multimédiás módszerekkel célzottan elősegíthető lenne a felnőtt lakosság kompetenciáinak növelése anélkül, hogy komolyabb erőfeszítéseket kellene tenniük. Ilyen lehetne egy tematikus tanulócsatorna beindítása valamelyik közszolgálati TV délutáni és esti sávjában, ahol a legfrissebb nagy nyelveken beszélő filmek szinkronizálatlanul, feliratozva kerülnének bemutatásra. A skandináv példa azt mutatja (ott nem szinkronizálnak egy filmet sem), hogy a kezdeti kis kényelmetlenség bőségesen megtérül az idegennyelv-tudás fejlődésében. A digitális TV elterjedésével pedig akár személyre szabott programokat lehetne letölteni a TV-ről, ezen a területen óriásiak a lehetőségek, ehhez viszont kellene az izgalmas, nem papír és iskolaizű tartalmak.

A sikerhez nélkülözhetetlen a média pozitív támogatása. Ezért kulcskérdés azoknak a forrásoknak a biztosítása, amelyek „társadalmi célú” reklámként a frekvencia-nyertes médiumok számára kötelezővé teszi e két terület számára a műsoridő biztosítását.

IV.2. Az IKT tudás fejlesztését szolgáló ajánlások

A tanulmányokban felmerült ötletek, javaslatok alapján a digitális írástudás fejlesztéséhez, illetve a társadalmi digitális megosztottság csökkentéséhez az alábbi ajánlások fogalmazhatók meg:

- A digitális tudás elengedhetetlen feltétele a hozzáférés biztosítása korszerű eszközkhöz. Emiatt folytatni kell mindazon projekteket, beruházásokat, amelyek mind a lakossági, mind az oktatási intézmények IKT-eszközfeltételeit javítják.
- Folytatni kell a Sulinet-Expresszel megkezdett, lakossági adókedvezményes számítógép-vásárlás programját. A jelenlegi 4 m Ft éves bruttó bevétel határát feljebb kell emelni, illetve a 60 ezer Ft-os összeg módosítása is megfontolandó.
- Ki kell dolgozni egy olyan programot, amely az otthoni PC-vel rendelkezőket anyagilag ösztönzi az Internet-kapcsolat létrehozására. (Jelenleg csupán felük éri el a világhálót otthonról.) Bár az adójogszabályok lehetővé teszik, sok munkáltató mégsem tudja támogatni dolgozóinak otthoni internetezését adómentes juttatással, ezért meggondolandó egy olyan megoldás, amely – a gépvásárláshoz hasonlóan –, mégpedig éves jövedelemkorlát nélkül, az otthoni Internet-előfizetéshez nyújt közvetlenül leírható adókedvezményt az adózó dolgozó számára.
- Akik sem otthoni PC-vel, sem számítógépes munkahellyel nem rendelkeznek, számukra még „nyitottabbá” kell tenni azokat a nyilvános helyszíneket, ahol hozzáférhetnek az IKT-hez. Nemcsak ezen közösségi helyszínek (pl. e-Magyarország-pontok, teleházak) számszerű növelésével, hanem motiválással is, a munkavállalásra, tanulásra irányuló buzdítással.
- E közösségi IKT-helyszíneken biztosítani kell elegendő számban főfoglalkozású képzett mentorok, tutorok jelenlétét, akik segítik és irányítják a betérő érdeklődőt, sőt „toborozzák” is a leendő PC-használókat a környékről. Továbbá alapfokú vagy szakmától függő speciális IKT-tanfolyamra, továbbképzésre buzdítják és irányítják a digitális írástudás megszerzésére már kellően motivált felnőttet.
- Erősíteni kell a lakossági felkészítő tanfolyamokat. Az ösztönző tényező lehetne a tanfolyam ingyenessége, ami sikeres elvégzés után érvényesülne. Ösztönző tényező lehetne még igen kedvezményes PC-vásárlás (szponzorok bevonásával vagy használt, de működőképes gépek ajándékozásával).
- Olyan megoldás is szóba jöhetne, amikor a rászorulóknak (nagy családosok, gyermeküket egyedül nevelő alacsony jövedelműek, otthoni távmunkára alkalmas fogyatékosok, iskolából kimaradó nagykorúak, átmenetileg munkanélküliek, stb.) központi keretből kihelyezett PC-kezt kapnának az otthoni tanuláshoz, munkához. A kihelyezés feltételét szintén a megszerzett tudáshoz, elvégzett munkához lehetne kötni.
- A munkahellyel igen, de IKT-ismerettel nem rendelkező dolgozók számára – az EPICT pedagógus IKT-jogosítványhoz hasonlóan – ki kellene dolgozni és ajánlani egy szakmaspecifikus tanfolyami felkészítő rendszert (pl. távtanulmányos formában), amely a résztvevőket saját szakterületükön segítené az IKT-alkalmazásban, az

adott szakmához illő, az ECDL-nél közérthetőbb, a mindennapi munkához közvetlenül illeszthető „barátságosabb” példaanyaggal.

- Az IKT-alapismeretekkel nem rendelkező pedagógusok számára – hiszen elvárt, hogy ők legyenek a digitális írástudás potenciális megalapozói, terjesztői –, sokkal ösztönzőbb pedagógus IKT továbbképzési rendszer kidolgozása, elterjesztése szükséges. A nagyobb ösztönzés miatt javasolt e tanfolyamok jelenléti napjait nem központi helyszínen megtartani, hanem igény esetén a saját vagy környékbeli iskolába kihelyezni. (Jó példa az EPIC, amely minimális jelenléti nappal, távtanulással működik.) Az IKT-továbbképzéseket függetleníteni kellene a jelenlegi 7 éves, szabadon választható, iskolai keretből fizetett akkreditált tanfolyamoktól, mert így csak kevesek jutnak a pedagógusok közül digitális tudáshoz. Meggondolandó e továbbképzések ingyenessé tétele, illetve más, központi forrásból történő finanszírozása.

IV.3. Az idegennyelv-tudás fejlesztését szolgáló ajánlások

A nyelvtanulás – a külföldön, az adott nyelvi környezetben folyó tanulást, és az intenzív (napi 6-8) képzést leszámítva – átlagos esetben több éves folyamat.

Az idegen-nyelv oktatás fő támadáspontját az iskolai nyelvtanulás-tanítás fejlesztése kell, hogy jelentse, mert:

1. több hónapig tartó intenzív nyelvi képzésre sem a tanuló (kivéve nyelvi előkészítő évfolyamra járók), sem a dolgozó népességnek nincs lehetősége,
2. és az inaktívak bizonyos csoportjai – például az gyesen, gyeden lévő kismamák – számára sem járható ez az út,
3. az autodidakta nyelvtanulás pedig – főleg az első idegen nyelv estében – csak igen jó nyelvérzékkel, jó hangzódifferenciáló képességgel, erős motivációs bázissal stb. rendelkező személyeknél eredményes.

Konkrét javaslatok:

- Az óvodákban a programok, a nyelvtanárok és a folyamat ellenőrzésének, a minőségbiztosítási elemek teljes hiányában folyik az oktatás. Itt tehát be kell vezetni a minőségbiztosítás bizonyos elemeit.
- Jelenleg kizárólag az általános iskolai első három évfolyamán – ahol még nem kötelező a nyelvtanulás – szerepel feltételként az a minőségbiztosítási elem, hogy csak képesített nyelvtanárok oktathatnak (akiknek egy jelentős része egyébként nem ismeri a korcsoport sajátosságait). Szükséges minden képzési szinten a nyelvet tanítók képesítési követelményeinek szigorítása, a C típusú nyelvvizsgával való tanítás lehetőségének megszüntetése.
- A kistélepülési, de általában is az általános iskola nem a teljes vertikumára képző kisiskolák és az oda járó gyerekek számára a nyelvtanítás kezdete (a negyedik évfolyam) a lehető legheszenírtlenebb időpontra esik. Az iskolák számára azért,

mert egyetlen tanulócsoporthoz óráinak megtartására alig lehet képzett nyelvtanárt szerezni (különösen akkor, ha a település elérése fordított idő a 45 perces tanórának akár többszöröse is lehet), a tanulók számára azért, mert egy másik iskolába való átkerülés egy évnyi idegen-nyelv tanulás után – legjobb esetben csak – nyelvtanár, de gyakrabban nyelvváltást is jelent. Így tehát a kistélepülések amúgy is hátrányos helyzetű iskolái számára testre szabott megoldások létrejöttét kellene bátorítani.

- Az idegen-nyelvtanulási utak az iskolai szakaszhatárokon megtörnek, új nyelv tanulása kezdődik, akkor, amikor a korábban tanult nyelv B1-es (mindennapi élet-helyzetekben elboldogul) szintű elsajátítása sem történt meg. A közép- (4, 6, 8 évfolyamos gimnáziumok, szakközépiskolák) és középfokú iskolák nem építenek a hozott nyelvtudásra, a korábban akár 8 évig tanult nyelv esetében is az alapoktól indul a nyelvtanítás. Az idegennyelvtanulási utak hatékonyságát növelni kell azáltal, hogy az iskolákat bátorítani kellene a korábbi tapasztalatok beépítésére. Ezen minden bizonnyal segítene egy értékelésre is alkalmas standard kialakítása. Ki kellene dolgozni az EU nyelvi keretrendszerhez igazodó, több szintű, valid mérőeszközöket, amellyel az egyes iskolák is mérni tudnák diákjaik nyelvi kompetenciáinak fejlettségi szintjét.
- A gimnáziumok között szélsőségesen nagy különbségek vannak a nyelvvizsgával igazolt nyelvtudás tekintetében. A legjobb 20 gimnáziumban szinte minden tanulóra jut egy nyelvvizsga, s nem ritka a két vizsga sem, míg a – rendszerint más tekintetben is a sereghajtók között szereplő – gyenge gimnáziumokban, az intézmények közel 10%-ában – a középiskolai sorrendek közreadása óta – egyetlen nyelvvizsgázó tanuló sem volt. A szakközépiskolákban a 2001-es kerettantervi rendelettel megszűnt (illetve fehér hollónak számít) a két idegen nyelv tanítása, ennek ellenére az egyetlen tanult nyelv oktatása nem vált eredményesebbé. Ezen a területen egyszerre kellene motiváló és szankcionáló eszközöket alkalmazni, akár a nyilvánosság felhasználásával (a legjobbak és legrosszabbak nevesített listája az OM honlapján).
- A szakiskolákban nincs intenzív nyelvoktatási lehetőség, sem régi kifejezéssel tagozatos, sem két tanítási nyelvű sem nyelvi előkészítő évfolyamos formában. A szakiskolák kontraszelektált összetételén is javítana ilyen „elit” képzési formák bevezetése. Az ilyen programokból szaknyelvvizsgázó fiatalok léphetnének a hazai és az uniós munkaerőpiacra.
- A szakiskolákban a kerettantervi rendelet óta, már mindenütt folyik nyelvoktatás, de az esetek 98%-ában kizárólag a közismereti 9-10. évfolyamokon. Mire 2-3 év múlva szakiskolások végeznek, már mindent elfelejtene a tanult nyelvekből. A szakiskolákban a kerettantervi rendelet óta, már mindenütt folyik nyelvoktatás, de az esetek 98%-ában kizárólag a közismereti 9-10. évfolyamokon. A technikus képzésre bent maradó gyerekekkel a két kieső tanév után nulláról indítják a nyelvoktatást. A szakiskolában tanuló diákok hatékony nyelvtanulására új módszerek szükségesek, ezen a területen segíthet az újszerű tartalom (rap számok szövegének megtanulása), vagy újszerű forma (Internet, blog, stb) használata. A

szakiskolákban tanító pedagógusok ugyanakkor nincsenek ilyen feladatokra felkészülve, ezért ezt a szakértelmet csak úgy lehet megteremteni, ha forrást teremtünk hozzá.

- Az iskolarendszerű felnőttoktatásban nagy csoportokban, magas tanulói (nem ritkán tanári) hiányzás mellett többnyire eredménytelen nyelvoktatás folyik. A standard érettségi idegen nyelvi követelményeinek teljesítéséhez támogatásokat kellene nyújtani az érettségiztető iskoláknak, tanároknak, tanulóknak. Szükségesnek látszik a nyelvi képzés intenzifikálása csoportbontással, esetleg 10. és 11. évfolyam végén egy-egy kéthetes – a tanulók számára ingyenes – intenzív tanfolyam beiktatásával.
- A felnőttképzés (iskolarendszerű és azon kívüli) terén nyújtott kedvezményeket, vagy azoknak legalább egy részét kötni kellene az elért eredményekhez. A felsőoktatásban jelentősen megcsappant a térítésmentesen igénybe vehető idegen-nyelv órák száma. A felsőoktatásban elenyésző a magyar diákok által látogatható idegen nyelven folyó képzések száma (pl. francia tannyelvű építészmérnök képzés)
- A hazai nyelvoktatás botrányos gyenge pontja a nyelvtanári (nyelvtanítói) képzettség nélkül, egy C típusú középfokú nyelvvizsgálóval való tanítás lehetősége, miközben az iskolákban nincs nyelvtanárhiány, és jelentős a tanári túlképzés. Ennek a lehetőségét tehát meg kellene szüntetni.
- A nagy nyelvtanári fluktuáció miatti gyakori tanárváltás, rontja a nyelvoktatás eredményességét. A pedagógusok megtartását szolgálná, ha a 2003-as közoktatási törvényben lefektetett teljesítményszorzós bérezési rendszer mihamarabb hatályba lépne.
- Bizonyos területeken annak ellenére, hogy mennyiségi értelemben nincs tanárhiány, minőségi problémák adódnak. Az általános és szakiskolai képzésben stabilan megmaradó nyelvtanárok jelentős része átképzett orosztanár, akiknek kisebb, de nem elhanyagolható csoportja nem beszél, csak tanítja az adott nyelvet. Az emelt-szintű, a két tanítási nyelvű, a felsőoktatási és a nyelvtanári képzésben is szinte elhanyagolható, illetve alacsony az anyanyelvű nyelvtanárok aránya. Hiányoznak az iskolai korcsoportokon kívüli nyelvtanításra felkészítő szakképesítések (korai nyelvoktató, felnőttekre specializálódott nyelvoktató). Rugalmas nyelvtanári képzési formák kialakítása, cseretanár program működtetése segíthet.
- Bár szép számmal vannak korszerű elsősorban angol programcsomagok, továbbra is magas a grammatika-centrikus nyelvkönyvek megrendelési aránya. Az osztálytermi munkában sem nyertek teret a korszerű módszerek (pl. IKT támogatás, pármunka, projekt, autentikus szövegek, hanganyagok stb.). Sporadikus a diákok által igényelt, azonnal felhasználható idegennyelvi modulok (számítógép kezeléshez, internetezéshez szükséges angol; emelt szinten tanult tantárgyak pl. matematika, illetve szakmák 100-200-as alapszókincse stb.). Az újszerű IKT-nyelv összekapcsolását segítő tartalmak fejlesztését támogatni kell, azok használatára pedig a pedagógusokat továbbképzéseken fel kell készíteni.
- Kevés a magyar és külföldi iskolák közti kapcsolat, tanár és diákcsera; az EU-s pályázatokon gyakran ugyanazon iskolák szerepelnek sikeresen. A kevésbé tapasztalt iskolák pályázati tevékenységét támogatni kell, ebben ingyenes segítséghez kellene juttatni őket.

IV.4. A felnőttképzés jogi szabályozásával kapcsolatos észrevételek és policy javaslatok

Magyarországon az egész életen át tartó tanulás (LLL) gondolatának megvalósulása és a tudás alapú társadalom megteremtése irányába ható fontos lépésként kell értékelni – többek között – a felnőttképzésről szóló 2001. évi CI. törvényt, illetve ennek 2005. évi (LXXIV. Tv.) módosítását. A felnőttkori tanulás bármelyik területét (formális, non-formális jellegű képzések, alap, -közép,- és felsőfokú programok, különféle munkarendekben szerveződő programok) vizsgáljuk, azt látjuk, hogy vitathatatlanul az idegen nyelvi és az informatikai képzések alkotják azokat a kulcsterületeket, amelyek nélkülözhetetlenek ahhoz, hogy a társadalom mind szélesebb rétegei eredményesen kapcsolódhassanak az egész életen át történő tanuláshoz, mint olyan új típusú, e tevékenységet is magába foglaló szocializációs folyamathoz, amely esélyt jelent a tudás alapú társadalom kialakítására.

A cél, sok más mellett az, hogy ezáltal a gazdaság versenyképessége tovább növelhető legyen. Ami a kínálati oldalt illeti, jellemző, hogy az oktatási piac nagy részét az idegennyelv-oktatással és különböző informatikai képzésekkel foglalkozó cégek teszik ki. Ez mindenképpen bizonyítja a társadalmi szintű érdeklődést, illetve a területek fontosságának a felismerését, illetve bizonyos mértékben a közoktatás intézményeinek a kritikáját is. Ugyanakkor a jelenlegi jogi szabályozás és támogatási rendszer nem tudja eléggé támogatni a két vizsgált terület gyors, megfelelő színvonalú és a társadalom minden rétege számára szükséges széles körű hozzáférést biztosítandó elterjedését.

IV.4.1. Policy javaslatok

- A felnőttkori tanulást támogató törvények, rendeletek stb. esetében erősítendőek azok az elemek, amelyek a munkáltatók számára bírnak szankcionális jelleggel mindazokban a helyzetekben, amikor a törvényben biztosított tanulási tevékenység akadályozása nyilvánul meg a munkáltatók részéről. Mindezzel összefüggésben olyan elemeket kell a törvényekbe, rendeletekbe stb. beépíteni, amelyek a jelenleginél sokkal határozottabban (és a gyakorlatban pedig eredményesebben) védik a felnőtt tanulók érdekeit és munkahelyi pozícióit.
- A felnőtt lakosság nyelvi kompetenciáinak fejlesztése érdekében szükségesnek látszik a támogatási rendszer kibővítése az OKJ-s képzéseken résztvevőkön túl az idegen nyelvek tanulását vállaló magánszemélyek körére is (első lépésben ilyen módon a 2005. évi LXXIV. 2.§ (1) c. pontjában érintett 50 év feletti személyek számára nem csak a 2. OKJ-s szakma megszerzését, hanem az idegennyelv-tanulását is támogatni kellene).
- Az idegen nyelvi és az informatikai képzések kapcsán meg kell említeni az esti és a levelező hallgatói státuszban lévő felsőoktatási hallgatókat (számuk a 2004/05-ös statisztikai adatok szerint 165 ezer fő a 378 ezer hallgatóból), akikkel a felsőoktatási intézményeknek nem kötelező felnőttképzési szerződést kötni, és e nélkül illetve a tandíj/költségtérítésről szóló igazolás nélkül adókedvezményt az esti/levelező státu-

szú hallgató nem tud érvényesíteni. Ugyanakkor az ilyen képzésforma szinte elengedhetetlenné teszi a piaci alapú idegen nyelvi képzések igénybe vételét is, amelyeken viszont a fenti ok miatt nem lehetséges az adókedvezmény igénybevétele.

- Megoldást igényel az iskolai rendszeren kívüli felsőfokú szakképzésben tanuló azon felnőttek helyzete, akik a képző intézménnyel nem állnak tanulói vagy hallgatói jogviszonyban, és így adókedvezményt nem érvényesíthetnek.
- A felnőttképzési programok akkreditációja kapcsán különös figyelmet érdemelnek a különböző, informatikai képzések, mivel ezek szakmai tartalma a többi szakmai képzéshez képest lényegesen gyorsabban avul el, illetve bővül újabb és újabb tartalmakkal, ezért megoldást kell találni ezek minél gyorsabb akkreditálására. Enélkül a folyamatosan és egyre gyorsabban korszerűsödő informatikai ismeretek csak jelentős késéssel tudnak az akkreditált programokban megjelenni, illetve az akkreditált programok tartalmi elavulása következik be.
- A gyakorlat azt mutatja, hogy az intézményi és a program akkreditáció alapvetően bürokratikus folyamat, amelynek lefolytatása és az akkreditálás megszerzése után az intézmény és annak programja(i) meghatározott időre „menlevelet” kapnak, és innentől kezdve az intézmény felelősségén múlik, hogy az akkreditációban vállalt tartalmakat, feltételrendszert hogyan, milyen eszközökkel, milyen mértékben és színvonalon tartja meg, azaz jelenleg nincs olyan eszköz, amely akár az akkreditált intézmények, programok által vállaltakat mérné, akár a már akkreditált intézmények működését, illetve a programok gyakorlati megvalósulást kísérné figyelemmel, esetleg (hatósági) beavatkozást foganatosíthatna. Ezért szükséges lenne folyamatosan működtethető jelzőrendszer kiépítése, amely egyrészt a különböző felnőttképzési vállalkozások tevékenységét kísérhetné figyelemmel, másrészt a már akkreditált intézmények, programok működését, alapvetően nem adminisztratív szempontból lenne képes értékelni, minősíteni, és az esetleg szükséges beavatkozásokat megtenni.
- Támogatni kell mind az idegen nyelvi és az informatikai ismeretekhez való széles hozzáférési lehetőségeit, fel kell tární az iskolarendszerű felnőttoktatási intézményrendszernek az ezeken a területeken betöltött jelenlegi szerepét, illetve meg kell vizsgálni az intézményrendszer lehetséges fejlesztési irányait a szélesebb hozzáférés érdekében.

Mellékletek

M.1. Vágó Irén: Nyelvtanulási utak

Az egyéni nyelvtanulási utakkal kapcsolatos elemzést egy 2003-ban végzett kutatás eredményei alapján tesszük közzé, melyben kérdőíves vizsgálat keretében a középfokú iskolák 9. évfolyamos diákjait kértük saját, eddig idegen-nyelvtanulási útjuknak a rekonstruálására. A kérdőívet közel százezer diák töltötte ki a következő megoszlásban: 34 942 gimnazista, 41 726 szakközépiskolás és 22 643 szakiskolás. A tanulási út rögzítésén túl a vizsgálat kiterjedt a diákok nyelvtanulási motivációjának, a „nyelvválasztásnak”, a nem formális képzés keretében történő nyelvtanulásnak és az idegennyelvi ismeretszerzés egyéb forrásainak számbavételére.

A retrospektív, kvázi longitudinális kutatás sajátosságaiból adódóan a táblázatokban, grafikonokon közölt egyes évfolyamokra vonatkozó adatok, azokra a tanévekre vonatkozóan szolgáltatnak információkat, amelyekben az adatfelvétel idején a – 2003/04-es tanévben 9. évfolyamos – vizsgálati személyeink az adott évfolyamra jártak (pl. az 1. évfolyam adatai az 1995/96-os tanévről szólnak, a 2. évfolyamosok az 1996/97-ről és így tovább).

M.1.1. Nyelvi kínálat az iskolai oktatás 1-9. évfolyamán

Már első évfolyamon 15 féle nyelvet tanulnak a magyar általános iskolás gyerekek, másodiktól a latin belépésével 16-re emelkedik az iskolában tanult nyelvek száma (közöttük olyan nyelvek is szerepelnek, mint a japán, ivrit, eszperantó, cigány).

Az alapoktatásban szereplő – nemzetközi összehasonlításban kifejezetten gazdagnak tekinthető – nyelvi választék egyfelől megfelel az EU idegen-nyelvoktatással kapcsolatos egyik prioritásának, a nyelvi diverzitásnak, annak, hogy lehetőség szerint a „kisebb,” az egyes tagországokban ritkábban használt nyelveknek is teret kell engedni a formális oktatásban, az azonban a hazánkban élő kisebbségek által beszélt nyelvek kivételével kérdéses, hogy ezt a széles kínálatot célszerű-e már az iskolába lépéstől kezdődően biztosítani. Másfelől ugyanis a kevesek által beszélt nyelvek esetében jóval gyakrabban állhat elő az a helyzet, hogy a nyelvtanár esetleges távozása egyben kényszerű nyelvcserét is jelent a gyerekek számára, ugyanis az iskola nem mindig tud szakképzett oktatót találni a kieső tanár helyére.

Nyelvek	Évfolyamok									
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9	Átlag
Angol	13,7	18,0	27,5	44,4	48,9	49,3	50,2	50,6	64,2	40,75
Német	15,1	18,9	27,8	44,3	47,5	47,6	47,7	47,9	54,3	39,00
Francia	0,33	0,41	0,53	0,74	0,86	0,86	1,00	1,04	5,33	1,23
Latin	0,00	0,01	0,03	0,03	0,85	0,97	1,33	1,23	1,39	0,65
Olasz	0,10	0,10	0,12	0,17	0,23	0,21	0,29	0,30	2,79	0,48
Orosz	0,05	0,05	0,09	0,54	0,63	0,62	0,57	0,57	0,81	0,44
Összesen	29,28	37,47	56,07	90,18	98,97	99,56	101,09	101,64	128,82	82,55

1. táblázat

A különböző idegen nyelveket tanulók százalékos aránya az 1-9. évfolyamon,
 átlagosan legalább 0,5 %-os gyakoriságot elérő nyelvek esetében

1-2. idegen nyelv együtt, 1995/96-2003/04 (Forrás: Idegen-nyelv tanulási utak kutatás, Vágó 2003/04)

Mivel a nagyon kis arányban oktatott nyelvek ebben a táblázatban nem szerepelnek, meg kell jegyezni, hogy a valóságban az összes nyelvet tanuló diák százalékos aránya az alsóbb évfolyamokon 1%-al, 4. évfolyamtól 1-2% magasabb a táblázat összesen sorában szereplő értékeknél.

A nyelvtanulás alsóbb évfolyamokon mért aránya a rendszerváltás óta 10-15%-al emelkedett, az utóbbi évtizedben azonban – a tartalmi szabályozástól jórészt függetlenül évek óta – stabil a korai nyelvoktatásban résztvevők egyharmados aránya. Figyelmet érdemel, hogy a szabályozók figyelmen kívül hagyásával minden tíz kisgyermekből 1 nem kezdi meg a nyelvtanulást a 4 évfolyamon, mert a kisiskolák nem tudnak egy fél álláshelyet sem áldozni erre a célra, sőt a heti mindössze 2-3 nyelvórára még óradó tanárt sem könnyű találni, főleg a nehezebben megközelíthető falvakban. (Lásd a gyengepontoknál a kisiskolákról írottakat!).

A felsőbb évfolyamok közül a nyelvet tanulók száma csak hetedikről éri el, illetve haladja meg a 100%-ot, annak ellenére, hogy a kisgimnáziumok egy részében már ötödiktől megkezdődik a második idegen nyelv (leggyakrabban a latin) oktatása. A 9. évfolyam 128%-os (a ritka nyelvekkel együtt 130%-os) nyelvtanulási arányát az magyarázza, hogy a kérdőívet kitöltők között 35% volt a – rendszerint már az első középiskolai évfolyamon is – két nyelvet tanuló gimnazisták aránya.

M.1.2. A nyelvtanulási út hossza, a nyelvtanulásra fordított tanévek száma a középfokú intézmények első évfolyamára járó tanulóknál

Az általános iskolai idegen-nyelv tanulási út átlagos hossza rendszerint jó indikátora annak a nyelvtudásnak, amellyel a gyerekek a középfokra érkeznek, másfelől informál a nyelvtanulás alóli felmentések arányáról (amelyről az OM statisztikai évkönyvei 2000-től már nem közölnek adatokat). A nyelvtanulási idő szempontjából négy csoportba soroltuk a diákokat. Az elsőbe a nyelvtanulás lehetőségéből kizárt (0 év), a másodikba a törvényben előírtnál kevesebb (1-3 év), a harmadikba a törvényi előírásoknak megfelelő (4-5), a negyedikbe a kötelezőnél hosszabb (6-8), nyelvtanulási szempontból kedvezőbb tanulási utat bejárt gyerekek kerültek.

		Hány évig tanult idegen nyelvet az 1-8. osztályban?				Összesen
		0 évig	1-3 évig	4-5 évig	6-8 évig	
Osztály jellege	Gimnáziumi	0.8	2.3	34.0	62.9	100.0%
	Szakközépiskolai	1.3	2.9	42.4	53.4	100.0%
	Szakiskolai	7.0	7.3	48.1	37.6	100.0%
Összesen		2.4	3.7	40.7	53.1	100.0%

2. táblázat

Az idegen-nyelvtanulási utak hossza az 1-8. évfolyamon a különböző középfokú iskolatípusokba járó diákok körében (Forrás: Idegen-nyelv tanulási utak kutatás, Vágó 2003/04)

Az adatok alapján megerősítést nyert az a nyelvtanári szakmában közismert tény, hogy minél magasabb presztízssű középfokú programra nyer felvételt valaki, annál hosszabb iskolai nyelvtanulási periódus áll mögötte. Míg a gimnazisták majd kétharmada legkésőbb a 3. évfolyamon már tanult egy nyelvet, ezt a szakközépiskolások alig több mint fele, a szakiskolásoknak pedig csak 37%-a vallotta magáról (lásd a 4. csoport adatait).

Figyelemre méltó ugyanakkor, hogy a két leggyakrabban tanult nyelv általános iskolai tanulási idejében jellegzetes különbség mutatkozik a különböző középfokú programra járó gyerekek között. Az angolnyelv tanulási ideje szignifikánsan csökken a gimnáziumtól a szakiskoláig haladva, a németnyelvé viszont lényegesen kiegyenlítettebb. Az iskolatípusok között – az oda járó diákok általános iskolai idegennyelvtanulási útjában – megmutatkozó szignifikáns különbségeket, teljes egészében az angol nyelv magyarázza.

Iskolatípus	Évfolyam	Angol (%)	Német (%)
Gimnázium	1	18.7	17.0
	2	24.2	20.8
	3	36.1	29.3
	4	52.2	41.9
	5	56.9	44.2
	6	57.4	44.3
	7	59.2	44.7
	8	59.9	45.2
	9	90.2	68.9
Szakközépiskola	1	13.0	15.2
	2	17.3	19.2
	3	26.8	28.2
	4	45.0	45.0
	5	49.6	48.2
	6	50.0	48.3
	7	50.6	48.4
	8	50.7	48.4
	9	58.2	41.3
Szakiskola	1	7.2	12.0
	2	9.6	15.1
	3	15.5	24.7
	4	31.3	46.7
	5	35.4	51.4
	6	35.5	51.3
	7	35.7	51.2
	8	35.8	51.4
	9	35.0	55.5

3. táblázat

A két leggyakrabban tanult nyelv arányának alakulása a különböző típusú középfokú iskolákba járó 9. évfolyamos tanulók nyelvtanulási útjainak rekonstruálása alapján (1-9. évfolyamon)

Forrás: Idegen-nyelv tanulási utak kutatás, Vágó 2003/04

Az a tanulói populáció, amelynek tagjai jelenleg gimnáziumi osztályba járnak, végig minden évfolyamon nagyobb arányban tanul angolt, mint németet. A szakközépiskolás mintában a két nyelv viszonya 1-8. között teljesen kiegyenlített, az alsó tagozaton tapasztalható enyhe német fölény 4. évfolyamra eltűnik, de szignifikánssá az angol fölény csak a középiskolába kerüléskor válik. A szakiskolai populációban ugyanakkor végig markáns német fölény tapasztalható az angollal szemben. Összegezve megállapítható, hogy az angol nyelvet tanulók nagyobb valószínűséggel kerülnek középiskolába, mint szakiskolába és fordítva (ennek lehetséges okaira a nyelvválasztást tárgyaló részben visszatérünk.).

M.1.3. Nyelvtanulás szempontjából hátrányos helyzetű csoportok

Az általános iskolában egyáltalán nem tanult nyelvet, illetve a minimálisan kötelező 4-5 évig sem tanult idegen nyelvet a 9. évfolyamos diákok több mint 6 százaléka. A szakiskolákba járók között, az ilyen – a munkavilágában és a köz- és magánéletben egyaránt nélkülözhetetlen kulcskompetencia fejlesztetlensége miatt joggal hátrányos helyzetűnek tekinthető – diákok aránya megközelíti a 15%-ot (lásd 2. táblázat). Mint a háttéradatakból kiderül, ebben az esetben is a halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek nem kapják meg a minden iskolának járó kötelező iskolai szolgáltatást, a nyelvtanulás lehetőségét. A 8 osztálynál kevesebbet végzett szülők gyerekeinek 18,6%-a egyáltalán nem tanult idegen nyelvet az általános iskolában és kevesebb mint 20%-uk részesült 6-8 évig tartó nyelvoktatásban, míg az egyetemet végzett szülők gyerekeinél 1,2% és 70,7% ugyanebben a két kategóriában az arány. A nyelvtanulás alól felmentettek körében szignifikánsan magasabb a nevelési segélyben részesülő, és az olyan családok gyerekeinek aránya is, amelyekben egyik vagy mindkét szülő munkanélküli.

Középfokú feladatellátási hely szerint		1-8. évfolyamon	9. évfolyamon
Osztály jellege	Gimnáziumi	0,8	1,7
	Szakközépiskolai	1,3	3,8
	Szakiskolai	7,0	7,9
Összesen		2,4	4,0

4. táblázat

A nyelvtanulás alól felmentettek aránya az alapfokú oktatásban
és a középfokú oktatás 9. évfolyamán

Forrás: Idegen-nyelv tanulási utak kutatás, Vágó 2003/04

Mint a 4. táblázatból kiderült a középiskolák az általános iskoláknál is nagyobb arányban mentesítik a nyelvtanulás alól a gyerekeket, elsősorban azokat, akik korábban sem tanultak idegen nyelvet. Meglepő, hogy a felmentés eszközével leggyakrabban élő megyék az országhatár mentén helyezkednek el, ahol a nyelvismeret hasznosulása naponta megtörténik; közülük is kiemelkedik Vas megye 5,6 %-os arányával, amelyet Zala és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye követ egyaránt 5,1%-kal. Hasonlóan egymástól

eltérő fejlettségű megyék alkotják azt a hármas csoportot, amelyben legkevésbé elterjedt gyakorlat a nyelvoktatás alóli felmentés (Győr-Sopron 2,7%, Nógrád 2,9%, Komárom 3%).

Itt kell megemlíteni, hogy országos átlagban a nyelvtanulás alól felmentettek, vagy ha úgy tetszik a nyelvtanulásból időlegesen, illetve részlegesen kirekesztettek aránya az itt bemutatott adatoknál nyilvánvalóan magasabb, mert a 2-3 évvel túlkoros, középfokra el sem jutók, illetve a súlyosabb vagy halmozott hátrányokkal küzdő SNI gyerekek csoportjában gyakrabban élnek az iskolák ezzel a lehetőséggel.

M.1.4. A nyelvtanulás hatékonyságát csökkentő tényezők az általános iskolákban

A nyelvoktatásban a rendkívül sok egymás mellett élő nyelvoktatási paradigma – az autonóm tanárok erős elkötelezettsége módszerek, eszközök, tankönyvcsaládok mellett – különösen élesen veti fel az oktató személyének állandóságát az idegen nyelvek tanításánál. Arra való tekintettel, hogy a gyerekek átlagosan valamivel kevesebb, mint 4 évet tanultak az 1-8. évfolyamon idegen nyelvet, igen jelentősnek minősíthető a tanári fluktuáció. Ezen idő alatt a gyerekek egynegyedét végig ugyanaz a tanár tanította, másik negyedét két, ötödét pedig három. A gyerekek közel 25%-át azonban jószerével minden tanévben másik pedagógus vette át, ami erősen visszavethette a nyelvi képességek fejlesztésének folyamatát. Az a közel 500 diák, akinek 10 vagy annál is több nyelv- (ebben az esetben pontosabban fogalmazva idegennyelven tanító) tanára volt két tanítási nyelvű képzésben vett ugyan részt, az általános iskolai korosztály esetében azonban mindenképpen plusz megterhelést jelent a sok különböző tanárhoz való alkalmazkodás.

Tanárok száma	Fő	Valid %	Kumulatív (%)
0	3592	3.6	3.6
1	24222	24.4	28.0
2	26534	26.7	54.7
3	20664	20.8	75.5
4	12235	12.3	87.9
5	6640	6.7	94.5
6	2865	2.9	97.4
7	1081	1.1	98.5
8	705	0.7	99.2
9	281	0.3	99.5
10	352	0.4	99.9
10-nél több	140	0.1	100
Összesen	99311	100.0	

5. táblázat

Az egyes gyermekeket oktató nyelvtanárok száma az 1-8. évfolyamon
(ez első idegen nyelv estében)

Forrás: Idegen-nyelv tanulási utak kutatás, Vágó 2003/04

M.1.5. A nyelvtanulás hatékonyságát csökkentő tényezők a középfokra lépésnél

A középfokú iskolákban azokra a gyerekekre való tekintettel, akik az adott idegen nyelvet korábban nem tanulták általában kezdő, illetve alapszinten oktatják az első és második idegen nyelvet, rendszerint az angolt és a németet. Általános iskolai, illetve kisgimnáziumi nyelvtanulását mintegy 25 000 gyerek folytathatja közép szinten és 8 600 magas szinten, az összesen 131 844 nyelvtanuló¹² számából a fenti két értéket kivonva megállapíthatjuk, hogy csaknem 100 000 gyerek nulláról vagy alapszintről kezd, illetve újrakezdi. A gyerekek egy része, így nem hasznosíthatja korábban megszerzett tudását. Kutatásunkban 17 500 gyerek nyilatkozott úgy, hogy a középiskolai nyelvtanítás szintje túlságosan alacsony, és csak 7319 vélte úgy, hogy túlságosan magas a saját tudásához képest. Mivel a középiskolákban szinte mindenütt, de a szakiskolákban is már jelentősen elterjedt a csoportbontásban, sőt szórványosan az azonos vagy különböző évfolyamok tanulóiból szervezett nívócsoporthoz tartozó oktatás is, túlságosan magasnak tűnik az a 25%-os tanulói arány, akik nem megfelelő szinten tanulhatják az első és második idegen nyelvet.

Első idegen nyelv	Gyakoriság	Valid %
túlságosan alacsony	12 656	13.1
éppen megfelelő	79 349	82.0
túlságosan magas	4 709	4.9
Összesen	96 714	100.0
Második idegen nyelv	Gyakoriság	Valid %
túlságosan alacsony	4 907	14.0
éppen megfelelő	27 613	78.6
túlságosan magas	2 610	7.4
Összesen	35 130	100.0
1. és 2. nyelv együtt	Gyakoriság	Valid %
túlságosan alacsony	17 563	13,3
éppen megfelelő	106 962	81,1
túlságosan magas	7 319	5,6
Összesen	131 844	100,0

6. táblázat

A nyelvtanítás szintje 9. évfolyamon, a tanuló nyelvtudásához viszonyítva, az első és második idegen nyelv esetében
 Forrás: Idegen-nyelv tanulási utak kutatás, Vágó 2003/04

A 8. és 9. évfolyam, azaz az alap- és középfokú oktatás közötti átmenet egyéb tárgyakban gyakori nehézségei talán éppen a viszonylag alacsonyabb követelmények

¹² A két nyelvet tanulókat itt és az 5. táblázatban kétszer vettük tekintetbe.

miatt nem tükröződnek az idegen-nyelvi osztályzatokban. Miközben az általunk megkérdezett diákok 9. félévi osztályzatainak átlaga igen jelentősen – a 8. év végi 3,53-ról 2,8-ra – csökkent, azt tapasztaltuk, hogy az idegen nyelvi jegyek esetében mindössze 2-3 tized az átlagos visszaesés.

M.1.6. Nyelvválasztás

A nyelvi preferencia egyik kitüntetett terület a nyelvoktatás-fejlesztés szempontjából, ennek ellenére nem készült még olyan vizsgálat, amely országos érvényű adatokat szolgáltatott volna egy adott nyelv választásának – mint látni fogjuk inkább csak tanulásiának – okairól/lehetőségéről.

Először is meg kell állapítani, hogy a nyelvtanulás kezdetén, illetve a középfokra kerülésnél jelentősen máképpen alakul a nyelvválasztás okainak, lehetőségeinek mintázata (Lásd 7. táblázat). Az általános iskolás gyerekeknél alacsonyabb a nyelvválasztás tudatossága („Így alakult”: 15,7%), és magas a kényszerhelyzetek („Nem volt más,..” „Mást akart, de...” összesen 40%-os) előfordulása. Visszatekintve a nyelvtanulás kezdeteire a 9. évfolyamosoknak kevesebb, mint fele nyilatkozta, hogy azt a nyelvet tanulta az 1-8. évfolyamon, amit valójában szeretett volna.

A középfokú iskolaválasztásnál, elsősorban az érettségihez vezető képzésekben, jelentős szerepet játszik az iskolák nyelvi kínálata, emiatt azután jelentősen lecsökken a konkrét nyelvválasztás esetlegessége („Így alakult”: 4,9%), s az addig befektetett munka megtérülésének maximalizálása érdekében fő választási szemponttá lép elő a nyelvtanulás folytonosságának biztosítása (52,7%). Részben az általános iskolában megkezdett nyelv tanulását folytatók közül, részben az új nyelvet választókból verbuválódik az a bő 40%, akik úgy érzik, hogy amit szerettek volna, azt választották/választhatták. A 9. évfolyamosok nem jelentéktelen csoportja (közel 28%-a) azonban az éppen tanult nyelvet is kényszerként tanulja, más lehetőség híján.

Okok*	Általános iskolában	Középfokú iskolában
Korábban ezt tanultam	–	52,7
Ezt szerettem, ezt választottam	49,2	42,8
Nem volt más választási lehetőségem	33,9	19,3
Mást akartam, de csak ezt tanítják	4,7	5,7
Így alakult	15,7	4,9
Mást akartam, de erre vettek fel	1,3	2,3
*A diákok több okot is megjelölhettek		

7. táblázat

A nyelvválasztás okainak előfordulási gyakorisága az általános iskolában és a középfokú iskolákban (%)

Forrás: Idegen-nyelv tanulási utak kutatás, Vágó 2003/04

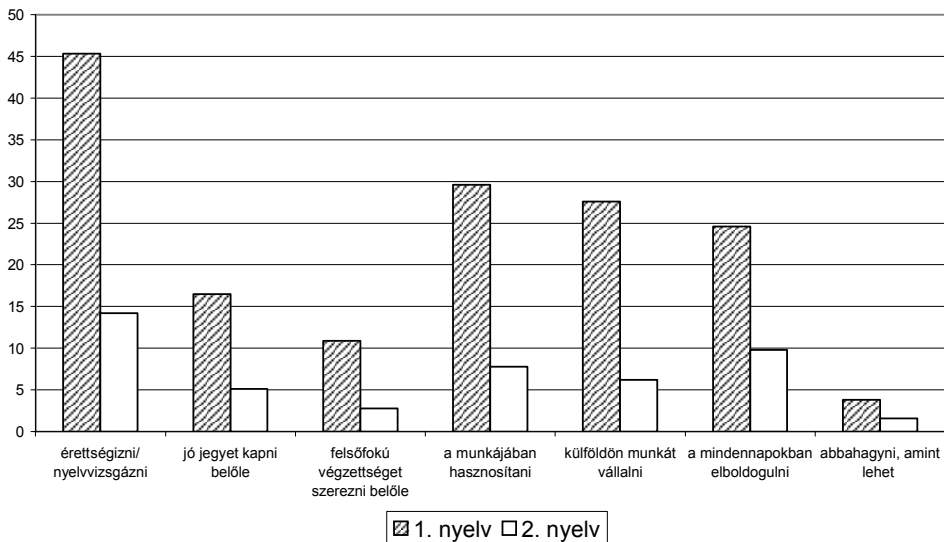
Minél iskolázottabbak egy gyerek szülei, annál inkább olyan nyelvet tanul, amelyet saját választásának tekint, amit kedvel, s ez a hatás a középiskolai nyelv-választásnál még inkább felerősödik. Az általános iskolában a legalacsonyabb képzettséggel rendelkező szülők gyerekeinek még közel harmada azt a nyelvet tanulta, amit szeretett volna, a középfokú iskolában kevesebb, mint negyede; a szakmunkás szülők gyerekeinél az általános iskolai 42% helyett csak egyharmadnak sikerült a vágyott nyelvet tanulnia 9. évfolyamon. Ugyanakkor az egyetemet végzett szülők fiainak, lányainak több mint 60%-a már az általános iskolában is kedvére választhatott, középfokon pedig a legiskolázottabbak gyerekeinek kétharmada érvényesíthette elképzeléseit.

Az általános iskolában a településjellegből adódó sajátosságok – kistelepülés kis iskolájában a legjobb érdekérvényesítő képességgel rendelkező szülő gyereke sem tud angolt tanulni, ha a nevelőtestületben csak egyetlen nyelvtanár van, aki történetesen németet tanít – még valamelyest homogenizálják a lehetőségeket. A középfokon, a nagyobb városi iskolákban gazdagabb a nyelvi kínálat, amelyből a nagyobb kulturális tőkével érkező, s többnyire jobb tanuló, értelmiségi háttérű gyerekek válogathatnak nagyobb eséllyel. Így áll elő az a helyzet, hogy az alacsonyan iskolázott szülők gyerekei közül négyből mindössze egynek, a magasán kvalifikáltak gyerekei közül háromból kettőnek adatik meg a szeretett nyelv választása, a motivált nyelvtanulás középfokon.

M.1.7. Az idegennyelv tanulással kapcsolatos tervek

A tanulási motivációk között a kedveltség, érdeklődés mellett komoly súllyal szerepelnek a tudás közvetlen és későbbi hasznosítására vonatkozó tervek, lehetőségek. A 9. évfolyamos tanulók idegennyelv tanulással kapcsolatos terveit vizsgálva megállapítható, hogy az obligát érettségi vagy nyelvvizsga megszerzését követően a legnagyobb gyakorisággal a távlatosabb, a majdani felnőtt életre vonatkozó tervek sorakoznak, mint az itthon és külföldön végzett munkában történő felhasználás, a mindennapi élet helyzetekben való elboldogulás. A rövid távú célok között alulreprezentált a – valamelyest mindenkit érintő – jó osztályzat, jegy megszerzése, főleg akkor, ha azt látjuk, hogy ettől az aránytól alig marad el azok aránya (10,9), akik a nyelvhez kapcsolódó felsőfokú végzettség megszerzését tűzték ki célul. Mivel több válasz is lehetséges volt, igazán öröndetes eredmény, hogy az első idegen nyelvre vonatkozó 158%-nyi válaszból, mindössze 1,6 százaléknyan, 3700 jelezték, hogy amilyen gyorsan csak lehet, szeretnék befejezni az adott nyelv tanulását.

A második nyelvre vonatkozó válaszok aránya szerényebb (mivel az általunk megkérdezett 9 évfolyamosoknak csak kb. harmada tanul két nyelvet), de a tendenciák lényegében hasonlóak, talán csak a mindennapokban való elboldogulás szerepel egy kicsit nagyobb gyakorisággal.

1.ábra

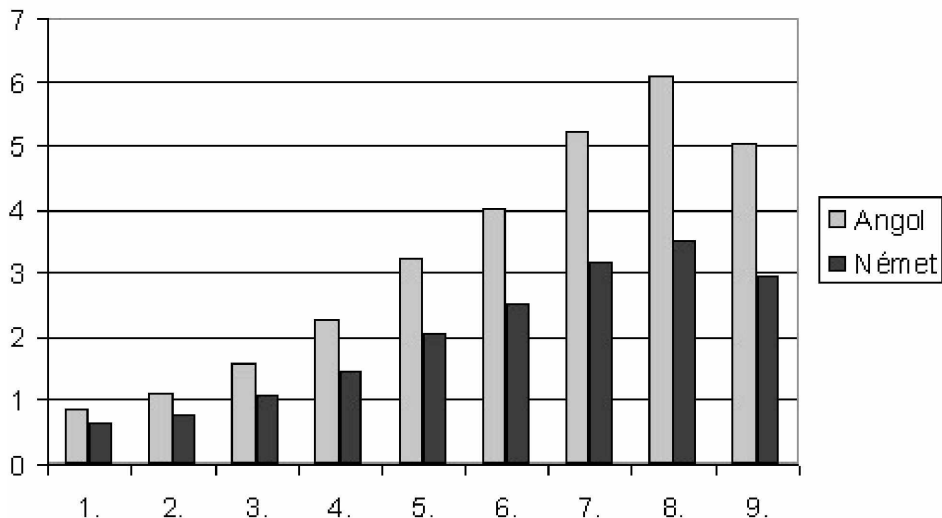
A 9. évfolyamon tanuló diákok idegen-nyelv tanulással kapcsolatos céljainak gyakorisága az első és második nyelv esetében

M.1.8. Iskolán kívüli nyelvtanulás

A 2003/04-es tanévben a kérdőívünkre válaszoló csaknem százezer 9. évfolyamos diák iskolán kívüli nyelvtanulási útjainak rekonstruálásából megállapítható, hogy 4. évfolyamig közelítőleg annyi százalékuk tanult külön foglalkozás keretében idegen nyelvet, ahányadik évfolyamra jártak a gyerekek (azaz pl. másodikban kétezer, harmadikban háromezer stb). A felső tagozatos – illetve a kisgimnáziumi tanulók – körében a külön nyelvórákat látogató diákok aránya továbbra is viszonylag egyenletesen, de ott már évfolyamonként közel 1,5%-al nő, végül nyolcadikban 10%-nál tetőzik.

9. osztályban részben nyilván az iskolaváltás okozta nagyobb munkateherre, részben pedig a nagyobb óraszámú (a gimnáziumi programokban a második nyelv belépésével heti 6-8 órás), s többnyire magasabb színvonalú nyelvi képzésre tekintettel – valószínűleg csak átmenetileg – 8,7%-ra csökken a külön nyelvórákra járó gyerekek száma.

Adataink ugyanakkor azt mutatják, hogy a nyelvi különóránál az angolon és a németen kívül más nyelv alig-alig jön számításba. Az utánuk következő franciát is csak a tanulók kevesebb, mint két ezreléke tanulja iskolán kívül. Az iskolán kívüli nyelvtanulást kezdettől az angol dominálja, a felső tagozaton a nyelvi különórák alig 40%-a német.

2. ábra

Az angol, illetve a német nyelvet iskolán kívül tanulók aránya az 1-9. évfolyamon

Forrás: Idegen-nyelv tanulási utak kutatás, Vágó 2003/04

Ha kettő közül mindig a magasabb iskolázottságú szülő iskolai végzettsége szerint vizsgáljuk az iskolán kívüli nyelvtanulást, a következőt tapasztaljuk: az egyetemet végzett szülő gyerekei átlagosan

- tízszer annyi ideig járnak külön órára, mint a befejezett általános iskolai végzettséggel nem rendelkező szülő gyerekei;
- hatszor annyit, mint a 8 osztályt végzettek gyerekei;
- négyszer annyit, mint a szakmunkásképzőt végzettek;
- kétszer annyit, mint a gimnáziumot, technikumot végzettek gyerekei.

A többi háttérváltozó mentén a különbségek nem ennyire drámaiak, de érdemes közülük kiemelni azokat, amelyek több nyelvtanulási mutató esetében is egybeesnek. Település típus szerint az 50-100 000 lakosú városokban élő és vagy ott iskolába járó gyerekek tanulnak legintenzívebben idegen nyelvet iskolai keretek között és azon kívül is. Több nyelvtanulási mutató tekintetében a közepes (25-50000-es) városok, illetve Budapest biztosít még kedvező lehetőségeket a nyelvtanuláshoz.

A legtöbb indikátor esetében fej-fej mellett az egyházi és központi költségvetési szervek által irányított (többségükben egyetemi, főiskolai gyakorló) iskolák diákjai tanultak legtovább és legintenzívebben idegen nyelvet (e két intézményi kör jó szelekciós képességét jelzi ez az adatsor), de az egyházi iskolák diákjai az iskolán kívüli nyelvtanulásban átlagosan 1 évvel hosszabb ideig részesültek, mint a gyakorló iskolák diákjai.

Szinte már szakmai közhely, hogy az iskolán kívüli nyelvtanítás átlagos időtartama is meredeken csökken a gimnáziumoktól a presztízssorban lefelé haladva, annak mértéke azonban a keresztmetszeti vizsgálatokban kapott értékeket felülmúlja. Saját, igen nagy létszámú mintánkban a szakközépiskolások fele, a szakiskolások negyede annyi ideig jártak külön órákra, mint a gimnazisták.

A sok, általunk használt nyelvtanulási mutató közül ebben a legszignifikánsabb a szülők nyelvtudásának hatása; kétszer annyi ideig járnak nyelvi külön órákra azok a gyerekek, akiknek mindkét szülője beszél nyelvet, mint akinek egyik sem.

Bár pénzes szolgáltatásokról van szó, és a várakozásoknak megfelelően a nevelési segélyben részesülő családok, illetve a munkanélküli szülők gyerekei átlagosan kisebb számban és kevesebb ideig járnak iskolán kívül nyelvórákra, a különbség nem akkora, mint azt a szülők iskolai végzettségénél láttuk. A nyelvi hátrányok mielőbbi leküzdése szempontjából mindenképpen jó hír, hogy az anyagi determináció (ezt az iskolarendszerű nyelvtanításhoz is láttuk) gyengébb, mint a család nyelvtanulásra történő általános motiváló hatása.

M.1.9. A nyelvismeret, nem tanulási jellegű bővítésének forrásai, eszközei

Arra a kérdésre, hogy önállóan szerez-e nyelvi ismereteket, a fiatalok 20%-a nemmel válaszolt, a többiek viszont átlagosan 2-3 forrást is megjelöltek, melynek révén szükségből vagy kedvtelésből bővítik nyelvtudásukat. A lista élén álló zeneszámok a 9 évfolyamos tanulók 53%-ánál támogatják a nyelvtanulást (az angol-nyelv tanulást), a mozifilmek (melyek között több a feliratos) gyakrabban kerülnek említésre, mint a TV. Valamelyest váratlan eredmény, hogy a papíralapú információhordozók használata alig marad el a számítógépektől; ugyanis alig 5%-al kevesebben olvasnak idegen nyelvű könyveket, mint ahányan kihasználják az internet nyújtotta lehetőségeket.

Források, eszközök	Fő	(%)
Zenéből	52 610	53,0
Mozifilmekből	40 833	41,1
TV-ből	36 534	36,8
Internetről	26 096	26,3
Könyvből	20 948	21,1
Újságból	17 700	17,8
Egyéb módon	24 288	24,5

8. táblázat

Az önálló nyelvi ismeretszerzés forrásai és eszközei 9. évfolyamos tanulónál
Forrás: Idegen-nyelv tanulási utak kutatás, Vágó 2003/04

M.2. Imre Anna: Nyelvtudás, nyelvtanulás a fiatalok körében

M.2.1. Nyelvtudás a fiatalok körében 2000-ben ¹³

A fiatalok idegennyelv-tudását részletesen egy 2000-es adatfelvétel adatainak a segítségével vizsgáltuk. Az alapvetően önbevallásra épülő adatok bár nem jelentenek nagyon megbízható forrást, a tendenciákat illetően mindenesetre igen tanulságosak. Az adatfelvétel a 15 és 29 év közötti fiatalok iskolázottsági, munkaerő-piaci helyzetének, életmódjának és véleményének megismerésére irányult, jelen esetben csak az idegennyelv-tudással és –tanulással összefüggő adatokat elemeztük. A jelen elemzésben az idegennyelv-tudás helyzetét és az iskolarendszeren kívüli nem formális tanulás keretei között történő nyelvtanulás egyes jellemzőit vizsgáltuk a fenti adatok segítségével.

2000-ben a fiatalok kb. Fele mondta magáról, hogy beszél valamilyen idegen nyelven. Korcsoportok szerinti bontás megmutatja, hogy az idegennyelv-tudásban az életkornak nagyon nagy jelentősége van- legalábbis a kérdezett fiatalok esetében: míg a legidősebb korcsoportnak még csak harmada mondta magáról, hogy beszél idegen nyelven, addig a legfiatalabbaknak már közel kétharmada. A jelentős eltérés az egyes korcsoportok között abból is adódik, hogy más lehetőségeik voltak a nyelvtanulásra a formális rendszerű oktatásban: a 2000-ben legidősebbek még abban az időszakban jártak középiskolába, amikor még az orosz oktatása volt kötelező, s kisebb lehetőség nyílt más nyelvek tanulására és a modern idegen nyelvek iskolarendszeren kívüli tanulását kevésbé ösztönözték külső tényezők (pl. a nyelvvizsga letételének szükségessége a felsőfokú diploma megszerzéséhez).

	Igen	Nem	Együtt
15-18 évesek	63,4	36,3	100
19-24 évesek	52,2	47,5	100
25-29 évesek	35,8	63,8	100
Átlag	48,9	50,8	100

1. táblázat

Idegen nyelven beszélők aránya korcsoportok szerint (%)

Az idegennyelv-tudás másfelől a szülők iskolázottságával függ nagymértékben össze: a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkező apák egynegyedére jellemző, hogy gyermekük idegen nyelvet megtanult volna, a szakiskolai végzettséggel rendelkező apák körében már a gyermekek felét, a középiskolai érettségivel rendelkezők

¹³ Az elemzés az Ifjúság 2000 vizsgálat adatbázisának másodelemzésére épül.

körében már kétharmadát, és a felsőfokú diplomával rendelkező apák esetében 82%-ról mondható el, hogy gyermeke beszél idegen nyelven.

	Igen	Nem
Max. 8 általános	24,3	75,5
Szakiskola	46,9	52,8
Középiskola	66,8	32,7
Felsőfok	81,9	18,0
Átlag	51,2	48,5

2. táblázat.

Az idegen nyelvet beszélők az apa iskolázottsága szerint (%)

Természetesen a saját elért iskolai végzettség legalább ilyen fontos tényező az idegennyelv-tudás alakulásában. A különbség itt még nagyobb az egyes szélső csoportok között, mint a szülők esetében. Az átlagot tekintve azt látjuk, hogy az érettségizettek körében már a kérdezettek több, mint feléről elmondható, hogy beszél idegen nyelven minden korcsoportban, csak az érettségivel nem rendelkezők maradnak tartósan az átlag alatt. A korcsoportos bontás a folyamat dinamikáját is megmutatja: minden iskolázottsági csoportban jelentős növekedés figyelhető meg a legidősebb és a legfiatalabb csoportok nyelvtudása között: a hátrábbról induló csoportok esetében a növekedés két- vagy háromszoros, a jobb helyzetből induló középiskolások körében is 30% körüli. A növekedés természetesen a legkisebb (10%) a diplomások körében, esetükben az induló helyzet is igen kedvező volt.

	15-19	20-24	25-29	Átlag
Max. 8 általános	22,1	11,6	10,1	13,5
Szakiskola	38,3	16,0	11,4	18,5
Szakközépiskola	69,0	53,8	40,5	56,1
Gimnázium	78,5	61,8	50,0	67,3
Felsőfok	91,0	86,8	80,2	85,1
Átlag	63,4	52,2	35,8	48,9

3. táblázat.

Az idegen nyelvet beszélők iskolázottság és életkor szerint (%)

Bár az idegennyelv-tudást alapvetően a fenti tényezők befolyásolják legerőteljesebben, jelen néhány egyéb tényező hatása is, ezek közül itt a területi különbségeket elemeztük közelebbről. A területi különbségeket két szempontból elemeztük, egyrészt a statisztikai régiók szerinti és a Budapest-vidék tagozódás segítségével. A regionális bontás már forrásból is ismert tendenciákat mutat a nyelvtudás kérdésében: nem jelentéktelen, 15%-os különbség figyelhető meg a legalacsonyabb értéket mutató Észak-Alföld és Budapest népességének nyelvtudása között, illetve, hogy az ország központi és nyugati része e tekintetben kedvezőbb helyzetben van.

	Igen
Budapest	63,7
Közép-Magyarország	44,5
Közép-Dunántúl	52,1
Nyugat-Dunántúl	49,2
Dél-Dunántúl	51,7
Észak-Magyarország	43,7
Észak-Alföld	39,3
Dél-Alföld	45,9
Átlag	48,9

4. táblázat.

Az idegen nyelvet beszélő 15-29 éves fiatalok előfordulása régiók szerint (%)

Budapest-vidék bontásban is megvizsgáltuk a területi különbségek alakulását a nyelvtudás tekintetében, a kérdezett iskolai végzettsége szerint. Ez a dimenzió úgy tűnik, hogy inkább az alacsony és a magas iskolai végzettséggel rendelkező csoportokon belül hat a nyelvtanulásra, a középfokú végzettséggel rendelkező csoportok között kisebb a Budapest-vidék távolság.

	Budapest	Vidék	Átlag
Max. Általános iskola	18,5	13,1	13,5
Szakiskola	20,3	18,4	18,6
Szakközépiskola	58,0	55,7	56,1
Gimnázium	69,6	66,7	67,4
Felsőfok	88,9	93,8	85,1
Átlag	63,7	46,0	48,9

5. táblázat

A nyelvet beszélő fiatalok aránya iskolai végzettség és a Budapest-vidék tagozódás szerint (%)

M.2.2. Nyelvismeret, nyelvvizsgák

A nyelvvizsga előfordulása már jóval szerényebbnek mondható a kérdezett fiatalok körében, csak átlagosan a fiatalok átlagosan közel egytizedét jellemzi: középfokú nyelvvizsgáig jutott el a fiatalok 9,4%-a, felsőfokúig 2,7%-a. Az életkor ebben is számottevő tényező: a legidősebb korcsoportban 8,2% az alap- vagy középfokú nyelvvizsgával rendelkezők aránya, a 19-24 évesek körében már 12,3%.

	Középfokú nyelvvizsga				Felsőfokú nyelvvizsga			
	15-18	19-24	25-29	Összes	15-18	19-24	25-29	Összes
Nincs	94,6	87,6	91,6	90,6	99,6	97,0	96,4	97,3
1	4,9	10,7	6,9	8,1	0,4	2,7	3,1	2,3
2	0,5	1,6	1,3	1,3	-	0,3	0,5	0,3
3	-	-	0,2	0,1	-	0,1	0,1	0,1
Együtt	100	100	100	100	100	100	100	100

6. táblázat

A közép- és felsőfokú nyelvvizsgával rendelkezők aránya korcsoportok szerint (%)

A beszédképességet és a nyelvvizsga létét együtt, s nyelvenként vizsgálva jelentős különbségek rajzolódnak ki az egyes tanulói csoportok és az egyes nyelvek között. Mindhárom vizsgált csoportban számottevő a nyelvvizsgával nem rendelkező, de nyelvet (saját állításuk szerint) beszélő fiatalok aránya. A szakközépiskolások körében az a nyelv egyforma valószínűséggel lehet a német vagy az angol, a gimnazisták esetében az angolul tudók aránya jóval meghaladja a németül tudókét, igaz, ez a különbség nem tükröződik a nyelvvizsgákban. A felsőfokú tanulmányokig jutók körében szintén az angolul tudók vannak többen, esetükben különbséget a középiskolai végzettséggel rendelkezőkhöz viszonyítva az jelent, hogy ugrásszerűen megnőtt körükben a nyelvvizsgával rendelkezők aránya.

	Szakközépiskola			Gimnázium			Felsőfok		
	Angol	Német	Egyéb	Angol	Német	Egyéb	Angol	Német	Egyéb
Beszéli	26,7	26,9	7,5	37,7	29,0	12,3	29,5	22,3	14,9
Alapfok	3,6	2,5	4,8	4,0	6,2	16,7	8,3	7,7	12,4
Középf	1,5	1,3	0,5	5,4	4,5	0,7	19,8	11,2	5,0
Felsőf	0,1	0,4	-	0,6	0,8	0,2	5,0	4,7	1,6
Anyanyelvi	-	0,2	0,3	-	0,1	-	0,4	0,3	0,7

7. táblázat

Idegennyelv-tudás szintje egyes nyelvek és elért iskolai szint szerint (%)

Az egyes nyelvek ismeretét regionális bontásban vizsgálva több érdekes tendencia rajzolódik ki. Egyfelől láthatóvá válik ezen adatok alapján is, hogy a két nagy nyelv, az angol és a német viszonylatában átlagot tekintve az angol került valamivel jobb pozícióba: a kérdezettek közel egyharmada említette az angol nyelv valamilyen szintű ismeretét, a német nyelv esetében ez valamivel szerényebb, egynegyedét valamivel meghaladó. Az egyes régiók adatait részletesebben megvizsgálva az is kitűnik, hogy az angol és a német tudás arányát tekintve a német tudásban nagyobbak a területi különbségek, az angolul tudók előfordulása területileg kiegyenlítettebb. A német nyelvtudásban megfigyelhető különbség ismerős, s nyilvánvaló földrajzi vonatkozásokra vezethető vissza: az Ausztriával szomszédos három dunántúli régióban figyelhető meg átlagot jóval meghaladó németül tudó, s ezek aránya az osztrák határtól legtávolabb eső észak-magyarországi régió. A nyelvvizsga területén középfolkon van egyedül jelentős különbség az angol javára. Budapest mellett egy térség, a Középdunántúli emelkedik ki a német esetében. Az anyanyelvi szintű nyelvtudás a két nyelv esetében hasonló (jelentéktelen) mértékű. A kevés anyanyelvi szintű nyelvismerettel rendelkező területi megoszlásából ítélve összetételük az angol és a német esetében nagyon különböző: előbbieket feltehetően a Magyarországon élő külföldi fiatalok, vagy a hosszabb külföldi tartózkodás után családjukkal hazatérő fiatalok, utóbbiak esetében még feltételezhető a nemzetiségi háttér.

		Budapest	Közép-Magyarország	Közép-Dtúl	Nyugat-Dtúl	Dél-Dtúl	Észak-Magyarország	Észak-Alföld	Dél-Alföld	Átlag
Angol	Beszéli	29,7	20,0	16,1	17,5	17,4	21,3	18,3	18,3	20,3
	Alapfok	5,0	3,8	1,6	4,2	2,1	2,8	3,8	4,3	3,5
	Középfok	13,1	4,8	3,9	3,7	4,5	3,6	4,7	5,4	5,8
	Felsőfok	3,7	0,7	0,7	1,2	1,4	0,3	0,8	0,7	1,3
	Anyanyelvi	0,4	0,2	-	0,1	-	0,1	-	0,1	0,1
Német	Beszéli	16,1	17,0	27,8	23,0	24,6	16,6	13,4	16,2	18,7
	Alapfok	4,5	2,5	3,5	5,4	4,1	2,2	3,3	3,3	3,6
	Középfok	5,9	3,4	6,7	3,1	4,3	2,6	1,7	1,9	3,7
	Felsőfok	2,4	0,5	3,2	0,6	1,9	0,5	0,5	0,9	1,3
	Anyanyelvi	-	-	0,2	0,2	0,3	0,1	0,2	0,1	0,1

8-a. táblázat

Az angol és német nyelvtudás szintjei régiók szerint (%)

A fenti táblázatot tovább elemeztük annak a kérdésnek a mentén, hogy a nyelvismeret nyelvvizsgával igazolt vagy nem, s hogy a nyelvvizsga milyen szintű. Látható, hogy

nagy különbség van Budapest és az ország többi része között abban a tekintetben, hogy milyen valószínűséggel szereznek nyelvvizsga bizonyítványt a fiatalok nyelvtudásukat igazolandó: a nyelvvizsgát tevők a fővárosban élők esetében jóval nagyobb (43-44%-os) arányban vannak, a többi régióban átlagosan egyharmad körüli ez az arány mindkét nyelv esetében – angol nyelvből úgy tűnik, egy kevéssel szívesebben tesznek nyelvvizsgát a fiatalok. Az egyes régiók közötti különbségek az összes nyelvismereti formát tekintetben véve jól mutatják a fent említett földrajzi különbséget, ezen belül a nyelvvizsgával igazolt tudás aránya azonban már nem követi ezt a tendenciát, ezt már láthatóan más tényezők alakítják.

	Összes nyelvismeret	Angol			Német		
		Összes angol	Nyelvvizsgával igazolt	Az összes %-a	Összes német	Nyelvvizsgával igazolt	Az összes %-a
Budapest	80,8	51,9	22,2	42,7	28,9	12,8	44,3
Közép-Magyarország	52,9	29,5	9,5	32,2	23,4	6,4	27,3
Közép-Dunántúl	63,7	22,3	6,2	27,8	41,4	13,6	32,8
Nyugat-Dunántúl	59	26,7	9,2	34,5	32,3	9,3	28,8
Dél-Dunántúl	60,6	25,4	8	31,5	35,2	10,6	30,1
Észak-Magyarország	50,1	28,1	6,8	24,2	22	5,4	24,5
Észak-Alföld	46,7	27,6	9,3	33,7	19,1	5,7	29,8
Dél-Alföld	51,2	28,8	10,5	36,5	22,4	6,2	27,7
Átlag	58,4	31	10,7	34,5	27,4	8,7	31,8

8-b. táblázat

Megjegyzés: a fenti két táblázatban az adatok szükségszerűen eltérnek a korábbi területi dimenziót elemző táblától, mivel jelen esetben nemcsak a nyelvtudásról kellett a kérdezetteknek beszámolniuk, s az egyes nyelvek említése nem zárja ki egymást, így jelentős mértékű átfedések valószínűek.

Az angol és német nyelvtudás szintjei régiók szerint (%)

M.2.3. Iskolarendszeren kívüli tanulás: tanfolyami oktatás

Az idegennyelv-tudás terjedése és a nyelvvizsgák növekvő száma azonban a kérdéses időpontjából és a kérdezettek életkorából adódóan feltehetően még nagymértékben az iskolán kívül szerzett tanulás eredménye, ezért megvizsgáltuk az iskolán kívüli, nem formális tanulási lehetőségeken belül a nyelvtanulásban való részvétel adatait is az adatbázisban. Iskolarendszeren kívüli tanfolyami oktatásban való részvételről a kérdezett fiatalok 37%-a számolt be. A kérdezett fiatalokat két tanfolyami oktatásról

kérdezték meg az adatfelvétel során, első tanfolyamot 36,7%, második tanfolyamot már csak 7,2% említett. A tanfolyam jellegét vizsgálva azt tapasztaljuk, hogy az első tanfolyam a válaszolók kb. felénél a gépjárművezető tanfolyam volt, egyharmaduk esetében szakmai jellegű tanfolyam, közel 10% a számítógépes tanfolyamon résztvevők, és 5% a nyelvtanfolyamon résztvevők aránya. A második tanfolyam már egészen más megoszlást mutat: itt a szakmai jellegű tanfolyamok aránya nő meg, de a számítógépes és nyelvi tanfolyami oktatás is előtérbe kerül. A két tanfolyam közötti különbséget minden bizonnyal az életkor magyarázza: a gépjárművezetői engedély megszerzése gyakran még a 20 éves kort megelőzően megtörténik, a szakmai jellegű tanfolyamon való részvétel már a munkával, elhelyezkedéssel kapcsolatosan válik szükségessé, s ehhez kapcsolódhat a másik két terület, a nyelvi és számítástechnikai ismeretek megszerzése is.

	1. tanfolyam N=2947	2. tanfolyam N=572
Gépjárművezetői	49,7	21,4
Szakmai jellegű tanfolyam együtt	31,8	46,8
Számítógépes	9,1	14,4
Nyelvtanfolyam	5,4	12,3
Egyéb	4,5	5,1
Együtt	100	100

9. táblázat

Tanfolyami oktatásban résztvevők a tanfolyam jellege szerint (%)

A tanfolyami oktatásban való részvétel legeggyértelműbben az elért iskolázottsággal függ össze: míg a diplomával rendelkezők fele beszámolt ilyen jellegű tanulásról, addig az általános iskolai végzettséggel rendelkezőknek csak 18%-a esetében fordul elő valamilyen tanfolyam.

Elért iskolai szint	(%)
Max. Általános iskola	17,8
Szakiskola	36,1
Szakközépiskola	34,7
Gimnázium	37,8
Felette	49,9
Átlag	36,8

10. táblázat

Tanfolyami oktatásban résztvevők elért iskolai szint szerint

M.2.4. Pár évvel később...

Egy négy évvel későbbi hasonló vizsgálat átlagosan 20%-os növekedést mutat a nyelvet beszélő fiatalok arányában, a növekedés különösen a 19-24 évesek körében volt jelentős, a legidősebb korcsoport esetében a legszerényebb.

Korcsoport	Igen
14-18	77,7
19-24	66,4
25-29	45,3
Átlag	61,1

11. táblázat

Idegen nyelvet beszélők korcsoport szerint, 2004 (%)

Az adatokat iskolázottsági csoportok szerinti bontásban vizsgálva azt találtuk, hogy a növekedés a gimnáziumi érettségivel és diplomával rendelkezők körében volt viszonylagosan a legkisebb, és az alacsonyabb iskolázottsági kategóriákba tartozók körében a legnagyobb. Különösen nagy növekedést tapasztalhatunk az általános iskolások és szakiskolások körében a legfiatalabb korcsoportban. Az általános iskolai csoport magas iskolázottságát magyarázza, hogy ebben a csoportban jelentős a még az iskolarendszerben (feltehetően középfokon) tanulók aránya, a szakiskolások csoportjában a nyelvismeretről beszámoló magas aránya meglepő, s valamivel nehezebben magyarázható.

Korcsoport	14-18	19-24	25-29	Átlag
Max. Ált. Iskola	45,5	23,4	10,4	23,2
Szakiskola	63,1	38,6	19,2	33,5
Szakközépisk	83,8	69,2	44,8	68,8
Gimnázium	88,5	69,7	52,9	74,5
Felette	94,0	90,7	85,5	88,8

12. táblázat

Végzetek / középiskolába járók nyelvismerete korcsoport szerint, 2004 (%)

M.3. Balázs Éva: Idegennyelv-ismeret az európai országokban

Az Európai Bizottság szervezte, az EUROBAROMETER rendszeresen készít lakossági közvélemény-kutatásokat a tagállamok felnőtt lakosságának idegennyelv-ismeretéről. A legutóbbi ilyen felmérés 2005. május 9. és június 14. között történt.

A felmérést az Európai Bizottság felkérésére a Taylor Nelson Sofres és az EOS Gallup Europe cégekből létrejött konzorcium végezte. A 2005. évi közvélemény-kutatásban

a 25 tagállam mellett a csatlakozási tárgyalásokat megkezdő Románia és Bulgária, a tagjelölt Törökország és Horvátország, valamint a törökországi ciprióta közösség is részt vett. Összesen 29 328, az adott ország állampolgáraiból, illetve más EU országok állampolgáraként az adott országban rezidens státussal rendelkezőkből kiválasztott, 15 évnél idősebb lakos vizsgálatára került sor. A teljes minta országonkénti összetétele az adott ország EU-n belüli népességi arányához illeszkedett. Az egyes országokban a mintavétel a lakosság korösszetétele, régiós (NUTS II) szinten 3 településtípus (fővárosi/nagyvárosi, egyéb városi és falusi), és az adott régióban használt anyanyelv előfordulási aránya alapján reprezentatív, ezen belül lakcím-alapú véletlen kiválasztással – megfelelő pótcím-listával – történt. (Az adott címen talált személyek közül az elvárt életkori csoportba tartozó személy volt a válaszadó). A vizsgálat módszere személyes kikérdezéssel történő standard kérdőív volt, amelyet a válaszadó által használt nyelven készítettek el.

Az EUROBAROMETER vizsgálatának első publikált eredményei¹⁴ jelentős hiányt pótolnak az európai lakosság idegennyelv-tudásának állapotáról. Előre kell bocsátani azonban, hogy a felmérésből csak óvatosságot lehet levonni. A fent ismertetett adatokból is látható, hogy a vizsgálatban egy-egy ország lakosságának elenyésző része vett csak részt. Másfelől az eredmények érvényességét nagyban befolyásolja, hogy a kapott információk az érintettek „önbevallásai”, s nem független vizsgálatok, mérések eredményei. Még ezen belül is érdemes megkülönböztetni kétféle lehetséges eltérést: egy-egy országon belül és az országok között jelentős különbségek lehetnek magának az idegennyelv-ismeret fogalmának, tartalmának értelmezésében, s emellett, de ettől sem függetlenül a saját idegennyelv-ismeretről való vélemény-alkotásban.

Témánk szempontjából az idézett vizsgálat eredményeiből az alábbiak érdemei a kiemelésre. Összességében, az EU 25 tagállamában megkérdezettek válaszai alapján, a lakosság átlagosan fele képes az anyanyelvén kívül legalább egy másik nyelven társalgási szinten beszélni. E nyelvtudás javuló tendenciát mutat a 3 évvel korábban végzett hasonló vizsgálat eredményeihez képest, ahol az érték 47% volt. Ahogyan a korábbi vizsgálatban, 2005-ben is jelentősek az átlag mögött az országok közötti eltérések. A két szélső esetet kiemelve, Luxemburgban a megkérdezettek 99%-a, míg a magyarok 29%-a válaszolt úgy, hogy képes olyan beszélgetésben aktívan részt venni, amely nem az anyanyelvén történik. Ez annak ellenére is rendkívül lesújtó képet mutat hazánkról, ha kézenfekvő és jogos is e különbség mögött a két ország nyelvi-kulturális háttérének tényezőjére gondolni. A magyar arány a kelet-közép-európai régió belüli a legalacsonyabb, s a még nem is csatlakozott országok között is csupán a török azonos ezzel. Vigaszt azt sem nyújthat, hogy a világnyelv angol hazája, Anglia megkérdezettjeinek is átlagosan csak 30%-a válaszolt igennel a fent idézett kérdésre.

14 Europeans and languages. www.eu.int/comm/public_opinion/archives/ebs/ebs_237.pdf

Mellékletek

Ország	Igen válasz országos átlaga, (%)
Luxemburg	99
Lettország	93
Hollandia	91
Litvánia	90
Szlovénia	89
Dánia	88
Svédország	88
Észtország	87
Belgium	71
Szlovákia	69
Finnország	66
Németország	62
Csehország	60
EU 25 tagállam	50
Görögország	49
Lengyelország	49
Franciaország	45
Írország	41
Spanyolország	36
Olaszország	36
Portugália	36
Anglia	30
Magyarország	29
Horvátország*	71
Bulgária*	45
Románia*	41
*nem EU tagállamok	

1. táblázat

A megkérdezettek „igen” válaszainak átlag szerinti sorrendje néhány európai országban arra a kérdésre, hogy a megkérdezett képes-e részt venni egy, az anyanyelvétől eltérő nyelven zajló beszélgetésben (%)

Forrás: Europeans and languages. EUROBAROMETER, 2005.

Általános tendenciaként állapítható meg az adatokból, hogy azokban az országokban, ahol a lakosság egynyelvű és/vagy egynemzetiségű, jóval alacsonyabb az igent válaszoló aránya, mint a többnyelvű, vegyes nemzeti összetételű országokban. Régiókon belül ezért kiemelkedő például a balti országok e felmérésben mutatott teljesítménye (az orosz nyelvtudás révén). Magasabb az idegennyelv-ismeret ezen szintje ott is, ahol az ország egy nagyobb, élő nyelvcsalád tagja (pl. Bulgária, Szlovákia, Lengyelország).

Ha nyelvenként vizsgáljuk az adatokat, az európai államokban a legismertebb idegen nyelv az angol (átlagosan a válaszadók 34%-a képes ezen a nyelven, mint idegen nyelven kommunikálni). Az angolt jócskán elmaradva követi a német (12%) és a francia (11%). A világ nyelveit használók nagyságrendje szerint jelentős spanyol és orosz, mint idegen nyelv már ez utóbbiaknál is kevésbé elterjedt a felmérés alapján (5-5%). Az angolul kommunikálni tudók aránya növekedett az előző EUROBAROMETER vizsgálathoz képest. 16 országban ez a leggyakrabban említett, tudott idegen nyelv. Az EU-hoz csatlakozó 10 új tagállam jelentősen átszabta a korábbi nyelvismeretről alkotott képet. Az angol nyelv előretörése ezen országcsoportnak csak egy részét jellemzi, többségükben azonban inkább elmarad a korábbi szinttől is; Szlovákiában például nem is szerepel az első három leggyakoribb nyelv között.

Magyarországon az angol és a német mint idegen nyelv a legelterjedtebb a lakosság körében, e két nyelv kommunikációképes ismeretét a válaszadók 16-16%-a jelölte meg, azt ezt követő nyelvek előfordulási aránya már elenyésző, az orosz is beleértve. E két nyelv közül legalább az egyiknek vagy a másiknak az ismerete a minket körülvevő, illetve szűkebb régiókban található országokban jóval magasabb, mint nálunk, ami felhívja a figyelmet a magyar felnőtt lakosság európai térbe való integrálódásának nehézségére.

Ország	Angol	Német
	mint idegen nyelv	
Szlovénia	56	45
Ausztria	53	_*
Csehország	24	31
Szlovákia	_**	28
Lengyelország	25	19
Románia	26	_**
Horvátország	43	33
Bulgária	15	_**
*az ország hivatalos nyelve		
**az adott nyelv nem szerepel a három legelterjedtebb nyelv között		

2. táblázat

Az angolul és a németül mint idegen nyelven kommunikálni tudók aránya
a hazánkkal határos és ahhoz közeli országokban (%)

Forrás: Europeans and languages. EUROBAROMETER, 2005. alapján gyűjtés.

Régiókban egymás nyelveinek ismerete – amely a tágabb régióban való együttélés fontos dimenziója, s amelynek erősítése az EU-nak is fontos célkitűzése – szempontjából hazánk szintén igen kedvezőtlen helyzetben van. Ennek alapvető oka nyelvünknek – a lakosságon kívüli – adottsága, a másik oldalról azonban mégis érdemes rá

a nyelvismereti hátrányok szempontjából kitérni. A legközvetlenebb szomszédságunkban élő országok lakossága ugyanis nálunk kevésbé érezheti magát izoláltnak Európában pusztán azért, hogy nyelve a szláv nyelvek bármilyen távoli rokonságába tartozik, vagy nálunk jelentősebb többnemzetiségű a lakossága. Szlovéniában a horvát (61%), Szlovákiában a cseh (31%) és az orosz (25%), Csehországban az orosz (19%), Lengyelországban az orosz (24%), Bulgáriában az orosz (21%) és a bolgár (11%), Ausztriában az olasz és egyéb (8%), Horvátországban az olasz (12%) nyelv ismerete önmagában is jelentős nagyságrendű, de ez ráadásul a 2. táblázatban látható angol- és német-tudáshoz adódik hozzá. (S nem említettük néhány hazánkhoz közeli országban a nálunk elterjedtnél szintén magasabb arányú francia nyelvet (Románia: 17%; Ausztria: 11%).

Az Európai Unió szintjén az új tagállamok és a most csatlakozó és jelölt országok révén megnőtt nyelvi diverzitás – a német és a francia nyelv előretörése, az orosz nyelv jelentős nagyságrenddel való megjelenése – új szint hozhat a közösség kapcsolatrendszerébe. A jelenlegi adatok alapján azonban ennek előnyeiből a magyar felnőtt lakosság kevésbé részesülhet.

Mindezek alapján az talán lehet kérdés, hogy e komplex probléma kezelésében mely nyelveknek célszerű prioritást adni, de az nem, hogy a felnőtt lakosság kommunikációképes nyelvtudása támogatásához aktív politikákra és eszközökre is szükség van. Ennek indokoltságához ad némi információt az alábbi táblázat, amely az idegennyelv-tudással bírók arányát az értettebb felnőtt korosztályban, korcsoportonként mutatja. Bár a táblázat – adatfelvételi, módszertani problémák következtében – csak durva közelítő becslésre alkalmas, de ez nem változtatja meg a lényegét.

EU 25 együtt		Magyarország	
Korcsoport, (év)	Nyelvismerettel bírók %-a	Korcsoport, (év)	Nyelvismerettel bírók %-a
25-39	58	30-39	9,5
40-54	47	40-49	7,4
55-	35	50-59	6,6
		60-	4,7

3. táblázat

A kommunikációképes idegennyelv-tudással rendelkezők átlagos aránya az Európai Unió országokban és Magyarországon néhány korcsoportban (%)¹⁵

Forrás: Europeans and languages. EUROBAROMETER, 2005. (1-2. Oszlop); Társadalmi helyzetkép, 2003. KSH, 2004. (3-4. Oszlop).

¹⁵ A két adatsor két, eltérő időszakban (EU: 2005; Magyarország: 2003) és eltérő módszertannal készült adatsort tartalmaz. A két adatsor eltérő korcsoportos bontást alkalmaz. A legfiatalabb korcsoportok összehasonlításától eltekintettünk.

Annyi mindenképpen megállapítható a fenti adatokból, hogy a helyzetet a köz- és felsőoktatási rendszer bárhogyan javuló nyelvoktatási teljesítménye még hosszú ideig nem tudja megváltoztatni, ezért a felnőtt lakossághoz eljutó társadalmi lépések szükségesek. Ennek más összefüggéseire is figyelni kell, amelyre – a korcsoportos elemzés során már említett korlátokat figyelembe véve – a gazdasági aktivitás alapján nem foglalkoztatottak csoportjai nyelvismeretének nagyságrendjei utalnak (lásd 4. táblázat).

EU 25 együtt		Magyarország	
Gazdasági aktivitás jellege	Nyelvismerettel bírók %-a	Gazdasági aktivitás jellege	Nyelvismerettel bírók %-a
munkanélküli	47	munkanélküli	2,9
nyugdíjas	33	nyugdíjas	4,5
háztartásbeli	36	egyéb inaktív, eltartott	6,5

4. táblázat

A kommunikációképes idegennyelv-tudással rendelkezők átlagos aránya az Európai Unió országokban és Magyarországon a gazdaságilag nem aktív csoportokban (%)¹⁶

Forrás: Europeans and languages. EUROBAROMETER, 2005. (1-2. Oszlop); Társadalmi helyzetkép, 2003. KSH, 2004. (3-4. Oszlop).

A fent látott nagyságrendi különbségek arra is felhívják a figyelmet, hogy Magyarországon az idegennyelv-ismeret hiánya nem csupán a munkaerő-piaci (re)integráció, tehát a gazdasági versenyképesség, hanem az európai térségbe történő társadalmi integrációnak is korlátját is jelenti sokak számára. Ha a 4. táblázatban szereplő 3 csoportban csak az 55 éveseknél fiatalabbakat vesszük tekintetbe, s a náluk idősebbeket ne, még akkor is csaknem 30 ezer főről van szó.

M.4. Schmidt Andrea: A lakosság idegen nyelv ismerete és internet használata

Az Országos Köznevelési Intézet (OKI) Kutatási Központja gondozásában 1995 óta rendszeresen – előbb két, jelenleg 3 évente – készítjük el és jelentetjük meg a Jelentés a magyar köznevelésről című kiadványt, amely a magyar köznevelés átfogó folyamatait elemzi statisztikai adatok, adatbázisok, empirikus kutatások – ezek között lakossági közvélemény-kutatások – és egyéb források alapján. Jelen tanulmányban az előre láthatólag 2006 őszén megjelenő kötethez kapcsolódó lakossági közvéleménykutatás idegennyelv-tudásra és internet használatra vonatkozó kérdéseit dolgozzuk fel.

A Magyar Gallup Intézet 1023 véletlenszerűen kiválasztott háztartást kérdezett meg személyes kérdőíves közvélemény-kutatás során 2005 november 29. és december 11. között.

16 A két adatsor két, eltérő időszakban (EU: 2005; Magyarország: 2003) és eltérő módszertannal készült adatsort tartalmaz. Az összehasonlítás nem lehetséges a foglalkoztatottak körében.

A kérdőívre válaszoló személyek 18 éven felüliek voltak. Az 1023 személyt tartalmazó főminta összetétele a nemek aránya, az életkori csoportok, iskolai végzettség és településtípus szerint pontosan tükrözi az ország felnőtt (18 éves és idősebb) lakosságának megfelelő arányait. Ezt a megfelelő arányt többszempontú súlyozással biztosítottuk.

M.4.1. Idegen nyelv

M.4.1.1. Idegennyelv tanulás az iskolában

A iskolai nyelvtanulás vizsgálata során a tanult nyelv(ek) típusára voltunk kíváncsiak. A válaszadók által tanult nyelvek arányát az első táblázat tartalmazza.

Nyelv	Gyakoriság (%)
Orosz	62,5
Német	26,1
Angol	18,8
Francia	3,8
Spanyol	0,5
Egyéb	5,5

1. táblázat

Az orosz nyelv tanulása meghatározó – ez nem szorul különösebb magyarázatra. Ha különböző háttérváltozók mentén vizsgáljuk azt, hogy kik azok, akik ezt a nyelvet tanulták az iskolában megállapíthatjuk hogy ez jelentős mértékben összefügg a válaszadó életkorával: elsősorban a 30 és 60 év közöttiek azok, akik felülreprezentáltak. A náluk fiatalabbakról elmondható, hogy minél fiatalabb valaki, annál valószínűbb, hogy ezzel a nyelvvel nem találkozott iskolai tanulmányai során. Az idősebb – 60 év feletti – korosztályok esetében szintén nem jellemző az orosz nyelv iskolai tanulása. A válaszadók iskolai végzettségével is szoros kapcsolatot találunk: minél magasabb a válaszadó iskolai végzettsége, annál valószínűbb, hogy tanulta ezt a nyelvet, de itt figyelembe kell venni az életkor változó befolyásoló szerepét is.

A további elemzés megkönnyítése érdekében egy összevont változót hoztunk létre, mely – figyelembe véve az előző táblázat megoszlásait – összevontan mutatja be az iskolában tanult nyelvek megoszlását. Ezt az új változót nyelvek szempontjából az orosz nyelv tanulása-nem tanulása mentén alakítottuk ki, mert hipotézisünk szerint ez a továbbiakban is nagy mértékben csoportokra oszthatja a megkérdezetteket. Az új változó megoszlását mutatja a 2. számú táblázat.

Nyelvtudás	Gyakoriság (%)
Nem tanult nyelvet	19,4
Csak oroszul tanult	39,3
Oroszul és más nyelven is tanult	23,1
Csak más nyelven tanult	18,1
Összesen	100

2. táblázat

Ha ezt az összevont változót tekintjük különbséget találunk a nemek között: a férfiak között az átlagosnál nagyobb arányban vannak azok, akik csak oroszul tanultak, míg a nők esetében az iskolai nyelvoktatásban nem részesülők képviselnek jelentősen nagyobb arányt. Az iskolai végzettséggel is szoros kapcsolatot találunk: a maximum szakmunkás végzettséggel rendelkezők esetében jellemzőbb az iskolai nyelvoktatás hiánya, illetve az orosz nyelv felülreprezentáltsága, és az orosz nyelv mellett más nyelvek tanulásának csaknem teljes hiánya. Ezzel szemben a közép- és felsőfokú végzettséggel rendelkezők esetében az orosz és más nyelv tanulása illetve a csak más nyelv tanulása is jelentősen nagyobb arányt képvisel (a középiskolai végzettséggel rendelkezők esetében ez az arány 50 százalékkal haladja meg az átlagot). Az életkor ebben az esetben is meghatározó: a legfiatalabb korosztály (18 és 24 év között) esetében a csak más nyelvet tanulók aránya négyszerese az átlagnak, az ezt követő korosztályokban ez a különbség fokozatosan csökken először az orosz és más nyelv ismerete képvisel nagyobb arányt, azután 40 év felett felülreprezentáltak a csak oroszul tudó válaszadók. A 60 év feletti válaszadók esetében inkább a nyelvoktatás hiánya a jellemzőbb. A megkérdezett településének típusa is összefüggést mutat iskolai nyelvtanulásával: Budapesten és a megyei jogú városokban az oroszul és más nyelven is tanulók képviselnek nagyobb arányt, míg a községekben és kisebb mértékben az egyéb városokban a csak oroszul tudók és a nyelvtudással nem rendelkezők felülreprezentáltak. Megjegyzendő azonban, hogy az egyéb városok esetében a csak más nyelven tanulók is nagyobb arányt képviselnek, de sajnos erről további információkkal nem rendelkezünk, mivel regionális/területi különbségek ebben az esetben nem mutatnak szignifikáns összefüggést.

Az iskolában tanult nyelvek fajtája mellett azok száma is informatív lehet. Mivel az egyszerű számtani gyakoriságot ebben az esetben nehéz lett volna a további elemzésben kezelni, ezért összevont kategóriális változót hoztunk létre, melynek alapelemzését a 3. számú táblázat mutatja.

Tanult nyelvek száma	Gyakoriság (%)
Nem tanult nyelvet	19,4
Egy nyelvet tanult	51,9
Két nyelvet tanult	23,1
Legalább 3 nyelvet tanult	5,6
Összesen	100

3. táblázat

A háttérváltozók mentén való elemzés során a következők állapíthatók meg, az egy nyelvet tanulók többsége az orosz nyelvet tanulta az iskolában, vagy olyan fiatal, aki csak egy nyelvet tanul. A két nyelvet tanulók között is többségében azok vannak, akiknek az egyik nyelv ezek közül az orosz, a legfiatalabb korosztályra jellemzőbb csak, hogy a két nyelv közül egyik sem orosz. Ha ezt a változót önállóan vizsgáljuk a háttérváltozókkal, akkor ugyanazokat az összefüggéseket kapjuk, amelyeket a korábbi összevont nyelv tipológia esetében.

M.4.1.2. Idegennyelv-tudás

A tényleges nyelvtudás megítélését egy szubjektív skála segítségével vizsgáltuk meg. A megkérdezettnek először arra a kérdésre kellett válaszolnia, hogy mely nyelveken tud, majd ezt a tudását három részre bontva minősítenie is kellett. Az iskolai osztályzatokhoz hasonló ötfokú skála segítségével kellett megítélnie saját nyelvtudását az adott nyelv írás, olvasás és beszéd kategóriáiban. A válaszadók egyes nyelvek tudását a 4. számú táblázat mutatja be.

Nyelv	Gyakoriság (%)
Orosz	26,5
Német	25,3
Angol	23,7
Francia	7,3
Spanyol	5,4
Egyéb	9,2

4. táblázat

Már a táblázat egyszerű áttekintéséből is feltűnik, hogy az iskolában tanultak arányánál elsősorban az orosz nyelv esetben lényegesen alacsonyabb arányt találunk, ha a nyelvtudásról van szó. Ez jelentheti azt is, hogy az orosz nyelv esetében az iskolában nyelvtanulással eltöltött időszak a válaszadók egy részénél nem jelentett tartós nyelvtudást. A többi nyelv esetében az iskolában tanultak arányánál némileg magasabb a nyelvet

tudók aránya, amely arra is engedhet következtetni, hogy a megkérdezettek nyelvtudásuk egy részét nem a hagyományos iskolarendszer keretein belül szerezték meg.

Az orosz nyelvet tudók inkább a középső korosztályban képviselnek nagyobb arányt, a 40 és 60 év közöttiek azok, akik az átlagosnál nagyobb arányban jelezték azt, hogy tudnak valamilyen szinten oroszul. Ez nem tér el jelentősen az iskolai tanulástól, ezek a korosztályok azok, ahol a iskolarendszer kötelező orosz tanítása jelen volt. Az iskolai végzettség esetében is a már megismert összefüggést tapasztalhatjuk: minél magasabb a válaszadó iskolai végzettsége annál valószínűbb, hogy tud ezen a nyelven. Ebben az esetben sem lehet azonban eltekinteni az életkor iskolai végzettséget befolyásoló mögöttes hatásától. Az orosz nyelv tudása esetében megfigyelhetők regionális különbségek. A nyugat-dunántúli régióban valamint Észak- és Dél-Alföldön némileg magasabb az orosz nyelvet tudók aránya, míg Dél-Dunántúlon ez az arány az átlagosnál alacsonyabb. A regionális különbség azonban további kérdéseket vet fel (a befolyásoló tényező esetleg lehet az iskolai végzettség), ezért erre a kérdésre később visszatérünk.

A nem orosz nyelveket tudókat tekintve a korral szintén szignifikáns összefüggést találunk: minél fiatalabb valaki, annál valószínűbb, hogy tud más nyelvet. Ugyancsak összefüggés figyelhető meg az iskolai végzettség tekintetében: minél magasabb a válaszadó iskolai végzettsége, annál valószínűbb, hogy beszél más nyelvet. Az orosz nyelvvel ellentétben ebben az esetben a válaszadó településtípusával is találunk statisztikailag mérhető összefüggést. Budapesten és a megyei jogú városokban felülreprezentáltak a nem oroszul tudók, míg az egyéb városokban és különösen a községekben jelentősen magasabb az aránya a más nyelvet nem tudóknak. A regionális különbségeket tekintve a közép-magyarországi régióban találunk kirívóan magas arányt, amely valószínűleg Budapesten lakók régióon belüli magas arányának tudható be. Ezzel szemben. Észak-Magyarországon illetve Észak-Alföldön viszonylag magas azok aránya, akik nem tudnak más nyelven.

A további elemzés megkönnyítése érdekében ebben az esetben is létrehoztuk az iskolai nyelvtanulásnál már használt összevont változót, mely – figyelembe véve az előző táblázat megoszlásait – összevontan mutatja be a nyelvtudás megoszlását. Ezt az új változót nyelvek szempontjából az orosz nyelv tanulása-nem tanulása mentén alakítottuk ki, mert hipotézisünk szerint ez a továbbiakban is nagy mértékben csoportokra oszthatja a megkérdezetteket. Az új változó megoszlását mutatja a 5. számú táblázat.

Nyelvtudás	Gyakoriság (%)
Nem tanult nyelvet	51,4
Csak oroszul tanult	10,1
Oroszul és más nyelven is tanult	14,7
Csak más nyelven tanult	23,8
Összesen	100

5. táblázat

Határozott figyelmet igényel a táblázat első sora. Vizsgálatunk szerint a magyar felnőtt lakosság közel fele nem tud saját bevallása szerint semmilyen nyelven! A nyelvtudás típusa a már „megszokott” összefüggést mutatja az életkorral. A legfiatalabb korosztály nagyobb arányban beszél csak más nyelven, a 25 és 30 közöttiek esetében oroszul és más nyelven illetve csak más nyelven tudók is lényegesen magasabb arányt képviselnek, míg 30 és 50 között az arány fokozatosan áttevéődik az orosz és más nyelvről az orosz nyelvre, amely 50 felett már felülreprezentált, és ugyancsak igaz az is, hogy az idősebb korosztály az, aki kevésbé tud bármilyen nyelvet. Az iskolai végzettség ezzel összefüggésben is a már ismert kapcsolatot mutatja: minél magasabb a válaszadó iskolai végzettsége, annál valószínűbb, hogy tud idegen nyelven, illetve, hogy az oroszon kívül más idegen nyelven is képes kommunikálni. A település típus esetében sem figyelhetünk meg eltérést az előzőekhez képest: a fővárosban és a megyei jogú városokban nagyobb a nyelvet tudók aránya, az egyéb városok esetében a csak oroszul tudók illetve a csak más nyelven tudók képviselnek nagyobb arányt, míg a községekben élők ebből a szempontból kifejezett hátrányban vannak. A regionális különbségek elemzésénél fontos azt megjegyezni, hogy nincs olyan régió, ahol látványosan magasabb lenne az átlagosnál a nyelvet egyáltalán nem tudók aránya. A közép-magyarországi régióban, a már említett fővárosi hatásnak köszönhetően magasabb az oroszul és más nyelvet is tudók és a csak más nyelven tudók aránya, Dél-Dunántúlon a csak más nyelvet tudók felülreprezentáltak, míg az északi régiókban (Észak-Magyarországon és Észak-Alföldön) a csak oroszul tudók aránya magasabb.

A nyelvtudás mérőeszköze lehet az is, hogy a válaszadó hány nyelvet tud saját bevallása szerint. Ezt az összevont változót mutatja be a 6. számú táblázat.

„Tudott” nyelvek száma	Gyakoriság (%)
Nem tud nyelvet	51,4
Egy nyelvet tud	28,3
Két nyelvet tud	11,7
Legalább 3 nyelvet tud	8,6
Összesen	100

6. táblázat

A legfiatalabb korosztály egy-két nyelvet tud inkább, a 25-49 évesek azok, akikre inkább jellemző a több nyelv, míg 50 év felett a tudott nyelvek száma fokozatosan csökken. Természetesnek tekinthető már a korábbiak alapján, hogy az iskolai végzettséggel a tudott nyelvek száma pozitív kapcsolatban van: minél magasabb a végzettség, annál valószínűbb, hogy több nyelvet tud a válaszadó. A település típust tekintve már nem ilyen lineáris a kép. A fővárosiak ugyan nagyobb arányt képviselnek a több nyelvet beszélők között, de az átlagtól pozitív irányban inkább a megyei jogú városokban lakók térnek el. Az egyéb városokban felülreprezentáltak az egy nyelvet beszélők, míg a községekben a nyelvtudással nem rendelkezők aránya magas, de meglepő módon

itt felülreprezentált a legalább három nyelvet beszélők aránya is, bár meg kell jegyezni, hogy az alacsony elemszám miatt ez óvatosan kezelendő. A regionális különbségek nem térnek el jelentősen az eddig megismertektől.

Az idegennyelv-tudását részenként is megvizsgáltuk: kíváncsiak voltunk arra, hogy a válaszadó az általa tudottnak mondott nyelven milyen szinten beszél, ír és olvas. Mindhárom esetben az iskolai osztályzatokhoz hasonló ötfokú skála segítségével kellett ezt értékelniük. Az eredmények részletes elemzésétől itt most eltekintünk, de az alábbi összefoglaló táblázat jól mutatja a nyelvtudásbeli bizonytalanságot. A válaszadók összessége egyetlen nyelv esetében sem minősítették magát még csak közepes nyelvtudónak sem az adott nyelvből (7. számú táblázat).

Nyelv	Átlag
Orosz	2,17
Német	2,96
Angol	2,85
Francia	1,70
Spanyol	1,29
Egyéb	2,44

7. táblázat

M.4.1.3. Nyelvtanulás jelenleg

A tanulmányban részletesen szerettük volna bemutatni a jelenleg nyelvet tanulók csoportját, de sajnálatos módon az „élet közbeszólt”. Vizsgálatunk alapján ugyanis az állapítható meg, hogy a magyar felnőtt lakosság elenyésző számban tanul valamilyen formában nyelvet: 4,2 százalék az aki szervezett nyelvoktatáson vesz részt és további mindössze 4,9 százalék azoknak az aránya, akik autodidakta módon nyelvet tanulnak. Háttérváltozóink mentén ilyen alacsony esetszám mellett statisztikailag korrekt elemzést nem lehet végezni, így ettől el kellett tekintenünk.

M.4.2. Számítógép használat – Internet

A magyar felnőtt lakosság 37,7 százaléka használ számítógépet. A továbbiakban a lakosság e csoportjának számítógéppel és internettel kapcsolatos szokásait mutatjuk be. A számítógépet használók általában rendszeresen használják a gépet, közel 70,8 százalékuk vallotta ezt, további közel 30 százalék néha-néha ül a gép elé. A számítógépet használók csak 46,6 százalékának van otthon internet hozzáférése, 63,1 százalékuk a munkahelyén rendelkezik ezzel, barátnál, ismerősnél közel harmaduk tudna internetezni, teleházat mindössze 12,2 százalék használhatna, egyéb helyen 12,9 százalékuknak van internetezési lehetősége. Az internetezési gyakoriságot tekintve a skála két végpontján találunk nagyobb arányt: a számítógépet használók

közel 20 százaléka soha nem használja az internetet, ezzel szemben a rendszeresen, minden nap internetezők aránya közel 30 százalék és a hetente néhányszor internethez ülők is közel 20 százalékot képviselnek. A számítógép használók-internetezők viszonylag alacsonyabb aránya miatt a tervezett több dimenziós elemzéstől a statisztikai hibahatár miatt el kell tekintenünk, csak az egyes dimenziók mentén külön-külön tudjuk bemutatni a különböző csoportokat.

Az életkorral szorosan összefügg a számítógép használat: minél idősebb valaki annál kevésbé valószínű, hogy használna számítógépet.

Az iskolai végzettség és a számítógép használat is szoros összefüggést mutat: a magasabb végzettséggel rendelkezők nagyobb valószínűséggel használják a gépet, a felsőfokú végzettséggel rendelkezők arányukhoz képest kétszer annyian teszik ezt. A használat gyakoriságát tekintve kizárólag itt találtunk szignifikáns összefüggést: a magasabb iskolai végzettségűek gyakrabban használják a számítógépet, mint az alacsonyabb végzettséggel rendelkezők. Az otthoni internet hozzáférés szintén a felsőfokú végzettséggel rendelkezők esetében jellemzőbb.

A számítógép használók Budapesten fordulnak elő a leggyakrabban, a települési lejtő ebben az esetben is megmutatkozik.

Közép-Magyarország magas aránya mellett a Nyugat-Dunántúlon és a dél-alföldi régióban használják az átlagosnál valamivel nagyobb arányban a számítógépet. Az otthoni internet hozzáférés szintén a „fővárosi” régióban jellemzőbb, kifejezetten hátránynak tekinthető ebben a tekintetben a dél-alföldi és az észak-magyarországi régió, ahol magas az otthoni internet hozzáféréssel nem rendelkezők aránya. Ez a hátrány a munkahelyi internet hozzáférések esetében is megjelenik. A munkahelyi internet esetében a dél-dunántúli régió pozitív példának tűnhet, mivel itt az átlagosnál magasabb az internettel rendelkezők aránya. A teleházakat igénybe vehetők aránya Közép-Dunántúlon, Dél-Dunántúlon és Dél-Alföldön magasabb az átlagnál, ezzel szemben az észak magyarországi régióból egyetlen ember sem került a mintánkba, aki tudna arról, hogy lehetősége lenne teleházban internetezni.

Idegennyelv tanulás az iskolában
Tanult-e orosz nyelvet az iskolában * életkor kategória 7 fokú

Crosstab

		életkor kategória 7 fokú							Total
		1,00 18-24	2,00 25-29	3,00 30-39	4,00 40-49	5,00 50-59	6,00 60-69	7,00 70-	
Tanult-e orosz nyelvet az iskolában	igén	Count	85	40	27	25	57	120	381
	nem	% within Tanult-e orosz nyelvet az iskolában	22,3%	10,5%	7,1%	6,6%	15,0%	31,5%	100,0%
Total	igén	Count	5	50	164	150	89	25	634
	nem	% within Tanult-e orosz nyelvet az iskolában	,8%	7,9%	25,9%	23,7%	14,0%	3,9%	100,0%
Total	igén	Count	90	90	191	175	146	145	1015
	nem	% within Tanult-e orosz nyelvet az iskolában	8,9%	8,9%	18,8%	17,2%	14,4%	14,3%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	375,691 ^a	6	,000
Likelihood Ratio	401,744	6	,000
Linear-by-Linear Association	2,019	1	,155
N of Valid Cases	1015		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 33,78.

Tanult-e orosz nyelvet az iskolában * iskolai végzettség 5 fokú

Crosstab

		iskolai végzettség 5 fokú				
		1,00 8 osztály alatt	2,00 8 osztály	3,00 szakmun kásképző	4,00 középiskola	5,00 felsőfok
Tanult-e orosz nyelvet az iskolában	,00 nem	Count % within Tanult-e orosz nyelvet az iskolában	74 19,5%	99 26,1%	104 27,4%	32 8,4%
	1,00 igen	Count % within Tanult-e orosz nyelvet az iskolában	16 2,5%	109 17,1%	209 32,9%	110 17,3%
Total		Count % within Tanult-e orosz nyelvet az iskolában	90 8,9%	208 20,5%	313 30,8%	142 14,0%
						Total 380 100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	114,353 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	114,851	4	,000
Linear-by-Linear Association	74,966	1	,000
N of Valid Cases	1016		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 33,66.

Tanult-e nyelvet az iskolában * SZ1. Mi az Ön neme?

Crosstab

		SZ1. Mi az Ön neme?		Total
		1 férfi	2 nő	
Tanult-e nyelvet az iskolában	1,00 nem tanult nyelvet	Count % within Tanult-e nyelvet az iskolában	Count % within Tanult-e nyelvet az iskolában	Count % within Tanult-e nyelvet az iskolában
	2,00 csak oroszul tanult	Count % within Tanult-e nyelvet az iskolában	Count % within Tanult-e nyelvet az iskolában	Count % within Tanult-e nyelvet az iskolában
	3,00 oroszul és más nyelven is tanult	Count % within Tanult-e nyelvet az iskolában	Count % within Tanult-e nyelvet az iskolában	Count % within Tanult-e nyelvet az iskolában
	4,00 csak más nyelven tanult	Count % within Tanult-e nyelvet az iskolában	Count % within Tanult-e nyelvet az iskolában	Count % within Tanult-e nyelvet az iskolában
Total		Count % within Tanult-e nyelvet az iskolában	Count % within Tanult-e nyelvet az iskolában	Count % within Tanult-e nyelvet az iskolában

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	11,167 ^a	3	,011
Likelihood Ratio	11,214	3	,011
Linear-by-Linear Association	,062	1	,803
N of Valid Cases	1014		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 67,32.

Tanult-e nyelvet az iskolában * életkor kategória 7 fokú

Crosstab

		életkor kategória 7 fokú								Total
		1,00 18-24	2,00 25-29	3,00 30-39	4,00 40-49	5,00 50-59	6,00 60-69	7,00 70-		
Tanult-e nyelvet az iskolában	1,00 nem tanult nyelvet	Count % within Tanult-e nyelvet az iskolában	6 3,0%	6 3,0%	8 4,1%	16 8,1%	22 11,2%	49 24,9%	90 45,7%	197 100,0%
	2,00 csak oroszul tanult	Count % within Tanult-e nyelvet az iskolában	3 ,8%	23 5,8%	110 27,7%	103 25,9%	99 24,9%	50 12,6%	9 2,3%	397 100,0%
	3,00 oroszul és más nyelven is tanult	Count % within Tanult-e nyelvet az iskolában	2 ,9%	26 11,1%	54 23,1%	46 19,7%	51 21,8%	39 16,7%	16 6,8%	234 100,0%
	4,00 csak más nyelven tanult	Count % within Tanult-e nyelvet az iskolában	79 42,9%	34 18,5%	19 10,3%	9 4,9%	5 2,7%	8 4,3%	30 16,3%	184 100,0%
Total		Count % within Tanult-e nyelvet az iskolában	90 8,9%	89 8,8%	191 18,9%	174 17,2%	177 17,5%	146 14,4%	145 14,3%	1012 100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	676,467 ^a	18	,000
Likelihood Ratio	597,384	18	,000
Linear-by-Linear Association	201,248	1	,000
N of Valid Cases	1012		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 16,18.

Tanult-e nyelvet az iskolában * iskolai végzettség 5 fokú

Crosstab

		iskolai végzettség 5 fokú					Total
		1,00 8 osztály alatt	2,00 8 osztály	3,00 szakmunkásképző	4,00 középiskola	5,00 felsőfok	
Tanult-e nyelvet az iskolában	1,00 nem tanult nyelvet	Count % within Tanult-e nyelvet az iskolában	66 33,7%	68 34,7%	35 17,9%	23 11,7%	196 100,0%
	2,00 csak oroszul tanult	Count % within Tanult-e nyelvet az iskolában	13 3,3%	102 25,6%	158 39,6%	105 26,3%	399 100,0%
	3,00 oroszul és más nyelven is tanult	Count % within Tanult-e nyelvet az iskolában	3 1,3%	7 3,0%	33 14,1%	103 44,0%	234 100,0%
	4,00 csak más nyelven tanult	Count % within Tanult-e nyelvet az iskolában	8 4,3%	31 16,8%	36 19,6%	81 44,0%	184 100,0%
Total		Count % within Tanult-e nyelvet az iskolában	90 8,9%	208 20,5%	262 25,9%	312 30,8%	1013 100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	464,259 ^a	12	,000
Likelihood Ratio	429,818	12	,000
Linear-by-Linear Association	203,945	1	,000
N of Valid Cases	1013		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 16,35.

Tanult-e nyelvet az iskolában * Település típusa:

Crosstab

		Település típusa:				Total
		1 Budapest	2 megyei jogú város	3 egyéb város	4 község, tanya	
Tanult-e nyelvet az iskolában	1,00 nem tanult nyelvet	33 16,8%	19 9,6%	51 25,9%	94 47,7%	197 100,0%
	2,00 csak oroszul tanult	54 13,5%	60 15,0%	121 30,3%	164 41,1%	399 100,0%
	3,00 oroszul és más nyelven is tanult	59 25,2%	73 31,2%	52 22,2%	50 21,4%	234 100,0%
	4,00 csak más nyelven tanult	30 16,3%	50 27,2%	58 31,5%	46 25,0%	184 100,0%
Total		176 17,4%	202 19,9%	282 27,8%	354 34,9%	1014 100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	82,667 ^a	9	,000
Likelihood Ratio	83,636	9	,000
Linear-by-Linear Association	32,407	1	,000
N of Valid Cases	1014		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 31,94.

Hány nyelvet tanult az iskolában 4 fokú * Tanult-e nyelvet az iskolában

	Tanult-e nyelvet az iskolában				Total
	1,00 nem tanult nyelvet	2,00 csak oroszul tanult	3,00 oroszul és más nyelven is tanult	4,00 csak más nyelven tanult	
Hány nyelvet tanult az iskolában 4 fokú	197				197
1,00 1 nyelvet tanult	100,0%				100,0%
2,00 2 nyelvet tanult		399		127	526
3,00 legalább 3 nyelvet tanult		75,9%		24,1%	100,0%
Total		100,0%		69,0%	51,9%
			188	46	234
			80,3%	19,7%	100,0%
			80,3%	25,0%	23,1%
			46	11	57
			80,7%	19,3%	100,0%
			19,7%	6,0%	5,6%
	197	399	234	184	1014
	19,4%	39,3%	23,1%	18,1%	100,0%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	1815,073 ^a	9	,000
Likelihood Ratio	1834,808	9	,000
Linear-by-Linear Association	483,609	1	,000
N of Valid Cases	1014		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 10,34.

Hány nyelvet tanult az iskolában 4 fokú * SZ1. Mi az Ön neme?

Crosstab

		SZ1. Mi az Ön neme?		Total
		1 férfi	2 nő	
Hány nyelvet tanult az iskolában 4 fokú	,00 nem tanult nyelvet	58	139	197
	Count			
	% within Hány nyelvet tanult az iskolában 4 fokú	29,4%	70,6%	100,0%
	1,00 1 nyelvet tanult			
2,00 2 nyelvet tanult	Count	214	312	526
	% within Hány nyelvet tanult az iskolában 4 fokú	40,7%	59,3%	100,0%
	Count	76	158	234
	% within Hány nyelvet tanult az iskolában 4 fokú	32,5%	67,5%	100,0%
3,00 legalább 3 nyelvet tanult	Count	23	34	57
	% within Hány nyelvet tanult az iskolában 4 fokú	40,4%	59,6%	100,0%
	Count	371	643	1014
	% within Hány nyelvet tanult az iskolában 4 fokú	36,6%	63,4%	100,0%
Total				

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	10,192 ^a	3	,017
Likelihood Ratio	10,305	3	,016
Linear-by-Linear Association	,518	1	,472
N of Valid Cases	1014		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 20,86.

Hány nyelvet tanult az iskolában 4 fokú * életkor kategória 7 fokú

Crosstab

		életkor kategória 7 fokú								Total
		1,00 18-24	2,00 25-29	3,00 30-39	4,00 40-49	5,00 50-59	6,00 60-69	7,00 70-90		
Hány nyelvet tanult az iskolában 4 fokú	0,00 nem tanult nyelvet	Count % within Hány nyelvet tanult az iskolában 4 fokú	6 3,0%	6 3,0%	8 4,1%	16 8,1%	49 24,9%	90 45,7%	197 100,0%	
	1,00 1 nyelvet tanult	Count % within Hány nyelvet tanult az iskolában 4 fokú	52 9,9%	44 8,4%	125 23,9%	108 20,6%	57 10,9%	35 6,7%	524 100,0%	
	2,00 2 nyelvet tanult	Count % within Hány nyelvet tanult az iskolában 4 fokú	29 12,4%	28 12,0%	52 22,2%	42 17,9%	33 14,1%	11 4,7%	234 100,0%	
	3,00 legalább 3 nyelvet tanult	Count % within Hány nyelvet tanult az iskolában 4 fokú	3 5,3%	11 19,3%	6 10,5%	8 14,0%	7 12,3%	9 15,8%	57 100,0%	
Total	Count % within Hány nyelvet tanult az iskolában 4 fokú	90 8,9%	89 8,8%	191 18,9%	174 17,2%	177 17,5%	146 14,4%	145 14,3%	1012 100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	274,679 ^a	18	,000
Likelihood Ratio	249,270	18	,000
Linear-by-Linear Association	81,395	1	,000
N of Valid Cases	1012		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5,01.

Hány nyelvet tanult az iskolában 4 fokú * iskolai végzettség 5 fokú

Crosstab

		iskolai végzettség 5 fokú					Total
		1,00 8 osztály alatt	2,00 8 osztály	3,00 szakmun kásképző	4,00 középiskola	5,00 felsőfok	
Hány nyelvet tanult az iskolában 4 fokú	,00 nem tanult nyelvet	Count % within Hány nyelvet tanult az iskolában 4 fokú	Count % within Hány nyelvet tanult az iskolában 4 fokú	Count % within Hány nyelvet tanult az iskolában 4 fokú	Count % within Hány nyelvet tanult az iskolában 4 fokú	Count % within Hány nyelvet tanult az iskolában 4 fokú	Count % within Hány nyelvet tanult az iskolában 4 fokú
	1,00 1 nyelvet tanult	66 33,7%	68 34,7%	35 17,9%	23 11,7%	4 2,0%	196 100,0%
	2,00 2 nyelvet tanult	20 3,8%	126 24,0%	191 36,3%	157 29,8%	32 6,1%	526 100,0%
	3,00 legalább 3 nyelvet tanult	4 1,7%	14 6,0%	30 12,8%	113 48,3%	73 31,2%	234 100,0%
					19 33,3%	32 56,1%	57 100,0%
Total		90 8,9%	208 20,5%	262 25,9%	312 30,8%	141 13,9%	1013 100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	487,984 ^a	12	,000
Likelihood Ratio	444,330	12	,000
Linear-by-Linear Association	332,684	1	,000
N of Valid Cases	1013		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5,06.

Hány nyelvet tanult az iskolában 4 fokú * Település típusa:

Crosstab

		Település típusa:				Total
		1 Budapest	2 megyei jogú város	3 egyéb város	4 község, tanya	
Hány nyelvet tanult az iskolában 4 fokú	,00 nem tanult nyelvet	33 16,8%	19 9,6%	51 25,9%	94 47,7%	197 100,0%
1,00 1 nyelvet tanult	Count % within Hány nyelvet tanult az iskolában 4 fokú	72 13,7%	93 17,7%	164 31,2%	197 37,5%	526 100,0%
2,00 2 nyelvet tanult	Count % within Hány nyelvet tanult az iskolában 4 fokú	55 23,5%	70 29,9%	53 22,6%	56 23,9%	234 100,0%
3,00 legalább 3 nyelvet tanult	Count % within Hány nyelvet tanult az iskolában 4 fokú	16 28,1%	20 35,1%	14 24,6%	7 12,3%	57 100,0%
Total	Count % within Hány nyelvet tanult az iskolában 4 fokú	176 17,4%	202 19,9%	282 27,8%	354 34,9%	1014 100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	74,597 ^a	9	,000
Likelihood Ratio	76,458	9	,000
Linear-by-Linear Association	48,678	1	,000
N of Valid Cases	1014		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 9,89.

Idegennyelv-tudás
tud oroszul * életkor kategória 7 fokú

Crosstab

		életkor kategória 7 fokú							Total
		1,00 18-24	2,00 25-29	3,00 30-39	4,00 40-49	5,00 50-59	6,00 60-69	7,00 70-	
tud oroszul	,00 nem tud	Count 75	Count 62	Count 128	Count 95	Count 116	Count 109	Count 111	Count 696
	% within tud oroszul	10,8%	8,9%	18,4%	13,6%	16,7%	15,7%	15,9%	100,0%
1,00 tud	Count	5	21	53	70	52	35	16	252
	% within tud oroszul	2,0%	8,3%	21,0%	27,8%	20,6%	13,9%	6,3%	100,0%
Total	Count	80	83	181	165	168	144	127	948
	% within tud oroszul	8,4%	8,8%	19,1%	17,4%	17,7%	15,2%	13,4%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	53,662 ^a	6	,000
Likelihood Ratio	58,984	6	,000
Linear-by-Linear Association	,070	1	,792
N of Valid Cases	948		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 21,27.

tud oroszul * iskolai végzettség 5 fokú

Crosstab

		iskolai végzettség 5 fokú					Total
		1,00 8 osztály alatt	2,00 8 osztály	3,00 szakmun kásképző	4,00 középiskola	5,00 felsőfok	
tud oroszul ,00 nem tud	Count	77	156	179	209	76	697
	% within tud oroszul	11,0%	22,4%	25,7%	30,0%	10,9%	100,0%
1,00 tud	Count	5	36	67	88	56	252
	% within tud oroszul	2,0%	14,3%	26,6%	34,9%	22,2%	100,0%
Total	Count	82	192	246	297	132	949
	% within tud oroszul	8,6%	20,2%	25,9%	31,3%	13,9%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	42,136 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	46,515	4	,000
Linear-by-Linear Association	39,036	1	,000
N of Valid Cases	949		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 21,77.

tud oroszul * eu régiók

Crosstab

		eu régiók						Total
		1,00 Nyugat-D unántúl	2,00 Közép-Du nántúl	3,00 Közép-Magy arország	4,00 Észak-Magy arország	5,00 Dél-Dunántúl	6,00 Dél-Alföld	7,00 Észak-Alföld
tud oroszul ,00 nem tud	Count	62	96	172	80	110	82	96
	% within tud oroszul	8,9%	13,8%	24,6%	11,5%	15,8%	11,7%	13,8%
1,00 tud	Count	28	37	58	31	17	39	42
	% within tud oroszul	11,1%	14,7%	23,0%	12,3%	6,7%	15,5%	16,7%
Total	Count	90	133	230	111	127	121	138
	% within tud oroszul	9,5%	14,0%	24,2%	11,7%	13,4%	12,7%	14,5%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	15,753 ^a	6	,015
Likelihood Ratio	17,300	6	,008
Linear-by-Linear Association	,000	1	,985
N of Valid Cases	950		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 23,87.

nem tud oroszul * életkor kategória 7 fokú

Crosstab

		életkor kategória 7 fokú							Total
		1,00 18-24	2,00 25-29	3,00 30-39	4,00 40-49	5,00 50-59	6,00 60-69	7,00 70-	
tud nem ,00 oroszul	Count	17	33	112	112	126	113	113	626
	% within tud nem oroszul	2,7%	5,3%	17,9%	17,9%	20,1%	18,1%	18,1%	100,0%
1,00	Count	73	57	79	64	53	35	34	395
	% within tud nem oroszul	18,5%	14,4%	20,0%	16,2%	13,4%	8,9%	8,6%	100,0%
Total	Count	90	90	191	176	179	148	147	1021
	% within tud nem oroszul	8,8%	8,8%	18,7%	17,2%	17,5%	14,5%	14,4%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	127,642 ^a	6	,000
Likelihood Ratio	128,982	6	,000
Linear-by-Linear Association	107,229	1	,000
N of Valid Cases	1021		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 34,82.

nem tud oroszul * iskolai végzettség 5 fokú

Crosstab

		iskolai végzettség 5 fokú					Total
		1,00 8 osztály alatt	2,00 8 osztály	3,00 szakmun kasképző	4,00 középiskola	5,00 felsőfok	
tud nem oroszul	Count	79	172	191	150	34	626
	% within tud nem oroszul	12,6%	27,5%	30,5%	24,0%	5,4%	100,0%
1,00	Count	12	37	73	163	110	395
	% within tud nem oroszul	3,0%	9,4%	18,5%	41,3%	27,8%	100,0%
Total	Count	91	209	264	313	144	1021
	% within tud nem oroszul	8,9%	20,5%	25,9%	30,7%	14,1%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	187,245 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	194,469	4	,000
Linear-by-Linear Association	172,062	1	,000
N of Valid Cases	1021		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 35,21.

nem tud oroszul * Település típusa:

Crosstab

		Település típusa:				Total
		1 Budapest	2 megyei jogú város	3 egyéb város	4 község, tanya	
tud nem	,00	98	108	183	239	628
oroszul		15,6%	17,2%	29,1%	38,1%	100,0%
1,00	Count	80	98	101	116	395
	% within tud nem oroszul	20,3%	24,8%	25,6%	29,4%	100,0%
Total	Count	178	206	284	355	1023
	% within tud nem oroszul	17,4%	20,1%	27,8%	34,7%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	16,380 ^a	3	,001
Likelihood Ratio	16,302	3	,001
Linear-by-Linear Association	13,191	1	,000
N of Valid Cases	1023		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 68,73.

nem tud oroszul * eu régiók

Crosstab

		eu régiók							Total
		1,00 Nyugat-D unántúl	2,00 Közép-Du nántúl	3,00 Közép-Magy arország	4,00 Észak-Magy arország	5,00 Dél-Dunántúl	6,00 Dél-Alföld	7,00 Észak-Alföld	
tud nem oroszul	Count	63	83	132	83	79	77	111	628
	% within tud nem oroszul	10,0%	13,2%	21,0%	13,2%	12,6%	12,3%	17,7%	100,0%
1,00	Count	38	55	112	36	55	58	41	395
	% within tud nem oroszul	9,6%	13,9%	28,4%	9,1%	13,9%	14,7%	10,4%	100,0%
Total	Count	101	138	244	119	134	135	152	1023
	% within tud nem oroszul	9,9%	13,5%	23,9%	11,6%	13,1%	13,2%	14,9%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	19,209 ^a	6	,004
Likelihood Ratio	19,647	6	,003
Linear-by-Linear Association	3,565	1	,059
N of Valid Cases	1023		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 39,00.

Milyen nyelven tud * eu régiók

Crosstab

		eu régiók						Total	
		1,00 Nyugat-D unántúl	2,00 Közép-Du nántúl	3,00 Közép-Magy arország	4,00 Észak-Magy arország	5,00 Dél-Dunántúl	6,00 Dél-Alföld		7,00 Észak-Alföld
Milyen nyelven tud sum	Count	37	66	99	59	67	53	72	453
	% within Milyen nyelven tud sum	8,2%	14,6%	21,9%	13,0%	14,8%	11,7%	15,9%	100,0%
	1,00 csak oroszul tud	Count	7	15	9	16	6	11	25
	% within Milyen nyelven tud sum	7,9%	16,9%	10,1%	18,0%	6,7%	12,4%	28,1%	100,0%
2,00 oroszul és más nyelven is tud	Count	15	16	39	8	11	27	14	130
	% within Milyen nyelven tud sum	11,5%	12,3%	30,0%	6,2%	8,5%	20,8%	10,8%	100,0%
3,00 csak más nyelven tud	Count	18	30	57	20	42	24	19	210
	% within Milyen nyelven tud sum	8,6%	14,3%	27,1%	9,5%	20,0%	11,4%	9,0%	100,0%
Total	Count	77	127	204	103	126	115	130	882
	% within Milyen nyelven tud sum	8,7%	14,4%	23,1%	11,7%	14,3%	13,0%	14,7%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	56,834 ^a	18	,000
Likelihood Ratio	57,093	18	,000
Linear-by-Linear Association	2,402	1	,121
N of Valid Cases	882		

a. 0 cells (0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 7,77.

Milyen nyelven tud * életkor kategória 7 fokú

Crosstab

		életkor kategória 7 fokú							Total
		1,00 18-24	2,00 25-29	3,00 30-39	4,00 40-49	5,00 50-59	6,00 60-69	7,00 70-	
Milyen nyelven tud sum	Count % within Milyen nyelven tud sum	14 3,1%	26 5,8%	76 16,8%	68 15,0%	88 19,5%	89 19,7%	91 20,1%	452 100,0%
1,00 csak oroszul tud	Count % within Milyen nyelven tud sum	2 2,2%	3 3,4%	22 24,7%	23 25,8%	21 23,6%	14 15,7%	4 4,5%	89 100,0%
2,00 oroszul és más nyelven is tud	Count % within Milyen nyelven tud sum	2 1,5%	17 13,1%	25 19,2%	36 27,7%	25 19,2%	13 10,0%	12 9,2%	130 100,0%
3,00 csak más nyelven tud	Count % within Milyen nyelven tud sum	61 29,0%	32 15,2%	41 19,5%	22 10,5%	22 10,5%	13 6,2%	19 9,0%	210 100,0%
Total	Count % within Milyen nyelven tud sum	79 9,0%	78 8,9%	164 18,6%	149 16,9%	156 17,7%	129 14,6%	126 14,3%	881 100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	218,520 ^a	18	,000
Likelihood Ratio	198,678	18	,000
Linear-by-Linear Association	116,269	1	,000
N of Valid Cases	881		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 7,88.

Milyen nyelven tud * iskolai végzettség 5 fokú

Crosstab

		iskolai végzettség 5 fokú					Total
		1,00 8 osztály alatt	2,00 8 osztály	3,00 szakmun kásképző	4,00 középiskola	5,00 felsőfok	
Milyen nyelven tud sum	Count	68	131	132	98	23	452
	% within Milyen nyelven tud sum	15,0%	29,0%	29,2%	21,7%	5,1%	100,0%
	1,00 csak oroszul tud	2	19	35	27	6	89
	% within Milyen nyelven tud sum	2,2%	21,3%	39,3%	30,3%	6,7%	100,0%
2,00 oroszul és más nyelven is tud	Count	3	14	27	44	42	130
	% within Milyen nyelven tud sum	2,3%	10,8%	20,8%	33,8%	32,3%	100,0%
	3,00 csak más nyelven tud	9	21	40	95	45	210
	% within Milyen nyelven tud sum	4,3%	10,0%	19,0%	45,2%	21,4%	100,0%
Total	Count	82	185	234	264	116	881
	% within Milyen nyelven tud sum	9,3%	21,0%	26,6%	30,0%	13,2%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	177,943 ^a	12	,000
Likelihood Ratio	178,788	12	,000
Linear-by-Linear Association	131,594	1	,000
N of Valid Cases	881		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 8,28.

Milyen nyelven tud * Település típusa:

Crosstab

		Település típusa:				Total
		1 Budapest	2 megyei jogú város	3 egyéb város	4 község, tanya	
Milyen nyelven tud sum	.00 semmilyen nyelven nem tud	67 14,8%	74 16,3%	132 29,1%	180 39,7%	453 100,0%
	1,00 csak oroszul tud	7	15	34	33	89
	% within Milyen nyelven tud sum	7,9%	16,9%	38,2%	37,1%	100,0%
	2,00 oroszul és más nyelven is tud	22 16,9%	34 26,2%	24 18,5%	50 38,5%	130 100,0%
	% within Milyen nyelven tud sum					
	3,00 csak más nyelven tud	42 20,0%	47 22,4%	65 31,0%	56 26,7%	210 100,0%
	% within Milyen nyelven tud sum					
Total	Count	138	170	255	319	882
	% within Milyen nyelven tud sum	15,6%	19,3%	28,9%	36,2%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	27,802 ^a	9	,001
Likelihood Ratio	29,073	9	,001
Linear-by-Linear Association	11,287	1	,001
N of Valid Cases	882		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 13,93.

Hány nyelvet tud 4 fokú * életkor kategória 7 fokú

Crosstab

		életkor kategória 7 fokú								Total	
		1,00 18-24	2,00 25-29	3,00 30-39	4,00 40-49	5,00 50-59	6,00 60-69	7,00 70-			
Hány nyelvet tud 4 fokú	.00 nem tud nyelvet	Count	14	26	76	68	88	89	91	452	
	% within Hány nyelvet tud 4 fokú		3,1%	5,8%	16,8%	15,0%	19,5%	19,7%	20,1%	100,0%	
	1,00 1 nyelvet tud	Count	43	23	57	42	37	27	21	250	
	% within Hány nyelvet tud 4 fokú		17,2%	9,2%	22,8%	16,8%	14,8%	10,8%	8,4%	100,0%	
2,00 2 nyelvet tud	Count	18	20	16	15	20	11	3	103	103	
	% within Hány nyelvet tud 4 fokú		17,5%	19,4%	15,5%	14,6%	19,4%	10,7%	2,9%	100,0%	
	3,00 legalább 3 nyelvet tud	Count	4	9	15	24	11	2	11	76	76
	% within Hány nyelvet tud 4 fokú		5,3%	11,8%	19,7%	31,6%	14,5%	2,6%	14,5%	100,0%	100,0%
	Total	Count	79	78	164	149	156	129	126	881	881
	% within Hány nyelvet tud 4 fokú		9,0%	8,9%	18,6%	16,9%	17,7%	14,6%	14,3%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	126,850 ^a	18	,000
Likelihood Ratio	130,373	18	,000
Linear-by-Linear Association	50,298	1	,000
N of Valid Cases	881		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6,73.

Hány nyelvet tud 4 fokú * iskolai végzettség 5 fokú

Crosstab

		iskolai végzettség 5 fokú					Total
		1,00 8 osztály alatt	2,00 8 osztály	3,00 szakmun kásképző	4.00 középiskola	5,00 felsőfok	
Hány nyelvet tud 4 fokú	.00 nem tud nyelvet	Count % within Hány nyelvet tud 4 fokú	131	132	98	23	452
	1,00 1 nyelvet tud	Count % within Hány nyelvet tud 4 fokú	29,0%	29,2%	21,7%	5,1%	100,0%
	2,00 2 nyelvet tud	Count % within Hány nyelvet tud 4 fokú	37	74	93	35	250
	3,00 legalább 3 nyelvet tud	Count % within Hány nyelvet tud 4 fokú	14,8%	29,6%	37,2%	14,0%	100,0%
Total		Count % within Hány nyelvet tud 4 fokú	6	11	51	35	103
			5,8%	10,7%	49,5%	34,0%	100,0%
		Count % within Hány nyelvet tud 4 fokú	11	17	22	23	76
Total		Count % within Hány nyelvet tud 4 fokú	14,5%	22,4%	28,9%	30,3%	100,0%
			185	234	264	116	881
			21,0%	26,6%	30,0%	13,2%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	179,027 ^a	12	,000
Likelihood Ratio	185,531	12	,000
Linear-by-Linear Association	123,415	1	,000
N of Valid Cases	881		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 7,07.

Hány nyelvet tud 4 fokú * Település típusa:

Crosstab

		Település típusa:				Total
		1 Budapest	2 megyei jogú város	3 egyéb város	4 község, tanya	
Hány nyelvet tud 4 fokú	,00 nem tud nyelvet	Count % within Hány nyelvet tud 4 fokú	67 14,8%	74 16,3%	132 29,1%	453 100,0%
	1,00 1 nyelvet tud	Count % within Hány nyelvet tud 4 fokú	37 14,8%	45 18,0%	88 35,2%	250 100,0%
	2,00 2 nyelvet tud	Count % within Hány nyelvet tud 4 fokú	20 19,4%	33 32,0%	24 23,3%	103 100,0%
	3,00 legalább 3 nyelvet tud	Count % within Hány nyelvet tud 4 fokú	14 18,4%	18 23,7%	11 14,5%	76 100,0%
Total		Count % within Hány nyelvet tud 4 fokú	138 15,6%	170 19,3%	255 28,9%	882 100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	30,679 ^a	9	,000
Likelihood Ratio	30,637	9	,000
Linear-by-Linear Association	5,708	1	,017
N of Valid Cases	882		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 11,89.

Hány nyelvet tud 4 fokú * eu régiók

Crosstab

		eu régiók							Total
		1,00 Nyugat-D unántúl	2,00 Közép-Du nántúl	3,00 Közép-Magy arország	4,00 Észak-Magy arország	5,00 Dél-Dunántúl	6,00 Dél-Alföld	7,00 Észak-Alföld	
Hány nyelvet tud 4 fokú	0,00 nem tud nyelvet	Count 37	66	99	59	67	53	72	453
	% within Hány nyelvet tud 4 fokú	8,2%	14,6%	21,9%	13,0%	14,8%	11,7%	15,9%	100,0%
	1,00 1 nyelvet tud	Count 19	39	47	32	41	31	41	250
	% within Hány nyelvet tud 4 fokú	7,6%	15,6%	18,8%	12,8%	16,4%	12,4%	16,4%	100,0%
2,00 2 nyelvet tud	Count	15	13	29	9	16	10	11	103
	% within Hány nyelvet tud 4 fokú	14,6%	12,6%	28,2%	8,7%	15,5%	9,7%	10,7%	100,0%
	3,00 legalább 3 nyelvet tud	Count 6	9	29	3	2	21	6	76
% within Hány nyelvet tud 4 fokú	7,9%	11,8%	38,2%	3,9%	2,6%	27,6%	7,9%	100,0%	
Total	Count	77	127	204	103	126	115	130	882
	% within Hány nyelvet tud 4 fokú	8,7%	14,4%	23,1%	11,7%	14,3%	13,0%	14,7%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	48,586 ^a	18	,000
Likelihood Ratio	49,526	18	,000
Linear-by-Linear Association	1,735	1	,188
N of Valid Cases	882		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6.63.

Számítógép használat - internet
Használ-e Ön számítógépet? * Település típusa:

Crosstab

		Település típusa:				Total
		1 Budapest	2 megyei jogú város	3 egyéb város	4 község, tanya	
60. Használ-e Ön számítógépet?	1 igen	98 25,5%	104 27,0%	100 26,0%	83 21,6%	385 100,0%
	2 nem	80 12,6%	102 16,0%	183 28,7%	272 42,7%	637 100,0%
Total		178 17,4%	206 20,2%	283 27,7%	355 34,7%	1022 100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	68,854 ^a	3	,000
Likelihood Ratio	69,779	3	,000
Linear-by-Linear Association	66,796	1	,000
N of Valid Cases	1022		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 67,05.

Használ-e Ön számítógépet? * eu régiók

Crosstab

		eu régiók							Total	
		1,00 Nyugat-D unántúl	2,00 Közép-Du nántúl	3,00 Közép-Magy arország	4,00 Észak-Magy arország	5,00 Dél-Dunántúl	6,00 Dél-Alföld	7,00 Észak-Alföld		
60. Használ-e Ön számítógépet?	1 igen	Count	39	49	122	31	40	58	46	385
	% within 60. Használ-e Ön számítógépet?		10,1%	12,7%	31,7%	8,1%	10,4%	15,1%	11,9%	100,0%
2 nem	Count	62	89	122	88	93	77	106	637	
	% within 60. Használ-e Ön számítógépet?		9,7%	14,0%	19,2%	13,8%	14,6%	12,1%	16,6%	100,0%
Total	Count	101	138	244	119	133	135	152	1022	
	% within 60. Használ-e Ön számítógépet?		9,9%	13,5%	23,9%	11,6%	13,0%	13,2%	14,9%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	31,384 ^a	6	,000
Likelihood Ratio	31,462	6	,000
Linear-by-Linear Association	3,635	1	,057
N of Valid Cases	1022		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 38,05.

Használ-e Ön számítógépet? * életkor kategória 7 fokú

Crosstab

		életkor kategória 7 fokú							Total
		1,00 18-24	2,00 25-29	3,00 30-39	4,00 40-49	5,00 50-59	6,00 60-69	7,00 70-	
60. Használ-e Ön számítógépet?	1 igen	Count 58	Count 53	Count 109	Count 74	Count 64	Count 18	Count 9	Count 385
	% within 60. Használ-e Ön számítógépet?	15,1%	13,8%	28,3%	19,2%	16,6%	4,7%	2,3%	100,0%
2 nem	Count	32	37	82	102	115	130	137	635
	% within 60. Használ-e Ön számítógépet?	5,0%	5,8%	12,9%	16,1%	18,1%	20,5%	21,6%	100,0%
Total		Count 90	Count 90	Count 191	Count 176	Count 179	Count 148	Count 146	Count 1020
		8,8%	8,8%	18,7%	17,3%	17,5%	14,5%	14,3%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	179,651 ^a	6	,000
Likelihood Ratio	202,032	6	,000
Linear-by-Linear Association	167,593	1	,000
N of Valid Cases	1020		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 33,97.

Milyen gyakran használ számítógépet? * iskolai végzettség 5 fokú

Crosstab

		iskolai végzettség 5 fokú				Total
		2,00 8 osztály	3,00 szakmunkásképző	4,00 középiskola	5,00 felsőfok	
61. Milyen gyakran használ számítógépet?	2 néha-néha	Count % within 61. Milyen gyakran használ számítógépet?	12 11,2%	27 25,2%	47 43,9%	107 100,0%
	3 rendszeresen	Count % within 61. Milyen gyakran használ számítógépet?	8 3,1%	36 13,7%	134 51,1%	262 100,0%
Total		Count % within 61. Milyen gyakran használ számítógépet?	20 5,4%	63 17,1%	181 49,1%	369 100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	20,150 ^a	3	,000
Likelihood Ratio	18,998	3	,000
Linear-by-Linear Association	18,265	1	,000
N of Valid Cases	369		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5,80.

Önnek személy szerint van otthon internet hozzáférése? * eu régiók

Crosstab

		eu régiók							Total
		1,00 Nyugat-D unántúl	2,00 Közép-Du nántúl	3,00 Közép-Magy arország	4,00 Észak-Magy arország	5,00 Dél-Dunántúl	6,00 Dél-Alföld	7,00 Észak-Alföld	
62. Önnek személy szerint van otthon internet hozzáférése?	1 van	Count 20	23	65	10	19	11	26	174
	% within 62. Önnek személy szerint van otthon internet hozzáférése?	11,5%	13,2%	37,4%	5,7%	10,9%	6,3%	14,9%	100,0%
	2 nincs	Count 19	26	57	21	18	41	19	201
	% within 62. Önnek személy szerint van otthon internet hozzáférése?	9,5%	12,9%	28,4%	10,4%	9,0%	20,4%	9,5%	100,0%
Total	Count	39	49	122	31	37	52	45	375
	% within 62. Önnek személy szerint van otthon internet hozzáférése?	10,4%	13,1%	32,5%	8,3%	9,9%	13,9%	12,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	21,227 ^a	6	,002
Likelihood Ratio	22,323	6	,001
Linear-by-Linear Association	1,720	1	,190
N of Valid Cases	375		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 14,38.

Önnek személy szerint van otthon internet hozzáférése? * iskolai végzettség 5 fokú

Crosstab

		iskolai végzettség 5 fokú				Total
		2,00 8 osztály	3,00 szakmun kásképző	4,00 középiskola	5,00 felsőfok	
62. Önnek személy szerint van otthon internet hozzáférése?	1 van	Count % within 62. Önnek személy szerint van otthon internet hozzáférése?	5 2,9%	17 9,8%	83 47,7%	174 100,0%
	2 nincs	Count % within 62. Önnek személy szerint van otthon internet hozzáférése?	16 8,0%	48 24,0%	100 50,0%	200 100,0%
Total		Count % within 62. Önnek személy szerint van otthon internet hozzáférése?	21 5,6%	65 17,4%	183 48,9%	374 100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	30,839 ^a	3	,000
Likelihood Ratio	31,785	3	,000
Linear-by-Linear Association	29,088	1	,000
N of Valid Cases	374		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 9,77.

Önnek személy szerint van munkahelyén, iskolában internet hozzáférése? * eu régiók

Crosstab

		eu régiók						Total
		1,00 Nyugat-D unántúl	2,00 Közép-Du nántúl	3,00 Közép-Magy arország	4,00 Észak-Magy arország	5,00 Dél-Dunántúl	6,00 Dél-Alföld	7,00 Észak-Alföld
62. Önnek személy szerint van munkahelyén, iskolában internet hozzáférése?	1 van	20	32	65	13	26	28	14
	Count % within 62. Önnek személy szerint van munkahelyén, iskolában internet hozzáférése?	10,1%	16,2%	32,8%	6,6%	13,1%	14,1%	7,1%
2 nincs	Count	19	17	56	18	11	24	30
	% within 62. Önnek személy szerint van munkahelyén, iskolában internet hozzáférése?	10,9%	9,7%	32,0%	10,3%	6,3%	13,7%	17,1%
Total	Count	39	49	121	31	37	52	44
	% within 62. Önnek személy szerint van munkahelyén, iskolában internet hozzáférése?	10,5%	13,1%	32,4%	8,3%	9,9%	13,9%	11,8%
								100,0%
								100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	16,947 ^a	6	,009
Likelihood Ratio	17,274	6	,008
Linear-by-Linear Association	3,072	1	,080
N of Valid Cases	373		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 14,54.

Önnek személy szerint van munkahelyén, iskolában internet hozzáférése? * iskolai végzettség 5 fokú

Crosstab

		iskolai végzettség 5 fokú				Total
		2,00 8 osztály	3,00 szakmunkásképző	4,00 középiskola	5,00 felsőfok	
62. Önnek személy szerint van munkahelyén, iskolában internet hozzáférése?	1 van	Count 6	22	103	67	198
	% within 62. Önnek személy szerint van munkahelyén, iskolában internet hozzáférése?	3,0%	11,1%	52,0%	33,8%	100,0%
2 nincs	Count	15	43	78	38	174
	% within 62. Önnek személy szerint van munkahelyén, iskolában internet hozzáférése?	8,6%	24,7%	44,8%	21,8%	100,0%
Total		21	65	181	105	372
		5,6%	17,5%	48,7%	28,2%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	20,642 ^a	3	,000
Likelihood Ratio	20,922	3	,000
Linear-by-Linear Association	18,302	1	,000
N of Valid Cases	372		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 9,82.

Önök személy szerint van teleházban? internet hozzáférése? * Település típusa:

Crosstab

	Település típusa:	Település típusa:				Total
		1 Budapest	2 megyei jogú város	3 egyéb város	4 község, tanya	
62. Önnek személy szerint van teleházban? internet hozzáférése?	1 van	Count				44
		% within 62. Önnek személy szerint van teleházban? internet hozzáférése?				
	2 nincs	Count				
		% within 62. Önnek személy szerint van teleházban? internet hozzáférése?				
Total		Count				
		% within 62. Önnek személy szerint van teleházban? internet hozzáférése?				

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	16,040 ^a	3	,001
Likelihood Ratio	17,659	3	,001
Linear-by-Linear Association	14,678	1	,000
N of Valid Cases	360		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 9,29.

Önnek személy szerint van teleházban internet hozzáférése? * eu régiók

		Crosstab							
		eu régiók							
		1,00 Nyugat-D unántúl	2,00 Közép-Du nántúl	3,00 Közép-Magy arország	4,00 Észak-Magy arország	5,00 Dél-Dunántúl	6,00 Dél-Alföld	7,00 Észak-Alföld	Total
62. Önnek személy szerint van teleházban? internet hozzáférése?	1 van	Count 4	Count 9	Count 3	Count 3	Count 13	Count 10	Count 5	Count 44
	% within 62. Önnek személy szerint van teleházban? internet hozzáférése?	9,1%	20,5%	6,8%		29,5%	22,7%	11,4%	100,0%
	2 nincs	Count 34	Count 36	Count 113	Count 30	Count 23	Count 41	Count 39	Count 316
	% within 62. Önnek személy szerint van teleházban? internet hozzáférése?	10,8%	11,4%	35,8%	9,5%	7,3%	13,0%	12,3%	100,0%
Total	Count	38	45	116	30	36	51	44	360
	% within 62. Önnek személy szerint van teleházban? internet hozzáférése?	10,6%	12,5%	32,2%	8,3%	10,0%	14,2%	12,2%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	38,629 ^a	6	,000
Likelihood Ratio	40,166	6	,000
Linear-by-Linear Association	3,270	1	,071
N of Valid Cases	360		

a. 3 cells (21,4%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,67.

Önnek személy szerint van teleházban internet hozzáférése? * életkor kategória 7 fokú

Crosstab

		életkor kategória 7 fokú							Total
		1,00 18-24	2,00 25-29	3,00 30-39	4,00 40-49	5,00 50-59	6,00 60-69	7,00 70-	
62. Önnek személy szerint van teleházban? internet hozzáférése?	1 van	Count 13	Count 11	Count 13	Count 2	Count 5			44
	% within 62. Önnek személy szerint van teleházban? internet hozzáférése?	29,5%	25,0%	29,5%	4,5%	11,4%			100,0%
2 nincs	Count	44	39	90	67	55	13	8	316
	% within 62. Önnek személy szerint van teleházban? internet hozzáférése?	13,9%	12,3%	28,5%	21,2%	17,4%	4,1%	2,5%	100,0%
Total	Count	57	50	103	69	60	13	8	360
	% within 62. Önnek személy szerint van teleházban? internet hozzáférése?	15,8%	13,9%	28,6%	19,2%	16,7%	3,6%	2,2%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	19,784 ^a	6	,003
Likelihood Ratio	22,831	6	,001
Linear-by-Linear Association	15,553	1	,000
N of Valid Cases	360		

a. 2 cells (14,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,98.